

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA HEGEMONİK ERKEKLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURCAN YÜREK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KADIN ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
MART – 2018**

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA HEGEMONİK ERKEKLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURCAN YÜREK

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

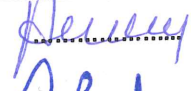
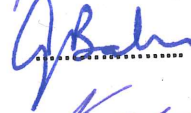
**KADIN ARAŞTIRMALARI
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA**

**MERSİN
MART - 2018**

ONAY

Nurcan YÜREK tarafından Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA danışmanlığında hazırlanan "Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik" başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Prof.Dr. Ayşe AZMAN	
Üye	Prof.Dr. Ayşe Balcı KARABOĞA	
Üye	Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05.04.2018 tarih ve 2018/7 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Süleyman DEĞİRMEN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi

beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

27 Mart 2018 / 27 March 2018

Nurcan YÜREK

ÖZET

Hegemonik erkeklik, Connell'in dört erkeklik tipinden biridir. Connell, bu kategoriye oluşturan erkeklerin, kadınlarla birlikte geri kalan diğer erkek kategorilerini de baskıladığını söylemektedir. Erkeklik kategorilerinin sayıca en az olduğu bu grup erkekler, sistemin ihtiyaç duyduğu değişikliklere ayak uydurarak sürekli bir yenilenme halindedir.

Hegemonik erkeklik toplumsal kurumlar tarafından yeniden ve yeniden üretilerek var olagelmektedir. Özellikle medya ve eğitim alanlarında hegemonik erkekliğin temsiliyetine dair çalışmalar son zamanlarda önem kazanmıştır.

Okul, çocukların aileden sonra sosyalleştiği ikinci kurumdur. Çocuğun hayatının büyük bir kısmını kapsaması, öğretim ayağı ile birlikte eğitim ayağının da bulunması sebepleriyle okulun; çocukların kişiliklerine, duygusal ve düşünsel algılarına olan etkisi tartışmasıdır.

Hegemonik erkeklik, toplumsal kurumlarca var olmaktadır. Bir toplumsal kurum ve çocuklar için sistematik bir eğitim öğretim kalıbı olan okullarda hegemonik erkeklik; ders materyalleri, öğretmen tutum ve davranışları gibi araçlarla yeniden üretilmektedir.

Bu çalışma, hegemonik erkekliğin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yapılan çalışmada literatürdeki hegemonik erkeklik tanımlarından yola çıkılarak elde edilen özellikler listelenmiş ve bu özelliklerin incelenen metinlerdeki erkek karakterler üzerinden görünürlüğü araştırılmıştır. Araştırma sonucunda hegemonik erkeklik imajına ait bazı özelliklerin metinlerde geçen erkek karakterlerce temsil edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hegemonik erkeklik, ders kitaplarında cinsiyetçilik, eğitim, Türkçe dersi, eğitim materyallerinde cinsiyet.

Danışman: Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA, Mersin Üniversitesi, Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

Hegemonic masculinity is one of the four masculinity types of Connell's classification. Connell states that men who are part of this category also suppress the rest of the male categories along with women. This group of men with the least number of masculinity categories, is in a state of constant renewal, keeping up with the changes that the system demands.

Hegemonic masculinity exists and is reproduced continuously by social institutions. Especially in the fields of media and education, studies about the representation of hegemonic men have recently come into prominence.

The school is the second organization for children to associate after the family. It is the school's obligation to cover an extensive piece of the children's life, to incorporate the education aspect together with the teaching aspect; the effect on children's identity, enthusiastic and scholarly observations is undisputed.

Hegemonic masculinity exists in social institutions. Hegemonic masculinity in schools as a social institution and a systematic educational teaching pattern for children; is reproduced by tools such as course materials, teacher attitudes and behaviors.

This study aims to reveal the reflections of hegemonic masculinity in secondary school Turkish course books. In the work done, the features obtained from the hegemonic masculinity definitions in the literature are listed and their visibility is investigated through the male characters in the analyzed texts. As a result of the research, it is seen that some features of hegemonic masculinity images are represented in the male characters in the texts.

Key Words: Hegemonic masculinity, gender in education, education, Turkish lesson, gender in educational materials

Supervisor: Professor Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA, Mersin University, Women Studies Department, Mersin.

TEŞEKKÜR

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi beyan ederek başlamak istiyorum. Tezimin oluşma sürecinde bana destek olan birçok ismi teşekkürlerimi paylaşmak suretiyle burada anacağım.

Başta tez danışmanım, değerli Hocam Sayın Prof. Dr. Ayşe Balcı Karaboğa'ya tavsiyeleri, eleştirileri ve samimiyeti dolayısıyla ayrı bir yer ayırmak isterim. Sorularımı sabırla yanıtladığı, fikirlerimi önemseydiği ve her seferinde ihtiyaç duyduğum motivasyonu sağladığı için bu çalışmanın varlığından söz edebiliyorum; kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Zaman ayırarak çalışmamı dinleyen Hocalarım Sayın Prof. Dr. Ayşe Azman ve Sayın Prof. Dr. Kamuran Elbeyoğlu'na kıymetli eleştirileri ve değerlendirmeleri için içten teşekkürlerimi paylaşmak isterim.

Tüm çalışma süreci boyunca benden yardımlarını esirgemeyen Derya Karabıyık'a, Özlem Gülen Nazik'e, İsmet Buğra Eke'ye, Yusuf Parlar'a; tezime ayrıca katkı sunan Sabahat Yürek Aker'e ve Arzu Sakarcaoğlu'na, bana güvenip inanan aileme şükranlarımı ayrıca sunmak isterim.

Çalışmamı tamamlamamda sizin varlığınızın etkisi büyüktür.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	6
2. KAYNAK ARAŞTIRMALARI	8
2.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Tartışmaları	8
2.2. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları	9
2.3. Hegemonik Erkeklik	11
2.4. Eğitim, Cinsiyet ve Hegemonik Erkeklik	13
2.5. Konu ile İlgili Çalışmalar	14
3. YÖNTEM	19
3.1. Örneklem ve Veri Kaynakları	19
3.2. Analiz Yöntemi	20
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	26
4.1. Hegemonik Erkekliğin Metinlerde Temsili	28
4.1.1. Beden İmgesi: Hegemonik Erkeklik ve Beden	29
4.1.1.1. Fiziksel Güç ve Dayanıklılık	29
4.1.1.2. Acıya Dayanıklılık: Zihinsel ve Duygusal Güç	31
4.1.1.3. Hızlı ve Çevik	33
4.1.1.4. Spor	34
4.1.1.5. Cinsel Güç	35
4.1.1.6. Cinsel Meta	36
4.1.1.7. Kaslı, Atletik Vücut	36
4.1.1.8. Heybetli Vücut Özellikleri	37
4.1.1.9. Sakal ve/veya Bıyık Bırakan, Kıllı	38
4.1.1.10. Giyim	39
4.1.2. Sosyal Hayat	40
4.1.2.1. Profesyonel Meslek, Geliri Yüksek İş, Tam Gün İş Sahibi	40
4.1.2.2. Maddi Güç	41
4.1.2.3. Erkeğe Uygun Görülen Meslekler	42
4.1.2.4. Zanaatçı	44
4.1.2.5. Ticaretle Uğraşan, Ticaretten Anlayan	44
4.1.2.6. İşini İyi Yapan, İşine Tutkuyla Bağlı, İdealist	45
4.1.2.7. Başarılı, Becerikli	46
4.1.2.8. Çalışkanlık ve Üretkenlik, Yaratıcı, Zeki	48
4.1.2.9. Titiz Çalışma, Dikkatli, Disiplinli, Planlı; Plan Yapan	50
4.1.2.10. Bulunduğu Mekânlar	51
4.1.3. Kimlik ve Kişilik Özellikleri	52
4.1.3.1. Yaş	52

4.1.3.2. Milliyet, Etnik Köken: Türk	53
4.1.3.3. Medeni Durum: Evli ya da Evlenmeyi Düşünen	54
4.1.3.4. Aile Babası	55
4.1.3.5. Reis, Ailesini ve Çocuklarını Yöneten	56
4.1.3.6. Karısının ve Çocuklarının Geçimini Sağlayan	57
4.1.3.7. Ailesine Düşkün, Ailevi Sorumluluklarını Yerine Getiren	57
4.1.3.8. Çocuklarına Düşkün, Çocuklarını Düşünen	58
4.1.3.9. Erkek Çocuk İsteyen	59
4.1.3.10. Oğlu Olan	60
4.1.3.11. Oğluyla Vakit Geçiren, Oğluyla Birlikte Çalışan	60
4.1.3.12. İdeal Eş ve Baba	61
4.1.3.13. Eşine ve Eşinin Fikirlerine Değer Veren, Romantik	61
4.1.3.14. Çalışan Bir Kadınla Evli	62
4.1.3.15. Yüzeysel Cinsiyet Eşitliğine İnaniyormuş gibi Görünen	62
4.1.3.16. Ev İşi Yapmayan, Çocukların Bakımından Eşini Sorumlu Tutan	62
4.1.3.17. Kendi Yarattığı Gerekçeleri Haklılaştırarak Kadını Dövebilen	63
4.1.3.18. Cinsellik ve Cinsel Yönelim: Heteroseksüel Erkek	63
4.1.3.19. Anti- Feminin Özellikler	64
4.1.3.20. Rasyonel Olma	65
4.1.3.21. Duygularına Hâkim Olma, Duygularını Belli Etmeme, Ağlamama	66
4.1.4. Sosyal Statü	67
4.1.4.1. Sınıf: Beyaz, Kentli Erkek	67
4.1.4.2. Milliyetçilik: Milliyetini Öven, Milliyetiyle Övünen, Gururlanan	68
4.1.4.3. Milli ve Kültürel Değerlere Bağlı	70
4.1.4.4. Politik Fikri Olan, Politikayla İlgilenen	73
4.1.4.5. İyi Eğitilmiş, Bilgi Sahibi, Kanaat Ehli, Bilge	74
4.1.4.6. Teknolojik Beceri, Teknolojiyi Kullanan, Takip Eden	77
4.1.4.7. Öğrenmeye Dayalı Merak Duygusu	78
4.1.4.8. Yenilikçi, Kendini Değiştirmek İsteyen	78
4.1.4.9. Edebiyat veya Sanatla Uğraşan, Sanatçı, Sanata Değer Veren	79
4.1.4.10. Macera	81
4.1.4.11. Rekabet	82
4.1.4.12. Grup Dayanışması ve İttifak	83
4.1.4.13. İnanç: Müslüman- Sünni	84
4.1.5. Askerlik, Disiplin ve İtaat	88
4.1.5.1. Vatana Hizmet, Görev Duygusu, Toplumsal Sorumluluk	88
4.1.5.2. Savaşçı Erkek	91
4.1.5.3. Egemenlik, Otorite, Otorite Sahibi, Mutlak Güç Sahibi, Liderlik	92
4.1.5.4. Araç, Alet veya Silah Kullanan	94
4.1.5.5. Doğa ve Hayvanlar Üzerinde Kontrolü Olan	96
4.1.5.6. Cesaret, Kahramanlık, Korkusuzluk, Gözü Pek, Yiğitlik, Mertlik	97
4.1.5.7. Zafer Kazanan, Yenilmez, Azimli, Kararlı, Hırslı, Pes Etmeyen, Mücadeleci	100
4.1.5.8. Vatansever, Savaşı Meşru Bulan, Vatan için Savaşan, Vatan için Ölen veya Ölmeyi Göze Alan	103
4.1.5.9. Vatanın ve Kendi Çevresindeki Kadınların Namusunu, Ailesini Koruyabilen	105
4.1.6. Delikanlılık	106
4.1.6.1. Namusu, Onuru ve Şerefi için Savaşan, Ölen, Öldüren	108
4.1.6.2. İntikam	108
4.1.6.3. Saldırganlık, Kabalık, Öfke, Şiddete Başvurma, Taşkınlık Gösterme, Sertlik	108
4.1.6.4. Saygın, Şan ve Şöhret Sahibi	109
4.1.6.5. Gururlu, Erdemli, Karakterli, Adamlık, Ağırbaşlılık	111
4.1.6.6. Hile Yapmayan, Arkadan Vurmayan, Kavgadan Kaçmayan, Dürüst, Harbilik, Doğruluk, Racon, Argo Kullanan, Lakabı Olan	112
4.1.6.7. Kendisi Adam Döerken Yanındakini Dövdürmeyen	113

4.1.6.8. İspiyonculuk, Namertlik Yapmayan	113
4.1.6.9. Verdiği Sözü Tutan, Sözünde Duran	114
4.1.6.10. Mazlumdan Yana, Elindekini Herkesle Paylaşan, Yardımsever, Hayırsever	114
4.1.6.11. Kadının Maddi ya da Fiziksel Yardımını Kabul Etmeyen, Maço	115
4.1.6.12. Erkekliği ile Övünen, Erkekliğini Kanıtlama	115
4.1.6.13. Bir Sorunla Karşılaştığında Sorunu Kendisi Çözen, Bildiğini Okuyan	116
4.1.6.14. Gerektiğinde Özür Dileyen	117
4.1.6.15. Toplumsal Hiyerarşileri Kabullenen, Devlete Karşı Gelmeyen, Otoriteye Boyun Eğen	117
4.1.6.16. Babasına Karşı Gelmeyen	118
4.1.6.17. Anneliği İdealleştirme, Fedakâr Anne ve İdeal Eş Olarak Anneliği Yücelten, Annesine Değer Veren	118
4.1.6.18. Kadını Obje Olarak Gören	119
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	120
KAYNAKLAR	123
ÖZ GEÇMİŞ	126

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Hegemonik Erkeklik İmajını Oluşturan Niteliklerin Sınıflandırılması	22

1. GİRİŞ

Feminizmin ikinci dalgası erkeklerin kadınlar üzerindeki sömürüsüne açıklama getirme çabalarını içermektedir. Kadınların kadınlık durumlarını sorguladıkları bu dalga, erkeklik çalışmalarına esin olmuştur. Postmodernizmin feminist çalışmalara etkisiyle, kadınların tek bir kategori olmadığı; sınıf, yaş, etnisite vb. özelliklere göre farklı sömürülere maruz kaldıkları tartışmaları feminizmin üçüncü dalgasını oluşturmuştur. Bu durumla paralel düşünüldüğünde tek bir erkek kategorisi olması ve tüm erkeklerin kadınlara yönelik sömürüden eşit derecede pay alması mümkün görünmemektedir. Bu düşünce bugün pek çok bilim dalının ilgisini çeken “eleştirel erkeklik çalışmaları”nı doğurmuştur. Eleştirel erkeklik çalışmaları ile birlikte okullarda disiplinin, giyimin, akademik hiyerarşinin ve takım oyunlarının erkekliği nasıl etkilediği veya kanun uygulamalarında da erkekliğin nasıl etkili olduğu, bilim ve teknolojinin kurgu ve kullanımında erkekliğin baskınlığı (Connell, 1995) gibi konular araştırılmaya başlanmıştır.

Connell’e (2017) göre toplumsal cinsiyet, insanların eril ve dişi olarak, üremeye dayalı bölünmesi kapsamında ve bölünmeyle bağlantılı olarak örgütlenmiş pratiktir. Şu halde erkeklik, kadınlık gibi bir toplumsal cinsiyet biçimlemesidir. Eril olmak biyolojiktir; erkeklik ise tıpkı kadınlık gibi kültürel ve çok boyutlu bir olgudur. Atay da (2004), erkekliğin doğal değil kültürel olduğunu, tarihselliğe sahip olduğunu ve bu tarihselliğin iktidar pratiği içerdiğini söylemektedir. Sınıfla, yaşam tarzıyla, etnisiteyle, yaşla, dinle, cinsel yönelimle ve diğer değer ve statülerle ilişkilendirilme biçimine göre aralarında hegemonya söz konusu olan erkeklik kategorileri görünürleşmektedir.

Connell (2017), birbirinden farklı fakat aralarında hiyerarşik ilişkiler bulunan dört erkeklik kategorisi sistematize etmiştir. Sözü geçen erkeklik kategorilerinin en üzerinde “hegemonik erkeklik” yer almaktadır. Hegemonik erkeklik, farklı erkeklikler arasında hiyerarşik ve iktidar yapılarını kapsayan devlet, ordu ve işgücü piyasasında kurumsallaşmış ataerkil sistem içinde bir erkeklik türüdür (Sancar, 2011) ve diğer tüm erkekliklerin tepe noktasını oluşturur. Hegemonya, iktidarda olanın zora başvurusundan çok, toplumun bu hegemonyayı kabul etmesine, rıza göstermesine bağlıdır. Rıza göstermekse egemen kültürün içselleştirilmesiyle mümkündür. İktidar sahipleri ile egemen kültürün arasındaki sıkı ilişki, hegemonik erkekliği doğurmaktadır.

Toplumsallığı ve çeşitliliği olan erkeklikler içinde kültürel olarak idealize edilen hegemonik erkeklik heteroseksizm, ırkçılık ve homofobi söylemsel mekanizmalarıyla oluşmakta ve pekişmektedir (Onur ve Koyuncu, 2004). Böylece hegemonik erkeklik, toplumsal hiyerarşinin tepesinde yer alarak kadınları, doğayı ve diğer erkeklik gruplarını tahakkümü altına alır. Ataerkillik ve kapitalizme sırtını yaslayan hegemonik erkeklik bu sistemlerin temel araçları olan

aile, okul, medya, piyasa gibi ayaklar üzerinden yeniden üretilir; yine bu sistemlerin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli olarak güncellenir.

Cinsiyet, bireyin oluş süreciyle temellenen sosyo-kültürel bir pratiktir. Bu pratiğin içerisinde bireyler doğdukları zaman “dişi” ya da “erkek” olarak damgalanmaktadırlar. Buradan anlaşıldığı üzere kadınlık ve erkeklik birer sosyolojik inşa sürecidir. Adına toplumsal cinsiyet de diyebileceğimiz bu kadınlık ve erkeklik olguları kendini sürekli üretmekte ve yeniden üretmektedir. Üretim ve yeniden üretim cinsiyet ilişkilerini ifade eder. Bu ilişkiler yalnızca erkek ve kadın arasında değil, aynı cinsiyetler arasında da gerçekleşir. Connell (2017), tarafından öne sürülen cinsiyet sistemi kavramı ile devlet, ordu, aile vb. kurumlar içerisindeki cinsiyet düzenlemeleri kastedilmektedir. Erkeklerin cinsiyet rejimlerine katılımları erkeklikler kavramı çerçevesinde tartışılıp analiz edilebilir.

“Erkeklikler” kavramındaki sözcüğün çoğul olması, “erkeklik” gibi tek bir öz yerine, erkekliğin farklı biçimleri olduğuna dair bir vurgudur. Connell’e göre (2017), erkeklikler, erkekle aynı anlama gelmez; erkekliklerden konuşmak, cinsiyet ilişkilerinden konuşmaktır. Erkeklikler, erkeklerin cinsiyet düzenindeki konumlarıyla ilgilidir. Erkeklik çalışmaları, erkeklerin kendi sosyal konumları ve bunun aracılığı ile sahip oldukları güç ve iktidar durumlarını sorgulamakla başlayacak ve nihayetinde kendini değiştirerek erkek egemenliğine karşı çıkacak bir “erkek farkındalığı” oluşturma çalışmalarıdır. Erkeklikler farkındalığı, erkek kategorisinin doğal değil; politik ve kültürel bir kategori olduğu görüşüyle her şeyden önce erkekleri hedef almaktadır. Erkek kategorisi, cinsel yönelimlerinden, etnik kimliklerinden, sınıfsal konumlarından bağımsız olarak tüm erkekleri kapsamaktadır. Connell (2017), erkek kategorisini dört tip olacak şekilde sistematize etmiştir. Bunlar: Hegemonik erkeklik, işbirlikçi (suç ortağı) erkeklik, madun erkeklik, marjinal erkekliktir.

Erkeklik çalışmalarının kadın hareketinden ayrıldığı pek çok nokta bulunmaktadır. Bunun en büyük örneği dünya genelinde hala erkek egemen bir toplumun devam ediyor olmasıdır. Bu düzenden iki farklı cinsin aynı şekilde etkileneceğini düşünmek mantıklı değildir. Eleştirel erkeklik hareketi, kadın hareketine göre zor bir mücadele alanıdır. “Çünkü kadın hareketinde kadınları bir araya getiren kolektif bir çıkar arayışı varken, eleştirel erkeklik hareketinde kolektif bir çıkar değil, ‘mevcut çıkarı ya da avantajlı konumu’ yok etme çabası söz konusudur” (Akca ve Tönel, 2011: 22). Hegemonik erkeklik basitçe toplumdaki farklı erkeklikler arasında üstün olan erkeklik modelini ifade eden bir kavramdır. Connell (2017), bu hegemonik formun illa erkekliğin en yaygın olanını temsil etmesi gerekmediğini belirtir. Ona göre çoğu erkek, toplumlarındaki veya kültürlerindeki hegemonik erkeklikle bir gerilim içinde yaşamaktadır ve hegemonik erkekliğe sahip olanlar ise maliyeti çok da olsa bu konuma uygun bir şekilde yaşamak için sürekli çaba göstermek durumundadır (Akca ve Tönel, 2011). Connell (2017), hegemonik erkekliği; erkeklerin hâkimiyetini, kadınların ise bağlılığını garanti altına

alan ataerkilliğin meşruiyet problemine cevap veren bir toplumsal cinsiyet pratiği biçimi olarak tanımlar. Bourdieu'ya göre de, hegemonik erkeklik, onun tanımıyla eril tahakküm, erkeklerin yalnızca kadınlar üzerinde kurduğu denetimden ibaret değildir (aktaran Türk, 2007). Erkekler kendi aralarında ve birbirlerine karşı da tahakküm ilişkileri halindedirler. Hegemonik erkeklik, iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imajıdır. Bu çerçevede hegemonik erkeklik denilen şey ile aslında bir imaj seti kastedilmektedir (Türk, 2007).

Bourdieu (2014), eril tahakküm çalışmalarında habitus, pratik ve saha sistemini temel kavram olarak kullanmaktadır. Habitus gelişen bir durumda ne yapılması gerektiğini belirler ve sosyal içselleştirmelerin bir getirisi olarak sürekli değişir. Saha kavramı ile sosyal ilişkilerde rekabetin gerçekleştiği alan kastedilmektedir. Pratik ise habitus ve saha arasındaki ilişkilerin sebebi ve sonucudur. Pratik aracılığıyla sosyal dünya içselleştirilir ve yeniden üretilir.

Bourdieu'ya göre, toplumsal ve tarihsel olarak kurulan eril tahakküm, tarih dışı bir biçimde doğallaştırılmakta, ebedileştirilmekte ve içselleştirilmektedir (aktaran Türk, 2007). Bourdieu, ebedi olarak görülen bu tahakkümün aile, dini kurumlar, devlet, eğitim sistemi hatta spor ve gazetecilik kurumları gibi birbirine bağlı kurumların gerçekleştirdikleri bir ebedileştirme çalışması olduğunu söylemektedir (Bourdieu, 2014).

Erkeklik ideolojileri, kitle kültürü içinde görünür bir şekilde dolaşan, bir erkeği kahraman yapanın ne olduğunu, iyi baba olmanın ne demek olduğunu, bir adamı neyin başarılı yaptığını ve bir adamın nasıl saygınlık kazanacağını gösteren sözsüz anlatımlardır (Holt ve Thomson'dan aktaran Barutçu, 2013). Bu ideolojiler eğitim, medya, din gibi çeşitli araçlarla hayatın her alanında ortaya çıkmaktadır.

Eğitim, insan hayatının büyük bir kısmını oluşturan; çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemleri boyunca devam eden bir süreçtir. Bu dönemler kişiliği meydana getiren etik değerler, psikolojik ve zihinsel durum ile sosyal davranış biçimlerinin şekillendiği, içselleştirildiği dönemlerdir. Bilhassa ergenlik dönemine rast gelen ortaokul kademesi, bireylerin zihinsel ve bedensel gelişimi dolayısıyla yaşadıkları "kimlik bunalımı" ile bir karakter temeli oluşturmaya başladıkları "kritik dönemi" kapsamaktadır.

Eğitim hayatı boyunca çeşitli öğretmen tutum ve davranışlarından, öğrenim görülen derslere, okul kurallarına, ders içerik ve materyallerine kadar geniş bir yelpazeye sahip değişkenler bireylerin yaşam boyu devam eden pratiklerini belirlemektedir. Bu materyallerden biri olan ders kitapları rastgele sunulan kaynaklar olmadığı ve belli bir amaç doğrultusunda kullanıldığı için incelenmeye değer bir araştırma konusudur.

2012-2013 eğitim döneminde uygulamaya konan 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Sistemi (4+4+4 eğitim sistemi) ile ortaokulda okutulan Türkçe ders saati ağırlığı 5 ve 6. sınıfta altışar; 7 ve 8. sınıfta beşer saat olarak belirlenmiştir. Bu durumda bu yaş dönemi çocuklarının en çok kullandığı ders kitabı Türkçe ders kitapları olmaktadır. Bununla birlikte Türkçe dersi, bir ana

dili dersidir. Toplumsal rollere ilişkin kalıp sözler en çok bu derste ele alınmaktadır. Ayrıca okuma ve dinlemenin bilişsel, duyuşsal öğrenme üzerindeki etkisi düşüldüğünde Türkçe ders kitaplarının çocuklar üzerindeki etkisinin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Ders kitapları eğitim öğretimin baş materyalleridir. MEB tarafından önerilen ve okullarda okutulan ders kitaplarının cinsiyetçi içerikleri yapılan pek çok araştırmayla ortaya konmuştur. Bu cinsiyetçi iş bölümünün hegemonik erkeklikle nasıl bir bağı olduğu ve hegemonik erkekliğin bu kitaplarda nasıl temsil edildiği, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma; 2016-2017 eğitim-öğretim yılı ortaokul 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen okuma, dinleme ve serbest okuma metinlerini hegemonik erkekliği temsiliyeti açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

1.2. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Hegemonyayı elinde tutan erkekler, diğer erkeklik gruplarına göre küçük bir azınlığı kapsar. Bununla birlikte kapitalist-ataerkil ihtiyaçlar doğrultusunda devamlı yenilenen hegemonik erkekliğin fantastik olduğu; bu nedenle ancak sembolik bir kategori olabileceğine dair bakış açıları da söz konusudur.

Sancar'a göre (2011), hegemonik erkeklik farklı sınıfsal bağlamlarda ve farklı aile modellerinde farklı farklı işleyebilir. Bu bağlamda yönetici sınıfa mensup bir erkekten kariyer odaklı bir başarı göstermesi beklenirken, işçi sınıfı ailesi babasının evini geçindirmesi yeterlidir. Connell (2017), evrensel olarak var olan ve erkeklerin nimetlerinden yararlandıkları bir cinsiyet sisteminin varlığından söz etmektedir. Connell'e göre bu sistemin işleyişini sağlayan üç temel mekanizma vardır. Bunlar: cinsiyete dayalı iş bölümü, doğrudan erkekler tarafından denetlenen devlet, ordu gibi ataerkil kurumlar ve cinsel zevk ve şiddetin iç içe geçtiği cinsel arzular alanı (kateksis). Aslında cinsiyete dayalı iş bölümünün, ataerkil kurumları oluşturduğunu; tersinden ataerkil kurumların da, cinsiyetçi iş bölümünün sürekliliğini sağladığını söylemek yanlış olmaz. Cinsiyete dayalı iş bölümü bu anlamda özel alanı olduğu gibi kamusal alanı da belirler. Buna göre kadınlar kamusal yaşama, ataerkilliğin belirlediği geleneksel rollerinin uzantısı olacak şekilde katılmaktadırlar.

Cinsiyetçi iş bölümünün belirlediği ve aynı zamanda da yeniden üretildiği kamusal alanlardan biri eğitim alanıdır. Öğretmenlerin genel ve branşa göre cinsiyet dağılımlarından, eğitim alanındaki yöneticilerin yine cinsiyete göre dağılımına; öğretmenlerin ve öğrencilerin

kılık kıyafetlerini belirleyen forma ve yönetmelikten, seçmeli ya da zorunlu derslere, ders materyallerine, ders kitaplarına, okulda ve derste öğrencilere verilen görevlere kadar eğitim alanının her bir aşaması cinsiyetçi işbölümüne göre belirlenmiş ve yine cinsiyetçi işbölümünü sürdürecektir.

Cinsiyetçi işbölümünün üretildiği eğitim araçlarından biri ders kitaplarıdır. Türkçe dersi, bir ana dili öğretim dersidir. Düşünceyi belirleyen dildir. Feministlerin dili cinsiyetçilikten arındırma çalışmaları bu argümanın bir sonucudur. Aslında bu argümanı, temelde düşünceyi belirleyen ana dilimizdir, şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır.

Öğrencilerin ilk okuma yaşantıları ana dili öğretim materyallerinden olan Türkçe ders kitapları üzerinden söz konusu olmaktadır. Okulun ve okul başlığı altında yer alan her figür ve argümanın doğruluğunu eleştirisiz kabul eden ilkökul ve ortaokul çocukları, Türkçe ders kitaplarında verilen metinlerin tematik altyapısını da içselleştirmektedir. Bu nedenle bu metinlerin sözel ve görsel içeriği önem taşımaktadır.

Araştırma problemi:

Hegemonik erkeklik ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde nasıl üretilmektedir?

Alt problemler:

- 1- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde hangi hegemonik erkeklik özellikleri yer almaktadır?
- 2- Hegemonik erkeklik ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde nasıl temsil edilmektedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkçe ders kitapları, bir ana dili öğretim gereci de olarak, görsel ve sözel içeriği ile ortaokul öğrencilerinin sosyalizasyonunda önemli yer kaplamaktadır. Bu içeriğin hiyerarşinin, ayrımcılığın olmadığı bir tasvire sahip olması gerekliliği tartışmasıdır. Türkiye’de ders kitaplarının içeriği, görselleri vb. kategorilerde cinsiyetçilik, cinsiyet rolleri ve cinsiyetçi işbölümü açısından incelendiği çalışmalar mevcuttur. Ders kitaplarının eleştirel erkeklik çalışmaları açısından incelenmemiş olması ise bu çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada cinsiyetçi işbölümünün hegemonik erkeklikle bağ kurularak Türkçe ders kitaplarında verilen seçili metinlerin hegemonik erkekliği nasıl ürettiği ve diğer erkeklik tiplerine nasıl yer verildiği incelenecektir.

1.4. Sayıtlılar

- Türkçe ders kitapları, içeriğinde yer alan erkek karakterler üzerinden, hegemonik erkekliği pekiştirmektedir.
- Türkçe ders kitapları, hegemonik erkeklik dışında kalan diğer erkeklik tiplerine (işbirlikçi/suç ortağı, madun ve marjinal erkeklik tipleri) yer vermemektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışmanın evreni 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Türkçe 5, 6, 7, 8. sınıf ders kitaplarını kapsamaktadır. Öğrenci çalışma kitapları uygulama dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte incelenen ders kitaplarında geçen şiirler, tekerlemeler ve alıştırmalar da çalışma dışında tutulmuştur.

1.6. Tanımlar

- 1) Hegemonik erkeklik: Bir toplumda ya da yapıda birbiri ile hiyerarşi ve mücadele gibi ilişki biçimleri içerisinde bulunan farklı erkeklik biçimlerinden, diğerleri üzerinde egemenlik kuran, baskın erkeklik biçimi (Connell, 2017).
- 2) Cinsiyetçilik (sexizm): Biyolojik ve genetik farklılıklara dayalı olarak erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu iddia eden anlayış (Sancar, 2011).
- 3) Eğitim: İnsanın içinde yaşadığı topluma zarar vermesi muhtemel yönlerinin törpülenmesini, fayda sağlayacak yönlerinin geliştirilmesini sistematize eden pratikler bütünü (Yeşil, 2014).
- 4) İşbirlikçi (suç ortağı) erkeklik: Ataerkilliğin inşasında, ataerkilliğe onay vererek kadınların ezilme ve ikincilleştirilmelerinden faydalanan erkeklik biçimi (Connell, 2017).
- 5) Marjinal erkeklik: Irk, etnisite veya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında hegemonik ve suç ortağı erkeklere göre dezavantajlı konumda olan erkeklik biçimi (Connell, 2017).
- 6) Madun erkeklik: Heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından en az yararlanan erkeklik grubu (Connell, 2017).
- 7) Toplumsal cinsiyet (gender): Yaşanılan zaman, coğrafya ve kültüre göre değişen farklı cinsiyetlere sahip insanlardan beklenen sosyal rol, davranış ve fiziksel görünüşün bütünü ifade eder (Güner, 2013).

- 8) Erkeklik krizi: Modernlik değerlerinin cinsiyet farkları ve buna dayanan erkek üstünlüğünü sarsması ve bunu tartışılır hale getirmesi durumunu ifade eder (Sancar, 2011).

2. KAYNAK ARAŞTIRMALARI

2.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Tartışmaları

Toplumsal cinsiyet bir bireyin doğduğu değil, olduğu şeydir. Beauvoir, ilk kez 1949'da yayınlanan "İkinci Cins" adlı kitabında toplumsal cinsiyetin kadını nasıl ikincileştirdiğini ve erkeği ayrıcalıklı kıldığını ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet ilk olarak "biyoloji kaderdir" argümanına karşı çıkmak için kullanılmıştı (Butler, 2008). Bu kavram ile cinsiyet pratiklerindeki farklılıkların biyolojiden değil kültürden kaynaklı olduğuna işaret edilmekteydi. Öyleyse toplumsal cinsiyet, kişinin cinsiyetine uygun biçimdeki sosyal entegrasyonudur. Toplumsal cinsiyet doğal değildir, kurgusaldır. Hatta sadece toplumsal cinsiyet değil, cinsiyetin kendisi de bir kurgudur (Butler, 2008).

Kategorileştirme sosyal bir süreç olduğuna göre, bir bireyi dişi ve erkek diye belli bir cinsiyet kategorisinde konumlandırmak da doğal değil, sosyaldır. Wittig, cinsiyetin biyolojik bir olgu değil, sosyal, kültürel ve tarihsel bir inşa süreci olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, "erkek" ve "kadın" doğal birer olgu değil, siyasi birer kategoridir (aktaran Butler, 2008).

Cinsiyet kategorisi toplumu heteroseksüel olarak temellendiren politik bir kategoridir. Cinsiyet kategorisi heteroseksüel toplumun bir ürünüdür. Türlerin üremesi yönündeki yükümlülük kadınlara dayatılır. Böylece heteroseksüel bir toplum yeniden ve yeniden üretilir. Wittig de Beauvoir gibi, "cinsiyet" ve "toplumsal cinsiyet" ile aynı şeyin ifade ediliyor olduğunu, bunların olgusal değil edinilen nitelikler olduğunu söylemektedirler (Butler, 2008). Bir birey kız bebek ya da erkek bebek olarak doğmaz ancak öyle varsayılır. Yeni doğmuş bebek böylelikle insanlaşır. İki cinsiyetin dışında kalan bedenler insani alanın dışına düşerler (Wittig'den aktaran Butler, 2008)

Butler'a göre (2008), doğumda atanan cinsiyet ne doğal ne de sabittir, ancak bedeni maddeleştiren kültürel bir normdur. Bu nedenle, kız bebekten kadına ya da erkek bebekten adama dönüşüm, doğal olandan kültürel olana dönüşüm şeklinde değil, iki kültürel norm arasındaki dönüşüm şeklinde anlaşılmalıdır.

Fausto-Sterling'e göre (2012) ise, toplumsal cinsiyet hem biyolojik hem de sosyal olarak inşa edilmiş bir olgudur. Fausto-Sterling, dişi beden/erkek beden, gerçek/kurmaca ve doğal/yapay gibi ikiliklere meydan okur. Fausto-Sterling (2012), cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti, hücrelerin ve kültürün karşılıklı olarak birbirini kurduğu bir biyo-kültürel sistem içerisinde konumlandırır. Ona göre cinsiyete ve toplumsal cinsiyete yönelik geleneksel algı "yaşam olanaklarını kısıtlamakta ve cinsiyet eşitsizliğini sürekli kılmaktadır." Fausto-Sterling, bir yandan bedeninin maddeselliğini reddetmez ve kültürel deneyimler ile bedensel deneyimler arasındaki bağlantıları araştırır bir yandan da biyoloji ile bilimin mevcut norm ve politikalarına

karşı çıkar; bu normların, cinsiyetin sosyo-kültürel inşası ile bireylerin kadın ve erkek olarak sabitlenmesine hizmet ettiğini öne sürer

Butler için (2008), toplumsal cinsiyet performe edilir bir olgudur. Buna göre toplumsal cinsiyet donmuş ve katılaşmış bir form değil, edimlere bağlı olarak oluşan bir etkiler dizisidir. Toplumsal cinsiyet kültürel bir anlam ifade etmekle birlikte, öznelere için yapıları ters yüz etme ya da alt üst etme olanağı içerir. Sürekli olarak üretilen ve yeniden üretilen toplumsal cinsiyete tam da bu özelliğinden dolayı müdahale edilebilir.

Üretilen ve yeniden üretilenleri cinsiyet ilişkileri olarak isimlendirebiliriz. Bu ilişkiler sadece kadın ve erkek arasında değil, aynı cinsiyetler arasında da gerçekleşir. Cinsiyet ilişkilerinin kurduğu ve aynı zamanda onları kuran yapılar ise cinsiyet rejimleri olarak adlandırılabilir. “Cinsiyet sistemi” kavramı, devlet, ordu, hastane, iş yeri, aile gibi kurum ve kuruluşlar içindeki cinsiyet düzenlemelerini ifade eder (Connell, 2017).

Farklı kurumlar içerisinde, cinsiyetlendirilmiş şablonlara bağlı uygulamalar tekrar edildikçe bir toplumun cinsiyet düzeni kurulmuş olur. Cinsiyet politikalarının güncel durumunu ifade etmekte olan cinsiyet düzeni, politikadan ekonomiye, kültürel hayattan eğitime, sanata toplumsal hayattaki tüm uygulamalara yansır. Bunun için kişisel pratiklerin mercek altına alınması önem taşımaktadır.

2.2. Eleştirel Erkeklik Çalışmaları

Toplumsal cinsiyet farkındalığını hedefleyen etkinliklerin kökeni, kadın gruplarının 1980’lerde yaptıkları bilinç yükseltme toplantılarına dayandırılabilir. “1980-1990 arası, Türkiye’de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı, kadın olmanın ve kadınlığın anlamlarının belirginleştirildiği, feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı, farklılıkların tarif edildiği bir dönem olmuştur” (Bora ve Günel, 2009: 14) “Özel olan politiktir” kavramının ortaya çıktığı bu dönem “bilinç yükseltme”, “güçlenme”, “duyarlılık yaratma” olarak tanımlanmaktadır (Bora ve Günel, 2009).

“Erkeklikler Farkındalığı” kavramı toplumsal cinsiyet farkındalığının bir parçası olarak görülebilir. Ancak erkeklikler farkındalığı, özel olarak, erkeklerin cinsiyet düzeni içerisinde kendi edimlerini ve deneyimlerini sorgulamalarını vurgular.

Beauvoir’ın (1993) işaret ettiği üzere, erkek konumu, cinsiyet düzeninde ötekileştirme ile kurulan bir güç konumudur. Erkekler bu konumlarını kendileri yerine “diğerlerini” tartışarak sağlama alırlar. Sancar da (2011), erkekliğin sürekli başka konumların ne olduğunu konuşma hakkını elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konumu sorgulama dışı kalan bir iktidar konumu olduğunu söylemektedir. Sancar eleştirel erkeklik yöntemlerini geliştirirken erkeklerin kendi kişisel güç konumlarından vazgeçmeleri gerektiğini söylemektedir.

Erkeklikler farkındalığı, erkek kategorisinin doğal değil, politik ve kültürel bir kategori olduğunu varsayarak öncelikle erkekleri hedef almaktadır. Erkek kategorisi, hangi erkeklik pratiği ürettiğine bakılmaksızın tüm erkekleri kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, cinsel yönelimlerinden, etnik kimliklerinden, sınıfsal konumlarından bağımsız olarak tüm erkekler bu kategoriye dâhildir.

Erkeklikler farkındalığı, “hegemonik, suç ortağı (iş birlikçi), ikincil konuma itilmiş ve marjinal erkeklik” performansı içinde olan tüm erkekler için kavramsal bir sorgulama alanı açmayı hedeflemektedir. Bu alan yalnızca özeleştiriyi amaçlamaz. Aynı zamanda, erkeklerin kendilerini sorgulanabilir ve değişebilir kılmak adına sürekli göstermeleri gereken çabaya ve tam da bu sebeple kendilerini cinsiyet düzeninin failleri olarak görünür kılma çabalarına dikkat çekmeyi hedefler.

Cinsiyeti, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen ve sürekli yeniden ve yeniden üretilmesi gereken kategoriler olarak gören toplumsal cinsiyet çalışmaları, tarihsel çerçevede önce feminist hareket ve sonrasında erkeklik çalışmaları ile aslında ayrı gibi görünse de birbirini farklı açılardan tamamlayarak ilerlemiştir. Erkeklik çalışmaları, erkekliğin toplumsal ve kültürel bir kurgu olduğu fikrinden hareketle farklı erkeklik hallerini anlamaya odaklanır.

Erkeklik çalışmaları alanı, feminist çalışmalara göre oldukça yenidir. Kadın çalışmaları yaklaşık elli yıllık bir süre boyunca erkekler ve toplumun kadına bakış açısı ve kadınların kendilerine biçilen rolleri kabullenmesi üzerindeki etkilere odaklanmıştır. 1970’li yıllardan bu yana, feminist perspektif içinden erkeklik çalışmaları yürütülmektedir (Akca ve Tönel, 2011).

Erkeklik çalışmaları ile birlikte hegemonyanın yalnızca kadın ve erkek arasında değil, farklı erkeklik halleri arasında da bulunduğu keşfedilmiştir. Hegemonik erkeklik, diğer tüm erkeklik biçimlerini bastırmakta ve erkek dünyasında var olabilmek için tek bir erkeklik biçimini dayatmaktadır (Akca ve Tönel, 2011).

Kimmel (2008), erkeklik çalışmalarının 1970 sonları ile 1980’lerin başında, kadın çalışmaları ve feminizme olumlu bir tepki olarak başladığını söylemektedir. Fakat bundan sonraki süreçte bütün çalışmalar pratik olarak erkeklere ve erkeklerin işlerine odaklanmış ve bu durum erkek çalışmaları için ikinci başlangıç olmuştur.

Akca ve Tönel (2011), erkeklik çalışmalarını üç dalga şeklinde ele almaktadır. Eleştirel erkeklik çalışmalarının ilk dalgası, feminist çalışmaların ikinci dalgasıyla aynı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde kadınlar için olduğu gibi, erkekler için de toplumsal cinsiyet pratiklerinin ele alınması ve ideal bir erkeklik hali üzerinden tartışmalar yürütülmesi gerektiği savunulmuştur. İkinci dalga ise 1980’lerin ortalarına denk gelmektedir. Bu dönemde tek bir erkekliğin değil, farklı erkekliklerin söz konusu olduğu ve erkeklerin ataerkil sistemden çıkar sağlayanlar olarak her zaman ittifak halinde olmadıkları yönündeki fikirler tartışılmaya başlanmıştır. Şu an içinde bulunduğumuz üçüncü dalgada ise, erkeklik çalışmaları iyice gelişmiş

ve disiplinler arası bir alana taşınarak edebiyat, medya, kültür çalışmaları gibi alanları içermeye başlamıştır. Türkiye’de erkeklik çalışmaları ise, bu üçüncü dalgaya girilirken, yani 90’ların başında ses bulabilmiştir.

Erkeklik çalışmaları, ataerkil düzenden her erkeğin eşit pay almadığını ve bir kesim erkeğin tıpkı kadınlar gibi ezildiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu yüzden tek bir erkeklikten söz edilemez; sadece kadın ve erkek arasında değil, erkekler arasında da egemen olan bir grup vardır. Bu egemen grup, hegemonik erkekliği doğurmuştur (Barutçu, 2013).

2.3. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik, toplumdaki farklı erkeklikler arasında üstün olan erkeklik tipini anlatan kavramdır. Connell (2017), Gramsci’nin “hegemoni” kavramından uyarlayarak kavramlaştırdığı “hegemonik erkeklik” ile bir cinsiyet sistemini ifade etmektedir. Esas olarak Connell’in cinsiyet sistemi ile kastettiği de feminist yazındaki “ataerki”ye denk gelmektedir. Connell’a göre cinsiyet sistemi yani erkekliğin kadınlığın zıttı olarak kurgulanışı 18. yüzyıldan itibaren modern burjuva toplumunun kuruluşu ile gerçekleşmiştir (aktaran Kızılkın, 2014). Buna göre her toplum kendi tarihsel koşulları içinde erkeklerin kadınlardan ve eşcinsellerden üstünlüğünü sağlama şartı ile kendine özgü bir cinsiyet sistemi geliştirmektedir. Connell’e göre bu sistemin işleyişini sağlayan üç temel mekanizma vardır. Bunlar: cinsiyete dayalı iş bölümü, doğrudan erkekler tarafından denetlenen devlet, ordu gibi ataerkil kurumlar ve cinsel zevk ve şiddetin iç içe geçtiği cinsel arzular alanı. Hegemonik erkekliğin en tepesinde yer aldığı bu cinsiyet sistemi, ataerkil kurumları oluşturur; tersinden ataerkil kurumlar da, bu sistemin sürekliliğini sağlar. Aile, okul, ordu gibi bu ataerkil kurumlar cinsiyet sistemine uygun cinsiyet kimlikleri üretmektedir. Hegemonik erkeklik, sahip olduğu ideallik niteliğini bu kurumlar aracılığıyla kazanır ve sürekli hale getirir.

Connell (2017), feministlerce ataerki olarak tarif edilen erkek egemen toplum kavramına yeni bir yaklaşım getirmiştir. Buna göre erkek egemen toplum sadece erkeklerin kadınları ezdiği bir sistem değil, bazı erkeklerin bazı kadın ve erkekleri ezdiği, tahakkümü altına aldığı bir sistemdir. Ataerkil sistem içinde bir ezen ve ezilen ilişkisinden söz ediyorsak sadece ezilen ve ikincil olan kadını değil ezen ve ayrıcalıklı olan erkeği de anlamamız gerekmektedir. Erkeklerin bu ayrıcalıklı konuma nasıl ulaştığı, bunu nasıl sürdürdüğü ile ilgili pratikler hegemonik erkeklik çerçevesini belirlemektedir.

Connell, hegemonik çerçevenin erkekliğin en yaygın olanını temsil etmesi gerektiğini belirtir. Küçük bir azınlık grubun temsil ettiği hegemonik erkeklik sınıfı kadınlarca ve bu sınıfın üyesi olmayan erkeklerce onaylanır. Buradaki onay “rıza” kavramıyla ilgilidir. Hegemonik erkeklik onaylanmadığında varlığı tehlikeye girer. Buradaki açmaz, erkekliğin ve kadınlığın

biyolojiden geldiğine dair inançtan kaynaklanmaktadır. Doğal olarak kabul edildiğinde erkeklik daha doğrusu idealize edilen erkeklik normalleşir, erkek iktidarı ve hegemonik erkeklik de doğallaşır(Kepekçi, 2012). Burada önemli olan erkekliğin çeşitli kurumlarca yaratılmış olması ve pratiklerle bu idealin sürdürülmesidir .

Connell'a göre hegemonik erkeklik idealize edilen erkeklik biçimidir. Bir erkek idealize edilen tüm erkeklik vasıflarına ulaşsa bile bu kez konumunu kaybetmemek için sürekli bir mücadele halinde olmalıdır. Egemen erkeklik normlarına sahip olan erkekler, bu üstünlüklerini hem kadınlar üzerinden, hem de hegemonik erkeklik niteliklerine ulaşamamış diğer erkekler üzerinden kurarlar. Türkiye'de "orta veya üst orta sınıf, Müslüman, genel kabule uygun mezhepten, heteroseksüel, tam zamanlı bir işe sahip, fiziksel, ruhsal ve cinsel gücü yerinde, vatanının ve çevresindeki kadınların namusunu koruyabilen, evli ve baba olmuş her erkek hegemonik erkeklik sınıfının bir üyesidir ve bu özellikleri taşımayan erkekler üzerinden kendilerini var ederler" (Barutçu, 2013: 14).

Connell'a göre (2017), "hegemonik erkekliğin" yanı sıra "suç ortağı", "madun" ve "marjinal" erkekliklerden de söz etmek gereklidir. Bu erkeklik tiplerini kısaca özetleyecek olursak, "suç ortağı erkeklikler", ataerkilliğin inşasında "hegemonik erkeklikler" kadar aktif bir rol üstlenmemekle birlikte, ataerkilliğe onay vererek kadınların ezilme ve ikincilleştirilmelerinden faydalanırlar. Suç ortağı erkekliklerin özelliği, hegemonik erkeklikler gibi elini kirletmeden ataerkillikten yararlanmalarıdır. Connell'a göre (2017), erkeklerin büyük çoğunluğu bu kategoriye girer. Suç ortağı erkeklikler, taraf değiştirip feminist erkekler haline gelerek kadın ezilmişliği ve ikincilleştirilmesine karşı mücadele vermeyi tercih edebilecek erkeklerdir.

Marjinal erkeklikler; ırk, etnisite ve/ya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında hegemonik ve suç ortağı erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar. Connell'ın kuramındaki marjinal erkeklere örnek olarak azınlıklara mensup erkekler ve sınıf altı konumdaki erkekler verilebilir.

Ataerkil iktidar karşısında en dezavantajlı grup "madun erkeklik"tir. Madun erkeklik, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından en az yararlanan gruptur. Connell (2017), modern Avrupa ve Amerika toplumlarında hegemonik erkekliğin erkek grupları arasında yarattığı üstün olma ilişkilerine en önemli örnek olarak heteroseksüel erkeklerin, eşcinsel erkekler üzerinde kurduğu tahakkümü göstermiştir. Ona göre, ataerkil ideolojinin hegemonik erkeklikten dışladığı her şey eşcinsellik olarak sınıflanır. Çünkü hegemonik erkeklik sisteminde normatif kategori heteroseksüelliktir. Bu normun dışına düşen erkeklik vasfını yitirir ve kadınlaşır.

Hegemonik erkeklik, sosyal onayla edindiği güçten hareketle iktidarı elinde tutan erkeklik grubunu ifade eder. Böylelikle hegemonik erkeklik, normal ve anormali belirleyerek toplumu tahakküm ilişkileri içinde dizayn eder.

2.4. Eğitim, Cinsiyet ve Hegemonik Erkeklik

Connell (2017), evrensel olarak var olan ve erkeklerin nimetlerinden yararlandıkları bir cinsiyet sisteminden varlığından söz etmektedir. Cinsiyet sistemi bu anlamda özel alanı olduğu gibi kamusal alanı da belirler. Buna göre kadınlar kamusal yaşama, bu cinsiyet sisteminin belirlediği geleneksel rollerinin uzantısı olacak şekilde katılmaktadırlar.

Cinsiyet sisteminin belirlediği ve aynı zamanda da yeniden üretildiği kamusal alanlardan biri eğitim alanıdır. Öğretmenlerin bransa göre cinsiyet dağılımlarından, eğitim alanındaki yöneticilerin yine cinsiyete göre dağılımına; öğretmenlerin ve öğrencilerin kılık kıyafetlerini belirleyen forma ve yönetmelikten, seçmeli ya da zorunlu derslere, ders materyallerine, ders kitaplarına, okulda ve derste öğrencilere verilen görevlere kadar eğitim alanının her bir aşaması bu cinsiyet sistemine göre belirlenmiş ve yine cinsiyet sistemini sürdürecektir şekilde organize edilmiştir.

Eğitim, iktidar ideolojisinin yerleştirilmesinin ve yeniden üretilmesinin en önemli aracı olagelmektedir. Bu sebeple toplumda var olan dolayısıyla iktidarın karakteristiğini de belirleyen ilişkiler eğitim sisteminde doğrudan yer alır. Kültürden kültüre farklılıklar gösterse de bu karakteristik birbiri ile benzer nitelikte ötekileştirici unsurlar taşımaktadır. Cinsiyetçilik bir ötekileştirme biçimidir ve ağırlığı değişmekle birlikte tüm dünyada eğitim sistemi ve okul kültürüne nüfuz etmiş durumdadır. Cinsiyet eşitsizliğinin yine eğitim kurumları aracılığı ile yeniden üretildiği düşünüldüğünde cinsiyet ve eğitim olgularının birbiri ile bu anlamda döngüsel bir ilişki içinde olduğu söylenebilir.

Eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten bir mekanizmaya sahip olması eğitim hizmetine erişim konusunda kız ve erkek çocukları arasında eşitsizlikler oluşmasına sebep olmaktadır. Neredeyse tüm dünyada kız çocukları, okullaşma ve okur-yazarlık konusunda erkek çocuklarının gerisinde yer alarak bu eşitsizliğin dezavantajlı tarafını oluşturur. Bu dezavantajı bertaraf edebilen kız çocukları, bu kez eğitimin toplumsal cinsiyetçi içeriğine maruz kalmaktadır. Sayılan'ın da vurguladığı gibi (2012: 14), "eğitim sistemleri hem okulda sunulan bilgi süreçleri aracılığıyla hem de okulun sunduğu kültürel iklim içinde, egemen cinsiyetçi kalıp yargıların ve değerlerin yeniden üretiminde kilit rol oynamayı" sürdürmektedir. Kız çocukları eğitim- öğretim süreci ile kadınlık ve annelik rolleri bağlamında yontularak bu sosyal konumlarını içselleştirmektedirler.

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar ders kitaplarında açıkça görülmektedir. Ders kitapları, cinsiyet sisteminin üretildiği eğitim araçlarının başında gelmektedir. Ders kitaplarının hem görsel hem yazılı içeriği, kadınların ve kız çocuklarının toplumsal ikincil konumlarını ve kadın- erkek arasındaki hiyerarşik ilişkiyi pekiştirecek şekilde düzenlenmektedir. Böylece kadın ve erkeklerin toplumsal kaynaklara ulaşmasında erkeklerin avantajlı olduğu bir eşitsizliğin temeli atılarak cinsiyetçilik döngüsünün sonsuz halkalarından biri tamamlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri kadının aleyhine işleyerek cinsiyetçi bir düzen oluşmasına sebep olur. Öyleyse bir ötekileştirme biçimi olan cinsiyetçilik hegemonyanın araçlarından biridir ve bir diğer ifadeyle hegemonik erkeklik, cinsiyetçilikten beslenmektedir.

Türkçe dersi, bir ana dili öğretim dersidir. Düşünceyi belirleyen dildir. Feministlerin, dili cinsiyetçilikten arındırma çalışmaları bu argümanın bir sonucudur. Aslında bu argümanı, temelde düşünceyi belirleyen ana dilimizdir, şeklinde ifade etmek daha doğru olacaktır.

Öğrencilerin ilk okuma yaşantıları ana dili öğretim materyallerinden olan Türkçe ders kitapları üzerinden söz konusu olmaktadır. Okulun ve okul başlığı altında yer alan her figür ve önermenin doğruluğunu eleştirisiz kabul eden ilkökul ve ortaokul çocukları, Türkçe ders kitaplarında verilen metinlerin tematik altyapısını da içselleştirmektedir. Bu nedenle bu metinlerin sözel ve görsel içeriği önem taşımaktadır. Bu araştırma ders kitaplarının “rıza” yaratmada önemli bir ikna mekanizması olduğu fikrinden yola çıkmaktadır.

2.5. Konu ile İlgili Çalışmalar

Erkeklik çalışmalarının dünyadaki tarihi 1970’lerden itibaren başlamaktadır. Türkiye’de ise bu çalışmalar 2000’lerle birlikte önem kazanmıştır. Türkiye’de yapılmış önemli çalışmalardan biri Sancar’ın (2011), “Erkeklik: İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler” adlı çalışmasıdır. Sancar bu çalışmasında Türkiye’de değişik sosyal kesimlerden ve farklı yaş gruplarından erkeklik deneyimlerini yüz yüze görüşmelerden hareket ederek incelemiştir. Çalışmada erkekliğin toplumsal inşasının nasıl kurulduğu, ailede ve sınıfsal olarak modern erkekliklerin nasıl bir dönüşüm geçirdiği anlatılmıştır. Küresel düzeyde erilliğin kurumsallaşmasının dinamikleri ile sömürgeciliğin nasıl bulunduğu ve küresel cinsiyet sisteminin doğu-batı ayrışmasındaki rolü üzerinde durulmuştur. Ayrıca Selek dönüşen ve bilgi toplumu çağına evrilen yeni dünyada geleneksel erkeklik rolleri ile modern çağın gerektirdiği erkeklik imajı arasında kalan erkeklerin bir “erkeklik krizi” yaşadığına değinmektedir.

Erkeklik üzerine yapılmış önemli bir diğer çalışma Selek’in (2010), “Sürüne Sürüne Erkek Olmak” adlı çalışmasıdır. Selek eserinde, militarizm ve erkeklik ilişkisini incelemektedir. Selek, özellikle Türkiye’deki zorunlu askerliğin erkekliği hangi açılardan ve nasıl kurduğu ile ilgili sonuçlara ulaşmaktadır.

Erkeklik alanında yapılmış bir diğer çalışma Barutçu'nun (2013), "Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları" adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Barutçu tezinde Türkiye'de erkeklik inşasının ve sonucunda ulaşılan hegemonik erkekliğin sünnet, cinsellik, askerlik, iş sahibi olma ve evlilik olmak üzere beş aşamadan geçilerek elde edildiğini savunmaktadır.

Bozok (2013), "Erkekliklerin Yereldeki İnşası: Trabzon, Türkiye Örneği" adlı tez çalışmasında, Trabzon şehrinden 43 erkek görüşmeciyle yüz yüze görüşmeler neticesinde elde ettiği bulgulardan hareketle yerelde erkekliğin nasıl kurulduğunu incelemiştir. Bozok, son derece ataerkil bir şehir olarak görüldüğü için Trabzon'un erkeklik çalışmaları açısından araştırılmaya değer bir şehir olduğunu anlatmaktadır. Bozok, çalışmasında sağcılık, futbol ve futbol fanatizminin ataerkilliği yücelttiği ve Trabzonlu erkekleri şekillendirdiği sonucuna ulaşmaktadır.

Çakır (2015), "Hegemonik Erkekliğin Yeniden Üretildiği Bir Alan Olarak Spor Medyası: Spor Haberlerinde Erkeklik Söylemleri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında spor medyasının genellikle erkeklerin hakim olduğu bir alan olduğunu bu nedenle spor olayları hakkındaki haberlerin eril bir dille iletildiğini söylemektedir. Çalışmada 3 spor gazetesi 6 ay boyunca incelenerek haber dilindeki erkeklik söylemleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda, spor medyası hegemonik erkekliği yeniden üreten alanlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Demren (2001), "Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri" adlı makalesinde erkeklik ve ataerkil iktidar ilişkilerini incelemektedir. Yazar çalışmasında, erkekliğin çocukluktan itibaren sosyal olarak kurulduğunu, ataerkil ağ içerisinde sıkışan kadının aksine erkeğin kadını kontrol altında tutan iktidar öznesi olarak konumlandığını anlatmaktadır.

"Hegemonik Erkekliğin İnşasında Duvar Yazıları" adlı çalışmalarında Kalaycı, Kırlioğlu ve Başer (2016), duvar yazılarının gençlerin bilişsel ve sosyal gelişimi, sosyalizasyonu, sosyal etkileşimi, otorite ile ilişkileri, değerlerin ve kültürel anlayışlar ile ilgili bilgi sağladığı fikrinden hareketle duvar yazılarından hegemonik erkeklik yansımalarını araştırmışlardır. Yazarlar duvar yazısı yazma eyleminde erkeklerin kadınlara göre etkin olduğu sonucuna ulaşmakta ve yazma eyleminin bir erkeklik pratiği olarak öne çıktığı yorumunda bulunmaktadır.

Kılınç (2015), "Reklamlarda Erkeklik: GQ ve Men's Health Dergilerindeki Reklamların Eleştirel Bir Okuması" adlı çalışmasında reklamların birer anlamlar, imge ve simgeler deposu olduğunu söylemektedir. Araştırmada incelenen reklam görsellerindeki bakış, dokunma, duruş gibi niteliklerin "trendi, androjen, erotik, tüketici, şehvetli erkek" gibi çeşitli erkeklik biçimleri kurduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Odabaş (2012), "İnternette Erkeklik, Cinsel Sağlık Politikası ve Ticareti" adlı makalesinde erkeklere hitap eden internet sitelerinde erkekliğin, cinsel sağlık politikasının nasıl

inşa edildiğini ve yönetildiğini ele almaktadır. Odabaş, bu sitelerin cinsel sorunlarını dile getirmekten çekinmeyen erkek öznelerin ortaya çıkmasına sağdıçlık ettiğini bununla birlikte erkek cinselliğini yönetsel bir metaya dönüştürdüğünü ileri sürmektedir.

Ok (2011), “Erkeklik Krizi ve İşsizlik” adlı tez çalışmasında erkeklik krizi ve işsizlik arasındaki bağlantıları ve işsizlikte ortaya çıkan erkeklik durumlarını incelemektedir. Yazar işsiz erkeklerin suç işlemeye ve şiddete daha meyilli olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Oktan (2008), “Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları” adlı makalesinde 1990 sonrası Türk sinemasında ne tür erkeklik tanımlarının üretildiğini ve bu erkeklik temsillerinin eril krize işaret edip etmediğini sorgulamaktadır. Çalışma, incelenen “Yazı-Tura” adlı filmin ataerkiyi önerdiği şeklinde sonuçlanmaktadır.

Topçu (2012), “1980 Sonrası Türk Öyküsünde Erkek ve Erkeklik Olgusu” adlı tez çalışmasında, 1980 sonrası Türk öykücülerinden Cemil Kavukçu, Ayfer Tunç, Murathan Mungan, Nalan Barbarosoğlu, Hasan Ali Toptaş ile günümüz genç kuşak öykücülerinden Emrah Serbes ve Murat Uyurkulak’ın öyküleri eleştirel erkeklik çalışmaları kapsamında incelemektedir. İncelenen öykülerden, erkekliğin uzun bir sürece yayıldığını, erkek kimliğinin birçok olgunun etrafında şekillendiğini, erkek karakterlerin sahip oldukları ekonomik ve sembolik iktidar çerçevesinde değiştiğini, erkek öznelerin sahip oldukları formasyonlara göre erkeklik biçimlerinin değiştiği sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Türkiye’de daha önce ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Türkçe ve İngilizce ders kitapları, birer dil öğretimi kitapları olduğu için, bu açıdan pek çok çalışmanın malzemesi olmuştur. Bu çalışmalardan farklı olarak araştırmamızda cinsiyetçi işbölümü ve hegemonik erkeklik arasındaki bağ dil öğretimi üzerinden kurulacaktır.

Yeşil (2014), 2012-2013 eğitim öğretim yılı için MEB tarafından tavsiye edilen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğretmen kılavuz kitabı ile öğrenci ders ve çalışma kitaplarını, içerdikleri cinsiyet ifadeleri ve cinsiyet rollerinin özellikleri bakımından incelemiştir. Kitapları temalar ve metinler alt başlıklarıyla ele aldığı bu çalışmasında içeriklerin toplumsal cinsiyete uygun olarak belirlendiğinin söylenemeyeceğini, metinlerde Türk kültürüne ait; fakat cinsiyetçi bazı deyim ve kalıp ifadelerin yer aldığını, bu ifadelerin çıkarılabileceği ve metinlerin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretmeyecek şekilde düzenlenebileceğini belirtmektedir. Öneriler bölümünde Yeşil (2014), toplumsal değerlerle birlikte evrensel değerlerin de disiplinlerarası bir yöntemle düzenlemesi ve görsel unsurların cinsiyetçi olmayacak şekilde hazırlanması gerektiğine, metinler hazırlanırken sosyoloji ve psikoloji uzmanlarından da destek alınabileceğine yer vermektedir.

Çınar (2013), 2012-2013 eğitim öğretim yılı için MEB ve Talim Terbiye Kurulunun ortaokullarda okutulmasına izin verdiği Türkçe öğrenci ders ve çalışma kitaplarını toplumsal cinsiyet açısından incelemiştir; Severge'nin (aktaran Çınar, 2013), "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi" başlıklı çalışmasında kullandığı kategorileri kendi çalışmasına uyarlamıştır. Edinilen bulgulara göre: görsellerde erkeklerin kadınlara, oğlan çocuklarının kız çocuklarına oranla daha çok yer aldığı; kız çocuklarının oğlan çocuklarına oranla yetişkinlerle daha çok bir arada yer aldığı; erkeklerin daha çok yetişkinlerle, kadınlarınsa daha çok çocuklarla birlikte gösterildiği; kız çocuklarının kadınlarla, oğlan çocuklarının erkeklerle resmedildiği; kız ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirecek oyuncaklarla çizildiği; erkeklerin daha çok meslek hayatında ve daha geniş bir meslek seçeneği ile kadınlarınsa daha çok anne ya da öğretmen olarak gösterildiği; erkeklerin kamusal hayatta daha fazla gösterildiği; anarakarakterlerin daha çok erkekler ya da oğlan çocukları olduğu; metinlerin içeriklerinde cinsiyetçi söylemlerin yoğun olduğu ve daha çok erkek yazarların metinlerinin yer aldığı sonuçlarına ulaşmaktadır. Çınar (2013), öneriler bölümünde kitapların cinsiyetçi içerikten arındırılması noktasında özenli olunması ve Türkçe dersi öğretim programlarına farkındalığa dair kazanımların eklenmesi gerekliliğine değinmektedir.

Yılmaz (2012), toplumsal cinsiyet temsili konulu çalışmasında yakın zamanda yenilenmiş üç İngilizce ders kitabını ilk basımlarıyla karşılaştırmıştır. İçerik analizi kategorilerine göre elde ettiği bulgulardan, ilk basımların toplumsal cinsiyet temelli kalıplaşmış yargılara daha yakın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Skliar (2007), Ortadoğu'daki İngilizce ders kitaplarını cinsiyet temsili ve cinsiyet önyargısı açısından incelemiştir. Bu çalışmada Türk ve İran Milli Eğitim Bakanlıkları tarafından yayınlanmış iki İngilizce ders kitabındaki resim ve metinler karşılaştırılmıştır. Kritik söylem çözümlemesinin kullanıldığı araştırmada, her iki kitapta da erkek ve kadın temsiliyetleri arasında dengesizlik ve genellemeler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazar, araştırmaya konu olan bu ders kitaplarında kadınların anne ve ev hanımı; erkeklerin evi geçindiren kişi olarak gösterildiği geleneksel kadın ve erkek modellerinin vurgulandığını belirtmektedir.

Çifçi (2008), ilköğretim 4. ve 5. sınıf kız ve erkek öğrencilerinin kadınlık ve erkeklik rollerini algılayış biçimlerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasında çocukların cinsellik vb. konularda konuşabilmek üzere ailede kendilerine en yakın gördüğü ebeveynin anne olduğu, çocukların medya ve masallarda kendi cinsiyetlerine uygun kahramanlardan etkilendikleri, popüler kültürden çok etkilendikleri sonuçlarına ulaşmaktadır. Ayrıca araştırmacı çalışmasında, kız ve erkek çocuklarının kadınlık ve erkeklik rollerini algılayışında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğunu; kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha çağdaş düşündüklerinin belirlendiğini söylemektedir. Öneriler bölümünde öğrencilere cinsiyetler üstü bir eğitim

verilmesinin gerekliliği, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik köklü bir zihniyet dönüşümünün zorunluluğu, ailede cinsiyetsiz görev dağılımı yapılmasının önemi hususlarından söz edilmektedir.

3. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi çok çeşitli söylemlere uygulanan birtakım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir (Bilgin, 2006). Toplumsal bilimlerde yaygın olarak kullanılan içerik çözümlemesi, bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve anlamlı çıkarımlar yapabilen ve güvenilir sonuçlar vermesi beklenen bir araştırma tekniğidir (Gökçe, 2012). Yani, araştırma aynı verilere dayanarak yer, koşullar ve araştırmayı yapan kişiler değiştiğinde de aynı sonuçlar alınmalıdır.

İçerik analizinde kullanılmak üzere toplanan araç ve teknikler, kontrollü bir yorum çabası ve tündengelim dayalı bir değerlendirme aracıdır. İçerik analizi teknikleri, bir söylemi anlamada ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtulmayı sağlamak amacını taşımaktadır (Bilgin, 2006). Burada yapılması gereken; söylemin görünen, kolayca ve ilk bakışta anlaşılan içeriği yerine; gizli içeriğini ortaya çıkarmaktır. Dolayısıyla içerik analizi, mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik ikinci bir okumadır (Bilgin, 2006).

İçerik çözümlemesi bir iletişim incelemesidir (Gökçe, 2012). İçerik çözümlemesi yazılı metinler (kitap, dergi, gazete, afiş, sloganlar ve radyo yayınları, mülakatlar, filmler, TV programları) üzerinde uygulanır.

3.1. Örneklem ve Veri Kaynakları

Çalışmanın evreni, 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında, MEB'in ortaokullarda okutulmasına izin verdiği tüm Türkçe ders kitaplarını kapsamaktadır.

Araştırmada bilinçli örneklem alt türü “tipik birimler örnekleme (güdümlü örneklem)” kullanılmıştır (Gökçe, 2012). Buna göre örneklem, 2016-2017 eğitim öğretim ders yılı için MEB tarafından ülke genelinde dağıtılmış ortaokul Türkçe ders kitaplarından: MEB Yayınları 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Dörtel Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Meram Yayınları 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ve Dikey yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak belirlenmiştir. En tipik alt grup olarak ise, 2016-2017 Eğitim- Öğretim Yılı 5, 6, 7, 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen okuma, dinleme ve serbest okuma metinleri seçilmiştir. 5. sınıf ders kitabından 36, 6. sınıf ders kitabından 31, 7. sınıf ders kitabından 30, 8. sınıf ders kitabından 30 olmak üzere toplam 127 metin incelenmiştir. Bu metinler incelenen ders kitaplarında geçen metinlerin tamamını kapsamaktadır. Seçilen metinler tür bakımından hikâye, roman, şiir, tiyatro, makale, deneme, anı vb. olacak şekilde çeşitlilik içermektedir.

5. sınıf ders kitabında “vatandaşlık bilinci”, “milli mücadele ve Atatürk”, “milli kültürümüz”, “bilim ve teknoloji”, “biz ve değerlerimiz”, “sanat ve toplum”, “sağlık, spor ve oyun”, “dünya ve çevre” olmak üzere toplam 8 tema bulunmaktadır. 6. sınıf ders kitabında

“sevgi”, “Atatürk”, “okuma kültürü”, “duygular”, “milli kültür”, “doğa ve evren” olmak üzere toplam 6 tema bulunmaktadır. 7. Sınıf ders kitabında “sevgi”, “Atatürk”, “kişisel gelişim”, “toplum hayatı”, “milli kültür”, “doğa ve evren” olmak üzere toplam 6 tema bulunmaktadır. 8. sınıf ders kitabında ise “sevgi”, “Atatürk”, “toplum hayatı”, “milli kültür”, “duygular” ve “zaman ve mekân” olmak üzere toplam 6 tema bulunmaktadır.

Kitap tasarımları açısından bakıldığında 5. Sınıf ders kitabının kapağında bir kitabı inceleyen biri kız diğeri erkek olmak üzere iki çocuğun resmedildiği görülmektedir. 7. sınıf ders kitabı kapağı görseli de kitap okuyan yine bir kız ve bir erkek çocuğunu resimlemektedir. 6. sınıf ders kapak görselinde defter, kalem, ataş, makas gibi kırtasiye malzemeleri verilirken 8. sınıf ders kitabı kapağında, kitabın içeriğindeki temalardan görsellere yer verilmiştir.

2012-2013 eğitim- öğretim yılında uygulamaya konan 4+4+4 eğitim öğretim sistemi ile ilköğretim okullarının ilkököl ve ortaokul olarak ayrışmasına rağmen yalnızca 5. sınıf ders kitabı “ortaokul ders kitabı” olarak adlandırılmıştır. 6,7 ve 8. sınıf ders kitapları “ilköğretim Türkçe ders kitabı” olarak uygulamadan kaldırılan 8 yıllık zorunlu eğitim sisteminin adı ile başlıklandırılmıştır. Kitap içeriği açısından bakıldığında da 5. sınıf ders kitabının diğer üç kitaba göre daha yenilikçi olduğu görülmektedir. Bu yenilikçi anlayış temalarla birlikte seçilen metinlerde de kendini göstermektedir. Bu sebeple, söz konusu sistem değişikliğinin kademeli olarak kitaplara yansıtacağı ile ilgili bir tahminde bulunmaktayız.

3.2. Analiz Yöntemi

Veri analizinde içerik analizi tekniklerinden kategorisel analiz kullanılmıştır.

İçerik analizi tekniklerinin ortak paydası, çıkarım esasına dayanmalarıdır (Bilgin, 2006). Bu tekniklerin hepsi mesajlarda gözlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacı taşırlar. Bu nedenle içerik analizi objektif ve sübjektif teknikler içermektedir. Bu teknikler araştırmacıların öznel yaratıcılıklarına da izin veren bir yapıdadır.

İçerik analizinin geçerliği ise, amaçlar ve araçlar arasındaki uygunlukla ilgilidir. İçerik analizi tekniklerinin mesajları bozmadan amaca ulaşmayı sağlaması gereklidir (Bilgin, 2006). Tıpkı diğer yöntemler için olduğu gibi içerik analizi için de farklı geçerlik türlerinden söz edilebilir: İçerik geçerliği, tahmin geçerliği, karşılaştırma geçerliği, yorum geçerliği... Bunların ölçülmesi ya da test edilmesi içerik analizi dışındaki yöntemlerinkine benzerdir (Bilgin, 2006). Bu çalışmada analizler araştırma sorularının sunduğu amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

İçerik analizinde ilk kullanılan tekniklerden biri kategorisel analiz olmuştur. Ayrıca günümüzde kullanılan daha gelişmiş teknikler içinde ayrı bir aşama olarak yer almaktadır.

Kategorisel analiz, genel olarak belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ardından bu birimlerin belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder.

Kategorilendirme, mesajların kodlanmasını yani anlamlarının işlenmesini gerektirir. Örneğin mesajın konusu, lehte veya aleyhteki yönü, taşıdığı değerler, amaçlar gibi mesajın söylediği şeye ilişkin boyutlar ile mesajın tipi, biçimi, mesaj veya iletişimin gramer özellikleri gibi mesajın söyleme tarzıyla ilgili boyutlar kategorilendirmede esas alınabilir (Bilgin, 2006).

Araştırmacılar hangi kategorileri kullanırsa kullansın, kategorilerin belirlenmesinde uyulacak bazı teknik esaslar vardır. Kategorilerin homojen, ayırt edici, objektif olması, bütünsellik taşıması, amaca uygun ve anlamlı olması gerekir. Kategorilendirmede ya başkaları tarafında daha önceden geliştirilmiş kategoriler alınır ya da yeni bir kategori sistemi geliştirilir. Kategoriler saptandıktan sonra, anlam birimleri, ya da öğeler bu kategorilere yerleştirilerek frekansları saptanır.

Çalışmamızda ulaştığımız kategorileri belirlerken hegemonik erkeklikle ilgili geniş bir literatür taraması yapıldı. Bu tarama sonucu ulaştığımız hegemonik erkeklik tanımlarından ve bu tanımları somutlaştıran niteliklerden hareketle çalışmanın iskeletini oluşturan “hegemonik erkeklik havuzuna” ulaşıldı. Literatür taraması boyunca ulaşılan, hegemonik erkeklik imaj seti olarak da tarif edilen nitelikleri kapsayan bu havuz beden imgesi, sosyal hayat, kişisel özellikler, sosyal statü, askeri disiplin ve itaat, delikanlılık olmak üzere 6 temel başlığı içermektedir. Sözü edilen nitelikler bu temel başlıkların alt başlıkları olacak şekilde tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Hegemonik Erkeklik İmajını Oluşturan Niteliklerin Sınıflandırılması

1. Beden İmgesi: Hegemonik Erkeklik ve Beden	1.1.	Fiziksel güç ve dayanıklılık
	1.2.	Acıya dayanıklı: zihinsel ve duygusal güç
	1.3.	Hızlı ve çevik
	1.4.	Spor
	1.5.	Macera
	1.6.	Cinsel güç
	1.7.	Cinsel meta
	1.8.	Kaslı, atletik vücut
	1.9.	Heybetli vücut özellikleri
	1.10.	Sakal ve/veya bıyık bırakan, kıllı
	1.11.	Giyim
2. Sosyal Hayat	2.1.	Profesyonel meslek, geliri yüksek iş, tam gün iş sahibi
	2.2.	Maddi güç
	2.3.	Erkeğe uygun görülen meslekler
	2.4.	Zanaatçı
	2.5.	Ticarette uğraşan, ticaretten anlayan
	2.6.	İşini iyi yapan, işine tutkuyla bağlı, idealist
	2.7.	Başarılı, becerikli
	2.8.	Çalışkanlık ve üretkenlik, yaratıcı, zeki
	2.9.	Titiz çalışma, dikkatli, disiplinli, planlı; plan yapan
	2.10.	Bulunduğu mekânlar
3. Kimlik ve Kişilik Özellikleri	3.1.	Yaş
	3.2.	Milliyet, etnik köken: Türk
	3.3.	Medeni durum: Evli ya da evlenmeyi düşünen
	3.4.	Aile babası
	3.5.	Reis, ailesini ve çocuklarını yöneten
	3.6.	Karısının ve çocuklarının geçimini sağlayan
	3.7.	Ailesine düşkün, ailevi sorumluluklarını yerine getiren
	3.8.	Çocuklarına düşkün, çocuklarını düşünen
	3.9.	Erkek çocuk isteyen
	3.10.	Oğlu olan
	3.11.	Oğluya vakit geçiren, oğluya birlikte çalışan
	3.12.	İdeal eş ve baba
	3.13.	Eşine ve eşinin fikirlerine değer veren, romantik
	3.14.	Çalışan bir kadınla evli
	3.15.	Yüzeysel cinsiyet eşitliğine inanıyormuş gibi görünen
	3.16.	Ev işi yapmayan, çocukların bakımından eşini sorumlu tutan
	3.17.	Kendi yarattığı gerekçeleri haklılaştırarak kadını dövebilen
	3.18.	Cinsellik ve cinsel yönelim: heteroseksüel erkek
	3.19.	Anti- feminen özellikler
	3.20.	Rasyonel olma
	3.21.	Duygularına hakim olma duygularını belli etmeme, ağlamama

4. Sosyal Statü

- 4.1. Sınıf: beyaz, kentli erkek
- 4.2. Milliyetçilik: Milliyetini öven, milliyetiyle övünen, gururlanan
- 4.3. Milli ve kültürel değerlere bağlı
- 4.4. Politik fikri olan, politikayla ilgilenen
- 4.5. İyi eğitilmiş, bilgi sahibi, kanaat ehli, bilge
- 4.6. Teknolojik beceri, teknolojiyi kullanan ve takip eden
- 4.7. Öğrenmeye dayalı merak duygusu
- 4.8. Yenilikçi, kendini değiştirmek isteyen
- 4.9. Edebiyat veya sanatla uğraşan, sanatçı, sanata değer veren
- 4.10. Macera
- 4.11. Rekabet
- 4.12. Grup Dayanışması ve İttifak
- 4.13. İnanç: Müslüman- Sünni

5. Askerlik, Disiplin ve İtaat

- 5.1. Vatan hizmet, görev duygusu, toplumsal sorumluluk
- 5.2. Savaşçı erkek
- 5.3. Egemenlik, otoriter, otorite sahibi, mutlak güç sahibi, liderlik
- 5.4. Araç, alet veya silah kullanan
- 5.5. Doğa ve hayvanlar üzerinde kontrolü olan
- 5.6. Cesaret, kahramanlık, korkusuzluk, gözü pek, yiğitlik, mertlik,
- 5.7. Zafer kazanan, yenilmez, azimli, kararlı, hırslı, pes etmeyen, mücadeleci
- 5.8. Vatansever, savaşı meşru bulan, vatan için savaşan, vatan için ölen veya ölmeyi göze alan
- 5.9. Vatanın ve kendi çevresindeki kadınların namusunu ve ailesini koruyabilen

6. Delikanlılık

- 6.1. Namusu, onuru ve şerefi için savaşan, ölen, öldüren
 - 6.2. İntikam
 - 6.3. Saldırganlık, kabalık, öfke, şiddete başvurma, taşkınlık gösterme, sertlik
 - 6.4. Saygın, şan ve şöhret sahibi
 - 6.5. Gururlu, erdemli, karakterli, adamlık, ağırbaşlılık
 - 6.6. Hile yapmayan, arkadan vurmayan, kavgadan kaçmayan, dürüst, harbilik, dobralık, racon, argo kullanan, lakabı olan
 - 6.7. Kendisi adam döverken yanındakini dövdürmeyen
 - 6.8. İspyonculuk, namertlik yapmayan
 - 6.9. Verdiği sözü tutan, sözünde duran
 - 6.10. Mazlumdan yana, elindekini herkesle paylaşan, yardımsever, hayırsever
 - 6.11. Kadının maddi ya da fiziksel yardımını kabul etmeyen, maço
 - 6.12. Erkekliği ile övünen, erkekliğini kanıtlama
 - 6.13. Bir sorunla karşılaştığında sorunu kendisi çözen, bildiğini okuyan
 - 6.14. Gerektiğinde özür dileyen
 - 6.15. Toplumsal hiyerarşileri kabullenen, devlete karşı gelmeyen, otoriteye boyun eğen
 - 6.16. Babasına karşı gelmeyen
 - 6.17. Anneliği idealleştirme, fedakâr anne ve iyi eş olarak anneliği yücelten, annesine değer veren
 - 6.18. Kadını obje olarak gören
-

İçerik analizi tekniklerinin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır. Bu ise, kodlayıcıların ve kodlama kategorilerinin güvenilirliğiyle ilgilidir. Kodlayıcının güvenilirliği, farklı kodlayıcıların aynı metni aynı şekilde kodlamalarını veya aynı kodlayıcının aynı metni farklı zamanlarda aynı şekilde kodlamasını gerektirmektedir (Bilgin, 2006). Bu çalışmada da belirlenen örnek metinler üzerinden farklı kodlayıcıların bağımsız bir biçimde kodlama çalışmasının sonuçları değerlendirilerek kodlama çalışması sürdürülmüştür.

Farklı iki kodlayıcının üzerinde bağımsız olarak çalışacağı 8 metin seçilmiş, edinilen bulgular birbiriyle karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

5. sınıf ders kitabında geçen “Ödevsiz Gezegen” adlı metinde 1. kodlayıcı koca olan Ali’nin karısı Esin’in elini tutmasını “sahiplenen erkek” olarak kodlamıştır. Aynı metinde Ali’nin resepsiyon görevlisinin kendi odalarını bir başkasına vermesine öfkelenmesini “hakkını savunan, öfkeyle güç gösterisi yapan erkek” olarak kodlamıştır. Ayrıca resepsiyon görevlisinin kaslı olması “kaslı erkek modeli” olarak kodlanmıştır. Otelin bir başka erkek müşterisi için “iriyarı adam” tamlaması “iri ve güçlü erkek” olarak kodlanmıştır. Aynı metin için 2. kodlayıcı sinemanın devamlı kapalı olması sorunu için “birilerine soralım” diyen Ali’yi “yol gösteren, fikri olan, fikir veren” olarak kodlamıştır. 2. Kodlayıcı da Ali’nin öfkesini “öfkeli erkek”, resepsiyon görevlisinin kaslı oluşunu yine “kaslı ve güçlü erkek” olarak kodlamıştır.

5. sınıf ders kitabından seçilen ikinci metin “Dedemin Cep Saati” adlı metindir. Bu metinde 1. kodlayıcı dedenin eski bir gazi olduğunun anlatıldığı dizeleri “savaşçı, kahramanlık” olarak kodlamıştır. 2. kodlayıcı da bu bölümleri “militarizm, erkeklik, kahramanlık” olarak kodlamıştır. 2. kodlayıcı ayrıca dedenin cep saati olmasını “zamanı kontrol eden erkek”; olarak metinde geçen dedenin saatinin markasının “Serkisof” olarak belirtildiği bölümleri “zengin, marka kullanan erkek” olarak kodlamıştır.

6. sınıf ders kitabından alınan “Atatürk’ten Anılar” adlı metinde Atatürk’ün korkusuz ve tereddütsüzce düşman ateşi altında nasıl ilerleneceğini askerlerine gösterdiği bölümü “korkusuz, kararlı, lider, gözü pek erkek” olarak kodlamışlardır. Ayrıca 1. kodlayıcı dersine katıldığı öğretmen sorduğu soruyu beğenmeyen Atatürk’ün “Bu soruyu değiştiriniz, böyle soru olmaz.” müdahalesini “kararlı, dediğim dedik, emredici erkek” olarak kodlamıştır.

6. sınıf ders kitabından alınan ikinci metin “Gelir Nevruz Bayramı” adlı metindir. Bu metinde “Yiğitlikte Oğuz, hoşgöründe Mevlana örnek olunca” dizesini “yiğit, mert, hoşgörülü erkek” olarak kodlamıştır.

7. sınıf ders kitabından alınan ilk metin “Sakarya Savaşına Hazırlık” adlı metindir. Her iki kodlayıcı da “Bunlar silahlarının şerefini sonuna kadar korumaya kararlı, sahici askerlerdendi.” bölümünü “silah kullanan, şan, şeref, namus koruyan erkek” olarak kodlamıştır. Aynı metinde geçen “Köye sanki belimiz kırılmamış gibi gireceğiz.” ve komutanın yorgun askerlerini “Bu ne biçim yürüyüş? Başınızı kaldırın, canlı yürüyün!” diye uyardığı bölümleri her iki kodlayıcı da

“acıya dayanıklı, yenilmez, yorulmaz, gururlu, güçlü erkek” olarak kodlamıştır. Askerlerin “Annem beni yetiştirdi.” diyerek marş okudukları bölümü 2. kodlayıcı “anneliği kutsayan” olarak kodlamıştır. “Bunlar Azrail’le güreş tutmuş yiğitlerdir.” bölümünü her iki kodlayıcı da “ölüm korkusu olmayan, korkusuz, kahraman, yiğit erkek” olarak kodlamıştır. Kadınların, kızların ellerinde testiler, bakraçlarla askerleri karşıladığı bölümü 2. kodlayıcı “ev işi yapmayan erkek” olarak kodlamıştır. Yine 2. kodlayıcı silahını çıkarıp kürsüye koyan Erzurum milletvekili Durak Bey’in “...Ama biz elimizde silah burada öleceğiz. Hiçbirimiz şehitlerimizden daha büyük değiliz.” dediği bölümü “vatan için ölen, ölmeyi göze alan erkek” olarak kodlamıştır. 1. kodlayıcı bu bölümü ayrıca “silah kullanan, korkusuz erkek olarak” kodlamıştır. Aynı metinde geçen “Herkes oğullarını ırmak gibi cepheye akıtsaydı...” bölümünü her iki kodlayıcı da “savaşı meşru bulan, savaşçı, vatan için savaşan erkek” şeklinde kodlamıştır.

7. sınıf ders kitabından alınan ikinci metin “Cazgır” metnidir. Güreşin bir Türk sporu anlatıldığı ve övüldüğü metinde “Ateş alsın büklüm büklüm pazındaki kudret/ Davran deli fişek, karayel fırtınası” dizelerini her iki kodlayıcı da “kaslı, güçlü, hızlı erkek” olarak kodlamıştır. “Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı” dizesini yine iki kodlayıcı da “yiğitlik, mertlik” olarak kodlamıştır.

8. sınıf ders kitabından alınan ilk metin “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” adlı Dede Korkut Hikayesi’dir. Her iki kodlayıcı Bayındır Han’ın “Hanlar Hanı Han Bayındır” diye anlatıldığı bölümü “yönetici erkek” olarak kodlamıştır. Yine her iki kodlayıcı “Kimin oğlu yok, kara otağa kondurun...” bölümünü “cinsel gücü olan, soyu devam ettiren erkek” olarak kodlamıştır. Dirse Han’ın kırk yiğidini yanına aldığı anlatıldığı bölümü yine iki kodlayıcı “gücü olan erkek” olarak kodlamıştır. Dirse Han’ın oğlu Boğaç Han’ın boğadan kaçmadığı bölümü her iki kodlayıcı da “güçlü, hayvan üzerinde hâkimiyeti olan erkek” olarak kodlamıştır. Ayrıca karısının Dirse Han’a “...Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestir. (...)Şölen ver, dilek dile. Ola ki bir ağzı dualının yakarışıyla Tanrı bize bir yetmen oğul verir.” bölümünü 2. kodlayıcı “zengin, hayvan kurban eden, dindar, erkek çocuk isteyen” olarak kodlamıştır. Aynı bölümü 1. kodlayıcı da “zengin erkek” olarak kodlamıştır.

8. sınıf ders kitabından alınan ikinci metin “Gelin Kayası” adlı metindir. Evin gelin olacak kızının babasından çeyiz olarak evi geçindirdiği değirmeni istemesi üzerine, babanın “Onunla geride kalan çocuklarımın nafakasını sağlayacağım, veremem.” dediği bölümü her iki kodlayıcı da “aile babası, ailesinin geçimini sağlayan erkek” olarak kodlamıştır.

Bağımsız kodlayıcıların incelemeleri ve çalışmamızda belirlediğimiz başlıklar birlikte değerlendirildiğinde kodların birbiri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kodlayıcıların metinlerden seçerek işaretlediği bölümler ile çalışmamızda kullandığımız metinlerden alınan örnekler de birbiri ile örtüşmektedir. Bu durum açık seçik kategoriler oluşturmamızı sağlayarak oluşturduğumuz kategorilerin güvenilirliğini artırmaktadır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Erkeklik araştırmaları son zamanlarda biyoloji, anatomi ve psikoloji gibi diğer alanlarla birlikte kadın çalışmaları alanında da ilgi görmektedir. Beauvoir'ın (1993), "kadın doğulmaz kadın olunur" sözüyle tespit ettiği üzere kadınlık sosyal olarak inşa edilmektedir. Feminist kuramın sosyal bilimlere getirdiği bu bakış açısı ile anlaşılmaktadır ki erkeklik de tıpkı kadınlık gibi biyolojik değil, kültürel olarak kurulmaktadır. Bozok da (2013), erkekliklerin yerel dinamiklere dayanarak toplumsal yollardan kurulduğunu söylemektedir.

Connell (2017), toplumsal cinsiyete dair eşitsizlikleri anlamak için sadece daha az ayrıcalıklı kesimi oluşturan kadınları değil, ayrıcalıklı kesimi oluşturan erkekleri de anlamak gerektiğinin altını çizmektedir. Kaldı ki toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetin sosyo-kültürel bir inşa sürecinin ürünü olduğuna gönderme yaparken hegemonik erkeklik erillik ile iktidar kavramları arasındaki bağlantıyı kritik eder (Kalaycıoğlu Kırlioğlu, Kırlioğlu ve Başer, 2016). Erillik ve iktidar birbirini besleyerek var eder. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, erkeklik ve iktidar arasındaki bu bağdan doğan düzenli ve organize politikaların bir sonucudur. Kadınların ezilmişliği nasıl yaşadığını anlamak kadar, erkeklerin eril iktidar konumlarını nasıl sürdürdüklerini ve eril tahakkümü nasıl inşa ettiklerini anlamak da oldukça önemlidir (Zeybekoğlu, 2009).

Connell'e göre (2017), erkeklik, erkekliğin kadınlığa karşı tanımladığı bir toplumsal cinsiyet sistemi içinde kurulan ve bu yolla kadınlarla erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini sürdüren toplumsal bir yapılanmadır. Dolayısıyla erkeklik denen tek bir şey yoktur; erkeklik değil erkeklikler vardır. Yani nasıl ki tek bir kadınlık durumu yoksa yaşa, sınıfa, etnik kökene göre değişen farklı kadınlıklardan söz ediyorsak aynı şekilde tek bir erkeklik de yoktur. Sancar (2011), ortak çıkarı kadınların denetim altında tutulması olan tek bir erkeklik yerine çoğul, çatışmalı, birbiriyle uyumsuz ya da ilişkisiz, çok sayıda farklı erkeklik deneyimlerinin yaşanmakta olduğu bir erkek egemenliğinden bahsetmenin daha doğru olacağını söylemektedir. Bununla birlikte sabit, değişmez erkekliklerden de söz edilemez. Erkeklikler dönemden döneme, toplumdan topluma farklılıklar gösterir. Özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren erkeklik çalışmaları içinde, erkekliğin hâkim bir erkeklik modeli ile değişmez bir öze sahip olduğu düşüncesi terk edilmeye başlanmıştır (Zeybekoğlu, 2009). Örneğin, 1993 yılında bu alandaki literatürün önemli kaynaklarından birisi olan Men's Studies Review'in adını "Masculinities" olarak değiştirmiştir. Bu değişim "erkekliğin belirli, sınırları tanımlanmış bir erkek grubuna özgü bir olgu değil, evrensellik ve kaba genellemelerden uzak ve çok daha karmaşık bir olgu olarak görülmesi eğiliminin kazandığı gücü göstermesi açısından önem taşımaktadır" (Clatterbaugh'ten aktaran Türk, 2007: 120-121).

Gramsci (1986), üzerinde egemenlik kurulmak edilmek istenen kitlenin baskı ve zordan çok ikna ve rıza ile kontrol altında tutulduğunu. Buna göre hegemonya, rıza ile sürmektedir. Connell, Gramsci'nin hegemonya kavramını eleştirel erkeklik çalışmalarına uyarlamıştır. Diğer tüm gruplarda olduğu gibi, kadınlar ve erkekler arasındaki tahakküm ilişkisi rıza ile ilgilidir. Erkeklik içerisindeki farklı gruplar arasında süren tahakküm ilişkilerinin dinamiği de yine "rıza" olgusuyla mümkün olabilmektedir. Şüphesiz ki erkekler için burada sözü edilen rıza, hegemonik erkeklığe bir gün ulaşma arzusu ve umudu üzerinden kurulmaktadır. Sürekli dönüşen ve değişen bir "kimlik" olması sebebiyle hegemonik erkeklığe hiçbir zaman tam olarak ulaşılamayacağı ise bu döngü içerisindeki kör noktadır. Çünkü hegemonik erkeklik, kültüre ve zamana göre değişiklik gösterir ve yeniden yeniden tarif edilir. Sürekli bir değişime ayak uyduramayan erkeklerin bir "erkeklik krizi" içinde bulunduğuna işaret edilmektedir (Sancar, 2011).

Hegemonik erkeklik tanımı, erkeklik kavramının eleştirisinden ortaya çıkmıştır ve erkeklığın heteroseksüellik, homofobi ve kadınlar üzerindeki iktidar olarak tanımlanmasına dayanmaktadır (Zeybekoğlu, 2009). Erkek davranış normları cesaret, saldırganlık, bağımsızlık, egemenlik, teknolojik beceri, grup dayanışması, macera, zihinsel ve bedensel dayanıklılık gibi değerler üzerine kuruludur (Akca ve Tönel, 2011). Bu davranış normlarına uymayan ve hegemonik erkeklik tanımının dışında kalan erkekler böylelikle görünür hale gelmiştir. Eşcinsel, etnik azınlık mensubu yani farklı olarak tanımlanan erkekler, hegemonik erkeklik sınırlarının ötesindeki diğer grupları oluşturur. Hegemonik erkeklik diğer erkeklik gruplarına göre küçük bir azınlığı kapsar. Bununla birlikte kapitalist-ataerkil ihtiyaçlar doğrultusunda devamlı yenilenen hegemonik erkeklığın fantastik olduğu; bu nedenle ancak sembolik bir kategori olabileceğine dair bakış açıları da söz konusudur.

Hegemonik erkeklik, "belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttıklarını, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini" anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır (Carrigan'dan aktaran Türk, 2007: 3). Sancar (2011), hegemonik erkeklığın sadece kültürel pratikler ve geleneksel alışkanlıklar içine gömülü olan erkeklik davranışlarından oluşmadığını söylemektedir. Hegemonik erkeklik devlet, yasalar, aile, ordu gibi kurumlar tarafından yeniden üretilmektedir. Üstelik hegemonik erkeklik farklı sınıfsal bağlamlarda ve farklı aile modellerinde farklı farklı işleyebilir. Bu bağlamda yönetici sınıfa mensup bir erkekten kariyer odaklı bir başarı göstermesi beklenirken, işçi sınıfı ailesi babasının evini geçindirmesi yeterlidir (Sancar, 2011).

Türkiye özelinde hegemonik erkek: Türk, Müslüman, Sünni, beyaz yakalı, güçlü, spor yapan- atletik vücutlu, heteroseksüel, evli ve çocuk sahibi vs. özelliklere sahip erkektir. Hegemonik erkeklik genel olarak erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinden beslenen ve farklı erkeklik biçimleri arasında da hegemonik bir ilişki inşa eden bir erkeklik kurgusu olarak

tanımlanmaktadır (Akca ve Tönel, 2011). Yani diğer erkeklik grupları da hegemonik erkekliğin tahakkümü altındadır. Bu durumda “kadınların özgürlüğü erkekleri de özgürleştirecek” sözü, “erkeklik en çok erkeği ezer” (Atay, 2004) şekline dönüşmektedir.

4.1. Hegemonik Erkekliğin Metinlerde Temsili

Erkeklik, tıpkı kadınlık gibi sosyal olarak kurulmaktadır. Erkekliğin ideal tipi hegemonik erkeklik, sosyal çevremizde türlü biçimlerde türlü sembollerle yer alır. Ders kitapları bu sosyal “bilgi”nin örtük olarak yer aldığı önemli kaynaklardandır.

Araştırmamızda incelediğimiz ders kitaplarından yola çıkarak hegemonik erkekliğin temellerini oluşturan altı ana başlık belirledik. Bu başlıklar, bir “erkeğin” nasıl olması gerektiğine dair onay ve yüceleştirme; nasıl olmaması gerektiğine dair ise yergi ve ayıplama motivasyonlarını ortaya koymaktadır. Böylelikle hegemonik erkeklikle ilgili bir ikna zemini oluşturulduğu, hegemonik erkekliğin nasıl pekiştirildiği; nasıl yeniden ve yeniden üretilerek var olageldiği anlaşılabacaktır.

Araştırmamızın ön çalışmasında incelediğimiz kaynaklardan hareketle hegemonik erkekliği ifade eden çerçeve imaj setine ait özellikleri listeledik. Böylelikle ulaştığımız her maddeyi kullanacağımız başlıklar olarak belirledik. Belirlediğimiz başlıklardan birincisi “Beden İmgesi: Hegemonik Erkeklik ve Beden”dir. Bu başlığın altında normatif erkek bedeni kurgusu işlenmiştir. Buna göre ideal erkek bedeni fiziksel, ruhsal, zihinsel güç bakımlarından tarif edilmektedir.

İkinci ana başlık olan “Sosyal Hayat” altında maddi güç, meslek ve bulunulan mekânlar açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

“Kimlik ve Kişilik Özellikleri” başlığı ile yaş, milliyet, medeni durum, cinsellik ve cinsel yönelim incelenmiştir.

“Sosyal Statü” başlığında sınıf, milliyetçilik, entelektüelizm; bilimsel, teknik, edebi yetenek ile inançlar değerlendirilmiştir.

“Askerlik, Disiplin ve İtaat” başlığı altında savaşçı erkek miti ve egemenlik incelenmiştir.

Son başlık “Delikanlılık”ta ise namus, şan, şeref, intikam duygusu, erdemlilik, ağırbaşlılık, dürüstlük, anne ve babaya saygı, yardımseverlik, erkekliği ile övünmek, lakabı olmak, argo kullanmak, devlet ve baba otoritesini tanımak, kadını kendisinden aşağı görmek vb. pratikler incelenmiştir.

4.1.1. Beden İmgesi: Hegemonik Erkeklik ve Beden

Hegemonik erkekliği belirleyen erkeklik pratikleri açısından, erkek bedeninin nasıl olacağı da önem taşımaktadır. Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak bir bütün olan beden, toplumsal cinsiyetin ve hegemonik erkekliğin inşasında önemli bir etkileşim aracıdır (Özekici, 2014). Connell'e göre (2017), iktidarı elinde bulunduranlar olarak erkeklerin toplumsal tanımı, yalnızca zihinsel beden imajlarına ve fantezilere değil, kas gücü, duruş, beden duygusu ve dokusuna da dönüştürülür. Bu çerçevede erkeklik, boy pos ve şekli, tavır ve hareket alışkanlıklarını, belirli fiziksel becerilere sahip olmayı ve belirli becerilerin eksik kalmasını, kişinin kendi beden imajını, bunun öteki insanlara sunuluş biçimini ve bu insanların buna karşılık verme biçimlerini, kişinin bedeninin çalışma ve cinsel ilişkilerdeki işleyiş biçimini de içerir (Oktan, 2008). Connell'e göre (2017), erkeğin bedeni erkekliğin tek göstergesi değildir ancak erkekliği ifade etmede oldukça önemlidir. Çünkü rutin olarak cinsiyet rollerini uygulama biçimimiz bedenimizle ilişkili bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Bedensel dayanıklılık, bir değer olarak erkek davranış normlarından biridir (Çakır, 2015). Akça ve Tönel'e göre (2011), bu normlar tek bir erkeklik biçimini dayatmaktadır.

İktidarın erkeklik üzerindeki görünümü en çok beden üzerinden kurulmaktadır. Bütün ideolojiler istedikleri insan tipini oluşturmak için beden politikası yapar. Bu, kadın bedeninde olduğu gibi erkek bedeni için de geçerlidir. Çünkü tek tipleştirilmiş bedenler tahakküm edilmeye uygun bedenlerdir. Böylece idealize edilen bir erkek bedeni imgesi oluşturulur.

Erkeklerin bedeni, cinselliğin bir iktidar alanıdır ve ataerkil düzen tarafından şekillendirilmektedir (Çakır, 2015). Bu düzen erkeklerin bedenlerine, sert, sağlam, başarılı, sağlıklı, kaslı ve güçlü olma gibi değerler yüklemektedir. Böyle bir düzende erkekler, bir yandan ataerkil değerleri üretirken bir yandan da bu değerlerin mahkûmu olmaktadır (Odabaş, 2012).

Erkeklikle ilişkili ilk şemamız güçtür. Bu bölümde gücü temsil eden fiziksel güç, acıya dayanıklılık, hızlı ve çevik olma nitelikleri ile birlikte; güç gerektiren spor faaliyeti, bir "erkek sporu" olan futbol, güce dayalı diğer sporlar ile geleneksel sporlarımızın erkeklik ile bağı kurulacaktır. Ayrıca fiziksel gücü imaj açısından belirleyen kaslı- pazılı olma, boy ve kilo bakımından heybetli vücut özelliklerine sahip olma, sakal ve bıyık bırakma, kıllı olma, erkek giyimi aracılığı ile erkek bedeni incelenecektir.

4.1.1.1. Fiziksel Güç ve Dayanıklılık

Hegemonik erkeklik çağa, kültüre, kapitalizmin ihtiyaçlarına göre değişiklikler gösterir. Bourdieu (2014), eril düzenin çağlar boyunca mütemadiyen yeniden üretildiğini, eril

tahakkümün nesnel ve öznel yapılarının sürekli yaratıldığını söylemektedir. Bu şekilde hegemonik erkeklik, sürekli bir değişim halindedir ve yeniden tanımlamalarla var olagelir.

Hegemonik erkekliğin özünde barındırdığı hegemonya gereği güç, erkekliğin en önemli malzemesini oluşturmaktadır. Fiziksel, zihinsel, duygusal güç; dayanıklılık egemen olmanın ön koşuludur. Sancar (2011), güçlü olmak, başarmak, sorunları şiddet kullanarak çözmek, duygularıyla değil aklıyla davranmak, başkalarını yönetmeyi bilmek vb. davranışların “erkeksi” olarak kabul edildiğini söylemektedir. Yavuz da (2015), güçlü ve cesur olmanın kabul edilen erkeklik değerlerinden olduğunu söylemektedir. İncelediğimiz kitaplarda yer alan metinlerde güç ve erkeklik ilişkisi şöyle kurulmaktadır:

- *Oğuz zamanında Kanglı Koca dedikleri, güçlü kuvvetli bir yiğit vardı. Bu yiğidin de bir oğlu vardı. Oğlunun adına Kan Turalı, derlerdi. Kanglı Koca söylendi* (“Meram”: 101).
- *Otuz yaşında dinç, boylu boslu, kuvvetli bir kahraman iken Malta korsanlarının eline düşmüştü* (“Dörtel”: 69).
- *Ancak onun çelikten daha sert, kaslı bacaklarına bir şey olmadı* (“Dörtel”: 69).
- *Zehir gibi acı kuvveti ve büyük güreş kabiliyeti ile bu güreşte de kendisini derhâl gösterdi* (“Dörtel”: 97).
- *Güreşe fırtına gibi girdi. Rus’u tuttuğu gibi yere vurdu. Oyundan oyuna geçiyordu* (“Dörtel”: 98).
- *Ağabeyim de babamın yanında gitti. Köyün imrenilen delikanlısıydı. İri yapıydı. Çevik çalaktı* (“MEB”: 39).

Ders kitaplarında tarihi karakterlerin yer aldığı ya da sporcuların hayatlarının işlendiği metinlerin dışındaki metinlerde de erkek karakterlerin güçle ilişkilendikleri görülmektedir. Boy, pos, irilik, kaslı bacaklar ve kollar, hız, çeviklik; gücü somutlaştırmaktadır. Bu özelliklere sahip olmanın beğeniliyor olduğu örneğin, “Köyün imrenilen delikanlısıydı.” cümlesi ile açıkça verilmektedir. Onaylanan, takdir edilen erkek tipinin mutlaka güçlü olması gerektiği mesajı böylelikle dolaylı olarak öğretilmektedir.

- *Oğlan, yine boğanın alnına yumruğu ile sert vurdu. Oğlan, bu kez boğanın alnına yumruğunu dayadı, sürdü, alanın dışına çıkardı. Boğa ile oğlan bir hamle çekiştiler* (“Dikey”: 35).
- *Dirse Han, sinirli sert yayını eline aldı. Üzengiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı* (“Dikey”: 37).
- *“Şimdi bu yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder. Kırk yiğit, bir bey kızı yüzünden ölecek.” Boğanın zincirini aldılar. Salıverdiler. Boğanın boynuzu*

mızrak gibiydi. Kan Turalı'nın üstüne hücum etti. Kan Turalı, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki, boğayı arka üstü çökertti. Alnına yumruğu dayadı, meydanın dışına sürüdü. Ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı yenebildi. Boğa küt küt solumaya başladı. Ağzı köpüklendi. Kan Turalı boğanın önünden çekildi. Boğa boynuzu üzerine düşüverdi. Kuyruğunu yere üç kere vurdu. Kemikleri un gibi ufalandı. Kan Turalı bıçağını çekti. Boğanın derisini yüzdü. Götürüp Trabzon Beyi'nin önüne attı ("Meram": 104).

- *Kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı. Aslanın pençesine uzattı. Öyle bir yumruk vurdu ki, aslanın çenesi dağıldı. Ensesinden tutup belini kırdı. Sonra kaldırıp yere vurdu. Aslan perişan oldu. Kan Turalı, Bey'in karşısına geldi ("Meram": 105).*
- *Kan Turalı deveye bir tekme vurdu, deve bağırdı. Bir daha vurdu. Deve ayakları üzerinde duramadı, yıkıldı. Ardından iki kayış çıkardı. Trabzon Beyi'nin önüne bıraktı. ("Meram": 106).*

Güç, egemen olmakla doğrudan bağlantılıdır. Bu bölümlerde güç ve egemenlik kazanma, egemen olma arasında ilişki kurulmaktadır. Kendisinden ağır ve yırtıcı bir hayvanı hem de yumruğuyla, silah kullanmadan mağlup eden Kan Turalı kazandığı zaferle gücünü, dolayısıyla egemen oluşunu ilan etmektedir.

4.1.1.2. Acıya Dayanıklılık: Zihinsel ve Duygusal Güç

Düalizme göre (ikicilik), bir kategoriye ait insanların bir diğer kategoriye ait insanlara tahakküm etmesi doğaldır (Frye'den aktaran Plumwood, 2004). Düalizm, kavramları "efendiler" ve "ötekiler" olmak üzere tam ortadan ikiye böler. Özellikle kadın/erkek, zihin/ beden, medeni/ ilkel, insan/ doğa ikicilikleri doğrudan, sırasıyla toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve doğa baskılarına tekabül ederek bunları doğallaştırır (Plumwood, 2004). İkicil yapının temel öğeleri kültür/ doğa, akıl/ doğa, erkek/ kadın, zihin/ beden, efendi/ köle, akıl/ duygu, kamusal/ özel, özne/ nesne, insan/ doğa sosyal bir ayrılık yaratmaktadır (Plumwood, 2004). İlk grup egemen olanın, diğer grupsa tahakküm edilenin sınırlarını oluşturur. İkicilikte duygu kadınla özdeşleştirilmiştir, akıl ise erkeğe denk düşmektedir. Sosyal genel kabulde duygu erkeğe yakıştırılmaz. Erkek duygularını belli etmemeli, akıyla ön plana çıkmalıdır; ağlamamalı, fiziksel ve duygusal olarak sert olmalıdır. İkicilik, erkeği bedensel olarak acıya daha dayanıklı olarak göstermektedir (Çakır, 2015). İncelediğimiz metinlerde erkeğin acıya dayanıklı olduğu ve olması gerektiği bilgisi şu örnekler üzerinden verilmektedir:

- *Operatör yüzüme baktı:*
_Doktorluk bu bacağı ve gençliği kurtarmaktır. Kendisine sorun, bu hastanede aylarca kalırsa, üç beş ameliyata dayanırsa kurtarmaya çalışırız, yoksa...
_Dayanırım, diye bağırdım (“Dikey”: 80).
- *Evet komutanım! Köye sanki belimiz kırılmamış gibi gireceğiz. Başüstüne!* (“Meram”: 11).
- *“Bu ne biçim yürüyüş? Başınızı kaldırın. Canlı yürüyün. Haydi hep beraber.”* *Kalan son gücüyle marşa başladı...* (“Meram”: 11).
- *Çavuş azarlayınca katılanlar arttı, giderek hepsi katıldı. Marş ilaç gibi geldi. Yürüyüş canlandı, düzene girdi, başlar dikildi, sesler yükseldi. Çınarlı Köyü’ne sefil görünüşlerine hiç uymayan bir çalım içinde girdiler* (“Meram”: 12).
- *Güneşlenenlere su atıyorlar, kaçıyorlardı. Gittikçe küçülüyor, tükeniyordu sanki. Kesildi. Tekrar baktı kıyıya. Onları göremedi. Kayalıklara çıkmış olacaktı. Oldukça yaklaşmıştı ama iyice yorulmuştu. Arka üstü yattı bir süre. Güneş gözlerine girdi. Kapadı gözlerini. Dinlendi. Bir ara kıyıya geldim düşüncesiyle kendini bıraktı. Ta dibe gitti bir anda. Tekrardan çıkıncaya kadar oldukça su yuttu. Sonra yine kulaçladı suyu* (“Meram”: 52).
- *“Zorla çıktı kayaya. Birkaç kere kaydı. Ayaklarını midyeler kesti. Kayaya çıkınca derin derin soludu. Sonra çevresine baktı. Öteki çocukları gördü. Karpuzu parçalamışlar, on bakıp gülerek ağızlarını şapırdatar şapırdatar yiyorlardı:*
_Ben sana gelme demedim mi? Boğulacaktın, dedi biri.
_Ya, evet boğulacaktım, dedi güçlükle (“Meram”: 53).
- *Ancak onun çelikten daha sert, kaslı bacaklarına bir şey olmadı* (“Dörtel”: 69).
- *Aynı sene Stokholm’de yapılan Avrupa şampiyonası’nda sıtmanın verdiği 40 derecelik hararetle mindere çıkmasına rağmen yaptığı altı güreşi de kazanarak 73 kilonun Avrupa şampiyonu oldu. 1947 yılında Prag’da yapılan Avrupa Greko-Romen Şampiyonası’nda da ay yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti* (“Dörtel”: 97).
- *“Ben sana gelme demedim mi? Boğulacaktın.” dedi biri. “Ya, evet boğulacaktım.” dedi güçlükle* (“Meram”: 53).

Fiziksel ve duygusal olarak acıya dayanıklılık hegemonik erkekliğin istendik özelliklerindendir. Acı eşiği düşük olan erkekler ayıplanır, aşağılanır; kadınsı olmakla “suçlanır”. Bu baskı erkeklerde “erkek olmak” adına sürekli bir itici güç yaratmaktadır

4.1.1.3. Hızlı ve Çevik

Hegemonik erkekliği inşa eden niteliklerden biri hızlı ve çevik olmaktır. Hız, doğrudan güçle bağlantılıdır. Bu yüzden erkekler “erkek olmak” için hızlı ve çevik olmak zorundadırlar. Daha çocukluktan, basit çocuk yarışlarında ve oyunlarında erkeklerin kızlardan hızlı olması gerektiği önyargısına göre hareket edilir, erkeğin bu anlamdaki başarısı tahmin edilebilir bir durum olarak kabul edilir. Hız ve çevikliğin erkeklikle ilişkisi erkek çocuğa, küçük yaşlarda onay ve beğeni ile öğretilmektedir.

Hızlı, güçlü, kuvvetli olmak erkeklikle özdeşleştirilmektedir (Çakır, 2015). Hızlı olmanın gerektirdiği spor aktiviteleri ya da askerlik gibi kamusal alanlar erkek alanı olarak belirlenmiştir. Selek (2010), süratli olmanın disiplinle ilgili olduğunu söylemektedir. Bazı alışkanlıkları kazanmak disipline edilmiş erkek bedeniyle mümkündür. O halde hız, erkekliğin bir nevi motor gücüdür. Çakır (2015) da, sporcu erkeklerin hızlı ve çevik hayvanlara benzetildiğini ve bunun erkeklik değerlerini yansıttığını söylemektedir. Aynı şekilde Türkiye’nin üç büyük erkek futbol takımının simgesi de güç ve hız çağrışımı yapacak hayvanlardan oluşmaktadır. O halde ideal erkek hızlı ve çevik olan erkektir.

- *Davran deli fişek, karayel fırtınası./ Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası* (“Meram”: 95).
- *Hoy senin pehlivan dediğin şahan olup da uçandır./ Rüzgâr, deme, buluttur. Bulut, deme, dumandır* (“Meram”: 96).
- *Cirit oyunları, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur* (“Meram”: 108).
- *Çeviklik, iyi binicilik, güçlü atıcılık, cesurluk, bu oyunun hünerleri arasındadır* (“Meram”: 109).
- *Galibiyetle sonuçlanan 46 güreşi 690 dakika sürmesi gerekirken yaptığı tuşlarla bu süreyi 372 dakika 26 saniyeye indirmişti* (“Dörtel”: 98).
- *Ağabeyim de babamın yanında gitti. Köyün imrenilen delikanlısıydı. İri yapıydı. Çevik çalaktı* (“MEB”: 39).
- *Öyle ki havada uçanı bile çoğu zaman yere indirirdi* (“MEB”: 39).

İncelediğimiz metinlerden ulaştığımız bu bölümler özellikle savaş ve sporla ilişkili bir biçimde ideal erkeğin hızlı ve çevik olması gerektiğini öğretmektedir. Bu alanlar zaten erkek alanı olduğuna göre günlük hayatta da hızlı ve çevikliğin erkeği “erkek” yapan değerler olduğu bilgisi net bir şekilde okunmaktadır.

4.1.1.4. Spor

Toplumda egemen ideolojilerin en fazla yansımasını bulduğu ve yeniden üretildiği önemli alanlardan biri spor alanıdır(Çakır, 2015). Spor fiziksel güç ve iktidar ilişkilerinin geçerli olduğu bir alandır. Spor erkek bedeninin sınırlarını zorlamak ve genişletmek içindir (Selek, 2010). Fiziksel performansa dayalı yapısı nedeniyle, bir erkek etkinliği olarak kabul edilir. Bu sebeple “erkeklik” spor dallarından en az birinde başarılı olacak aktif bedensel performansı gerektirmektedir. Erkeklerin sporla ilişkisi toplumca onaylanmakta ve norm kabul edilmektedir. Sözüm ona küçük yaşlarda erkek çocuklar yüzme, futbol, basketbol gibi spor alanlarına yönlendirilirler. Erkeğin çeşitli sosyal konumları ve aidiyetleri olmalı; bir partinin, spor kulübünün, taraftar grubunun parçası sayılmalıdır (Selek, 2010).

- *Zehir gibi acı kuvveti ve büyük güreş kabiliyeti ile bu güreşte de kendisini derhâl gösterdi* (“Dörtel”: 97).
- *Onun için savaşa,/ Spora alıştık o...* (“MEB”: 34).

Bilhassa futbol, erkekler için vazgeçilmez bir spor alanıdır. Daha küçük yaşlarda sokakta ya da okulda erkek çocuklar futbol öğrenirler. Hiçbir spor bilgi ya da ilgisi olmayan erkekler dahi futboldan “anlarlar”. Kaç yaşında olursa olsun “halı saha” erkeklerin en basit ve rutin spor faaliyetlerinden olmaktadır.

Mutlaka her semtte hatta mahallede belediye hizmeti kapsamında yer bulan halı sahalar, “erkek ve futbol” ilişkisinin politik ayağını oluşturmaktadır. Erkeğin futbolla ilişkisi devlet tarafından desteklenmektedir. Çünkü toplumun ideoloji üreten kurumları arasında bir karşılıklık söz konusudur ve bu kurumlar toplumdaki iktidar örgütlenmesinin birer parçası olarak ortak duyunun inşasına katkıda bulunurlar (Çakır, 2015). Sportif etkinliklerin tüm dünyada beğeni ve ilgi gören bir parçası olması sebebiyle futbol, geniş kitleleri etkisi altına alabilme gücüne sahiptir. Türkiye’de ilk defa 1910’larda siyasiler futbolla ilgilenmeye başlamışlardır (Çakır, 2015). Bunun sonucunda futbol ve politika arasındaki ilişki artmıştır. Böylece iktidarını sağlamlaştırmak isteyen yöneticilerin futbola müdahalesinin başlangıcı söz konusu olmuştur. Bu bakımdan futbol, büyük bir toplumsal güç yaratmaktadır.

İncelediğimiz kitaplarda erkek çocuğu ya da erkeğin futbolla ilişkisi şöyle işlenmektedir:

- *Benim annem yok, onun babası. Maça, sinemaya filan da beraber gideriz* (“Meram”: 71).
- *Numaralı tribün bize göre değil. Tekliği toka ettik mi, Teksas’a bırakıyorlar. Teksas’ta da boyumuz yetişmiyor. Stadyumu yaparken çocukları düşünmemişler!* (“Meram”: 71).

- *Şimdi öyle değil. Varsa yoksa futbol. Sadece bizde değil, tüm dünyada böyle bu iş* (“MEB”: 54).

Cirit ve güreş Türklüğün ata sporlarından. Türkler’in at sırtında savaşımlara girerken barış zamanlarında da en büyük eğlencesi yine at sırtında cirit gibi oynanan oyunlar olmuştur. Orta Asya’dan Batı’ya göç sonucu Türk boylarının sportif gelenekleri olan güreş ve cirit de Anadolu’ya gelmiştir. Bu olay Batı’daki devletlere karşı kendilerini korumak ve güçlerini kabul ettirmek için beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin devam etmesini sağlamıştır (Çakır, 2015). Bu bakımdan sporun bir “savaş oyunu” olarak değerlendirildiği söylenebilir. Savaş ise erkeklikle alakalıdır:

- *Vur ha vur, vur davul, gürlemenin sırası./ Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket* (“Meram”: 95).
- *Cirit oyunları, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur* (“Meram”: 108).
- *Çocukluğunun geçtiği bu köyde güreşe başladı ve daha delikanlılığının eşliğinde iken yaman bir karakucak güreşçisi olarak adını bütün çevreye duyurdu* (“Dörtel”: 96).
- *Düğün derneklerde güreşlerin olmazsa olmaz pehlivanlarındandı* (“MEB”: 39).

Özet olarak, Türkiye için futbol, boks, güreş, halter; Avrupa ve Amerika için bu sporlara ek olarak beyzbol, buz hokeyi, ve rugby gibi sporlar özellikle erkeklerin yoğun olarak katıldığı fiziksel teması gerektiren, saldırganlığın ve sakatlığın çok yaşandığı bu sporlar erkekliği en üst düzeyde üreten sporlardır (Koca ve Bulgu, 2005).

4.1.1.5. Cinsel Güç

Cinsel güç, erkekliğin en başta gelen özelliğidir. Sosyal açıdan erkekliğin ispatı cinsel güçle mümkündür. Erkeklik organı penisin boyutu ve uzunluğu da bu gücün bir işareti olarak yorumlanmakta, erkek için övünç ya da utanma sebebi olmaktadır.

Erkeğin cinsel gücü, iktidar olmanın en önemli şartlarından. Öyle ki tıp dilinde “erektil disfonksiyon” olarak tanımlanan, penisin cinsel birleşme sağlayacak derecede sertleşmemesi rahatsızlığı, halk arasında “iktidarsızlık” olarak ifade edilmektedir. “İktidarsızlık” ifade olarak, cinsel güç ve iktidar ilişkisini doğrudan ortaya koymaktadır.

Çocuk sahibi olmak, erkeğin cinsel gücünün en büyük ispatıdır. Tersinden “kısır” olmak erkekliğe hanel getiren bir musibet olarak anlaşılmaktadır. Erkek, doğurgan olmalıdır. Doğurgan erkek, erkekliğini ispat etmiş olur. Günümüzde de aile büyükleri tarafından yeni evli çiftlere,

erkeğin “kısır” olduğu ile ilgili dedikodulara mahal vermemek kaygısı ile bir an önce çocuk sahibi olmaları yönünde baskı yapılmaktadır.

- *Senden midir, benden midir, Tanrıteala bize bir yetmen oğul vermez nedendir, dedi* (“Dikey”: 34).

Dede Korkut hikâyesinden alınan yukarıdaki örnekte çocuk sahibi olamayan Dirse Han ve karısı, Bayındır Han tarafından düzenlenen şenlikte, lanetli oldukları gerekçesi ile kara otağa oturtulmaktadır. Dirse Han’ın çocuk sahibi olamaması sosyal bir itibar kaybına uğramasına neden olmaktadır.

4.1.1.6. Cinsel Meta

Çalışmamızda bakımlı erkek- kişisel bakım, imaj, marka bakım ürünleri kullanan, modern- modayı takip eden- dövme alt başlıklarıyla ilgili bir veriye ulaşılamamıştır.

4.1.1.7. Kaslı, Atletik Vücut

Beden politikaları zorunlu heteroseksüellik sistemin bir gereğidir. Erkek hegemonyası ve hegemonik erkekliği motive eden bu sisteme ait olan cinsiyet kategorisi, cinsel üreme sistemi üzerinden işlemektedir. Cinsiyet kategorisi “kadının” nasıl olması gerektiğini belirlediği gibi “erkeğin” nasıl olacağını da belirler. Bir diğerine benzememek sistemin arzu edeceği bir şey değildir. Cinsiyetimiz dâhil bedenimize dair tüm bilgilerimiz sistemeldir. Butler da (2008), cinsiyetin, bedenin siyasi ve kültürel bir yorumu olduğunu söylemektedir. Erkeklerin bedeni de cinselliğin bir iktidar alanıdır ve hiyerarşik bir düzen içinde yaratılan tüm gruplar gibi birbirine benzemeli, süreklilik içinde bir diğerine benzemeye çalışmalıdır.

Kaslı olmak, atletik vücut özelliklerine sahip olmak güçle ilişkilidir. Connell (2017), ataerkil iktidarı sürdürecekt sertlik ve hükmetmenin ideal bir fiziksel erkeklik imajı ürettiğini söylemektedir. Öyleyse “vücut” hegemonyaya içkindir. Kaslılık erkekliğin ve erkin anahtar belirleyicidir (Koca ve Bulgu, 2005). Çünkü kaslılığın başarıda belirleyici olduğu düşünülmektedir. “Kaslı, bedenlen güçlü olan, kadını koruyup kollayabilecek ve diğer erkeklerle fiziksel kavgaya girdiğinde kendini ezdirmeyecek bir erkek, erkeklik inşasını tamamlamada büyük artılara sahiptir” (Barutçu, 2013: 20). Erkek bedeni kaslı ve atletik olmalıdır.

Kaslı erkek bedeni fiziksel ve cinsel bir ideali sunmaktadır (aktaran Saatçioğlu ve Sabuncuoğlu, 2016). İdealize edilmiş erkek vücudunun güç dışındaki bir diğer gereği pazarlama faaliyetleridir. Çünkü cinsiyet, pazarlama faaliyetlerinde temel değişkenlerden biridir. “Bakım

ürünlerinin ve modanın gelişmesiyle reklamcılarının ürünlerini satışa yönelik bir araç olarak ideal erkek bedenini temsil eden kaslı erkeklerle ilişkilendirmektedirler” (Kılınç, 2015: 6403).

Sağlık ve fitness sektörü de vücut geliştirme kültürünün görünürlük kazanmasına, toplumsal alanda kabul görmesine ve özellikle de erkekler için önemli bir pratiğe dönüşmesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak “yapılan araştırmalar spor salonlarının bir sektör olarak son yıllarda hızla arttığını ve erkeklerin yağlı ve kaslı olmaları konusunda sosyokültürel bir baskı altında olduklarını söylemektedir” (Karaçam, 2015: 3). Kaslılık; güç ve dayanıklılık gibi hegemonik erkekliğin bir parçasıdır. “Bedenin kaslı olması neredeyse tüm toplumsal alanlarda erkeksi olarak tanımlanır” ve hegemonik erkekliğe dair sembolik bir değer taşır (Karaçam, 2015: 17).

- *Ancak onun çelikten daha sert, kaslı bacaklarına bir şey olmadı* (“Dörtel”: 69).
- *“İsrar etmek mi? Şikâyet ettiğimde müdürün bana nasıl baktığını görmedi mi? Adamın boksör kalıbında olduğunu da mı fark etmedin? Ya pazularının iriliğini? Ben onunla baş edemem; o herif beni sinek gibi ezer.”* (“MEB”: 15).

Yukarıda alınan bölümlerin ilkinde kaslı ve sert olmak güçle ilişkilendirilmektedir. İkinci örnek ise özellikle dikkat çekicidir. Karı koca tatile giden bir çift otel odalarını bir başkasına rezerve eden resepsiyon görevlisi ile karşı karşıya kalmıştır. Karısının itirazı karşısında koca, tepki göstermemesini görevlinin “pazularının iriliği” ile açıklamaktadır. Kaslılık ve “iri pazular” sadece güç değil şiddet ile de “doğal” olarak ilişkilendirilmektedir. Bu sebeple kas sahibi olana itaat etme ile ilgili doğrudan bir gönderme okunmaktadır. Resepsiyon görevlisiyle muhattap olanın koca olması da korumanın “erkek işi” olması sebebiyle hegemonik erkeklikle ilişkilidir. Bunu diğer bölümlerde daha ayrıntılı olarak işleyeceğiz.

4.1.1.8. Heybetli Vücut Özellikleri

Kaslı, iri, yağsız, güçlü bedenler hegemonik erkekliğin idealize ettiği bedenlerdir. Erkeğin boy ve kilosu da istendik, ideal erkek olma açısından önem taşımaktadır.

- *Vur ha vur, vur davul, gürlemenin sırası/ Davran bre pehlivan ha ömrüne bereket* (“Meram”: 95).
- *Ateş alsın büklüm büklüm pazındaki kudret* (“Meram”: 95).
- *Yiğitler gelir güreş tutmaya göğsü armalı./ Boyları yıldız döker, omuzları çifte burmalı* (“Meram”: 96).
- *Otuz yaşında dinç, boylu boslu, kuvvetli bir kahraman iken Malta korsanlarının eline düşmüştü* (“Dörtel”: 69).

- *Siyah pala bıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş, iri bir adamın karşısında durdu* (“Dörtel”: 73).
- *Çok çabuk kilo alan, buna karşılık çok zor kilo veren bir bünyeye sahipti* (“Dörtel”: 98).
- *İri yarı bir adam, oda anahtarını almak için bankonun arkasına dolanıyor* (“MEB”: 15).
- *Ağabeyim de babamın yanında gitti. Köyün imrenilen delikanlısıydı. İri yapılıydı. Çevik çalaktı* (“MEB”: 39).

Alıntılanan bölümlerde erkek karakterlerin “iri yarı” olması güç, delikanlılık, hız özellikleri ile ilişkilendirilmiştir. “Cazgır” adındaki metinden alınan ve güreşin övüldüğü ilk üç bölümde galibiyetin heybetli vücut özellikleri ilgili olduğu anlaşılmaktadır. “İri yarı” olmak düşmana, rakibe korku salar; o halde hegemonyanın vazgeçilmezidir. Son bölümde de iri yarı, çevik çalak ağabeyin köyün imrenilen delikanlısı olduğu söylenerek bu özellikler pekiştirilmekte ve yüceltilmektedir.

4.1.1.9. Sakal ve/veya Bıyık Bırakan, Kıllı

Sakal, bıyık bırakmak; kıllı olmak bir erkeği “erkek” yapan unsurlardandır. Erkeğin sakal ve bıyığının olmaması ya da çıkmaması bir sorundur. Sakal ve bıyığı az olduğu için köse denilerek dalga geçilen erkekler olduğunu bilmekteyiz. Bu erkeklerin erkekliğinin yetersiz, eksik olduğu iması ya da inancı kültürel bir gerçeklik olarak var olmaktadır. Erkeklerin özellikle bıyıklarına nasıl değer verdiği bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca bıyık bırakmış bir erkeğin bir iddia sebebiyle “Öyle olursa bıyıklarımı keserim.” dediğine ya da bir kaza ile bıyığını kaybettiğinde alay meselesi edildiğine mutlaka şahit olmuşuzdur. Kirli sakal da maço erkek imajı ve şiddet gösterileri ile birlikte düşünülmektedir (Oktan, 2008). Erkeğin kıllı olması mümkünse aşırı kıllı olması da sakal ve bıyık sahibi olması gibi sosyal olarak tercih edilmekte ve övülmektedir.

Foucault, bedeni disipline etme ve nüfusu denetleme bağlamında “biyolojik iktidarın”, kapitalizmin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu belirtmektedir (aktaran Özekici, 2014). Sanayi kapitalizmi ile dönüşen yeni erkeklik algısı özellikle “Erkek kıllı olur.” önermesini değişime uğratmıştır. Medya aracılığı ile sunulan metalaştırılmış, erotikleşmiş, süslenmiş erkek bedenleri ile çoğu erkeğin lazer epilasyon yaptırdığı ya da yapılmasına sıcak baktığı bilinmektedir. Bu durum erkekliğin yeniden ve yeniden üretildiği sonsuz döngüye bir halka eklemektedir.

- *Benimkilere benzeyen sert ve siyah sakallı yüzünü hafifçe öperek dışarı çıktım* (“Dikey”: 22).
- *Ak pak sakalı içinden bir evliya nuru yansıyan yüzü kırış kırış; kocaman mavi, yeşil gözleri pırıl pırıldı...* (“Dikey”: 61).
- *Kanglı Koca yerinden kalktı. Ak sakallı yaşlıları yanına aldı* (“Meram”: 101).
- *Konstantin isminde bir herifti. Galata’da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan, üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...* (“Meram”: 114).
- *Siyah pala bıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş, iri bir adamın karşısında durdu* (“Dörtel”: 73).

Dede Korkut hikâyesinden alınan ikinci örnekte sakal sahibi olmanın bilgelik, ehil olma ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Son örnekte “pala bıyık” benzetmesi de bir klişe olması ile birlikte ironiktir. Bir silaha benzetilen bıyık; şiddet, güç ve statü işareti olarak yorumlanmaktadır.

4.1.1.10. Giyim

Erkeksi özelliklerin tamamlayıcılarından biri giyimdir. Giysi ve kravat seçimi diğer insanların erkekleri yargılamakta kullandığı kriterlerdendir (Çakır, 2015). Giyim sadece parça olarak değil darlık- bolluk, uzunluk- kısalık, bilhassa renk özelliği açılarından da önem taşır. Eskiden şalvar erkeğin vazgeçilmez bir giyeceği olarak kabul ediliyordu. Son dönemin modası itibarıyla dar ya da paçaları katlanmış; yırtık pantolonlar, diz üstü şortlar, babet çoraplar erkek giyiminde tercih edilmeye başlanmıştır. “Maço erkeklik” kalıbına uymayan bu moda dönüşümü geleneksel eleştiriye maruz kalsa da hegemonik erkekliğin yeniden inşasına bir örnek olarak görülmelidir. Renk açısından düşünüldüğünde toplumsal cinsiyet ikiliğinde mavi, siyah gibi koyu, keskin, sert renklerin erkeklikle ilişkilendirildiği bilinmektedir.

İncelediğimiz metinlerden alıntıladığımız ilk örnekte şıklık ve zenginlik işareti olarak “smokin giyen erkek” önermesi verilmektedir. Smokin, bir sosyal sınıf olarak ait olduğu erkeği egemenlerin grubuna sokmaktadır.

- *Hanımlar tuvaletli, erkekler smokinli olacaklardı...* (“Dikey”: 30).

Diğer bir örnekte sırmalı giysi yine zenginlikle ilişkili olarak verilmiştir. Çelik zırh ise savaşçı erkeği kodlamaktadır.

- *Siyah pala bıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş, iri bir adamın karşısında durdu* (“Dörtel”: 73).

Verilen örneklerle bakılarak giysinin sadece giysi olmadığı; erkeği bir sınıf mensubu yaptığı söylenebilir. Bu durumda bu iki örnekte geçen erkek karakterler hegemonik erkeklik sınıfının üyelerinden olmaktadır.

4.1.2. Sosyal Hayat

İkinci ana başlığımız olan “sosyal hayat” bölümünde erkeğin sosyal hayatta yer alışı; meslek ve erkeğin bulunduğu mekânlar özelinde incelenecektir.

4.1.2.1. Profesyonel Meslek, Geliri Yüksek İş, Tam Gün İş Sahibi

Tam gün iş sahibi olmak “hegemonik erkeklik” tanımının özelliklerine denk düşmektedir (Sancar, 2011). Bunun yanında geliri yüksek bir iş sahibi olmak da hegemonik erkeklik imaj seti içinde yer almaktadır. Profesyonel olmak, “iyi kazanmak”, “iyi maaşlı olmak” erkek özneler tarafından en doğru, mantıklı, faydalı “normlardan” görülmektedir. Diğer bütün normlar gibi bu da eşitsiz çoğul erkeklikler içinde hiyerarşi yaratmaktadır (Özbay, 2013).

- *Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor* (“Dikey”: 90).
- *Karşı caddede bir huzurevi var. Müdürü bizim başhekimin akrabası. Başhekimle konuştum* (“Meram”: 20).
- *Babam köy ölçülerine göre iyi kazanıyordu* (“Meram”: 63).
- *Daha gündüzden bilirdik saklambaç olduğunu. “Ya babam geç kalırsa!” diye zor ederdim akşamı* (“Meram”: 93).
- *Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983'te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul'a yerleşmişti* (“Dörtel”: 23).
- *Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983'te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul'a yerleşmişti* (“Dörtel”: 23).
- *Babası Ali Rıza Bey, memurdu. Daha önceleri orduda üsteğmenlik görevinde bulunmuştu. Annesi ise Zübeyde Hanım'dı* (“Dörtel”: 28).
- *Çalışınlar ödesinler di mi ama? Oğlumun maaşı iyi zaten* (“MEB”: 53).
- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydim?* (“MEB”: 100).

- *Balık adamlar onunla film çeker. Sonra da belgesel haline getirirler. Bu belgesel filmleri inceler, bizlerin yaşantısı hakkında bilgi edinirler* (“MEB”: 107).

Araştırmamızda metinlerde geçen “babaların” mutlaka mesleklerinin belirtildiği dikkat çekici bir noktadır. Bu mesleklerin çoğunlukla “profesyonel” meslekler olduğu görülmüştür. Genel olarak geçen erkek karakterlerin “iyi kazanma, iyi maaşlı olma” durumlarından övgüyle bahsedildiği alıntılanan örneklerden anlaşılmaktadır. Tüm bunların toplamının birer erkeklik normu olarak önerildiği söylenebilir.

4.1.2.2. Maddi Güç

Connell, erkekliklerin, toplumsal cinsiyet tutumları ve davranışlarındaki kuşak farklılıklarındaki değişimlere, toplumsal cinsiyet düzenindeki yapısal değişimlere ve sosyal yapıda meydana gelen değişimlere bağlı olarak değiştiğini belirtirken Habermas’ın ‘kriz eğilimleri’ kavramını kullanır (Akça ve Ergül, 2014). Connell (2017); ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerin bir toplumsal cinsiyet düzenini krize sokabilecek eğilimler taşıdığını belirtir ve bunu “erkeklik krizi” olarak kavramsallaştırır. Bu dış etkenlerin başında ekonomideki neo-liberal dönüşüm gelmektedir. Neo-liberal dönüşümle birlikte yüksek ücretli bir işte çalışma, çalışan bir kadınla evlenme, ev ve araba sahibi olma gibi durumlar hegemonik erkekliği belirlemektedir. (Akça ve Ergül, 2014). Buna göre, günümüz “ideal erkek imajı”nın öğelerinden biri zengin olmaktır. Bu bölümde maddi güç; ev veya araba sahibi olmak isteyen ve zenginlik özellikleri üzerinden değerlendirilecektir.

İlk örnekte “beyaz yakalı, kentli baba” karakterin maddi güç ihtiyacı ev sahibi olmak arzusu ile somutlaştırılmıştır:

- *İleride ev sahibi bile olabilirlerdi* (“MEB”: 19).

Alıntılanan bir diğer örnekte makine mühendisi oğlundan övgüyle söz eden yaşlıca bir amca, yine oğlunun maddi durumunu sahibi olduğu evin nitelikleri dolayısıyla anlatmaktadır:

- *Kocaman bir evleri var, geçen yaz gittiydik hanımla. Bahçesi de var büyük* (“MEB”: 53).

Karagöz- Hacivat metninden alınan aşağıdaki örnekte Hacivat’ın evi olduğu, ev sahibi olduğu verilmektedir:

- *Evi bir güzel onardı. Görme Karagöz’üm, sanki yeni bir ev oldu* (“MEB”: 67).

Erkeklik söylemi alt sınıflarda kaba kuvvet üzerinden tarif edilirken üst sınıflarda iş, güç, başarı, kariyer, para, araba vb. üzerinden anlatılmaktadır. Topçu’ya göre (2012: 26) üst sınıf

erkekler için erkek olmanın yegâne koşulu, ekonomik anlamda güçlü olmaktır ve toplumsal yaşamın diğer değerleri; insan ilişkileri, arkadaşlık, dayanışma ya da kadınlar, evlilik, sevgililik vs. hepsi paranın dolayımından geçer. Zenginlik erkeklik ifade etmektedir.

- *Gene şölen verip attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestirmişti* (“Dikey”: 33).
- *Dizindeki yarasını, tanıdığı bir doktor olan Mithat Bey’e göstermek ve Paşa akrabasını ziyaret etmek için Erenköy’e gider* (“Dikey”: 76).

Alıntılanan bölümlerde “zenginlik” ve “erkeklik” bağı rahatlıkla kurulmaktadır. Gerek içinde bulunduğumuz dünyanın sosyo-ekonomik, politik şartları gereği gerekse zengin ve yoksul ikililiği arasındaki toplumsal hiyerarşinin pekiştirilmesi gerekliliği zenginliği hegemonyanın olmazsa olmazlarından biri olarak kodlamaktadır.

4.1.2.3. Erkeğe Uygun Görülen Meslekler

Kadınları sekreter, öğretmen ve hemşirelik gibi mesleklerle; erkekleri de avukat, doktor, işçi, makine operatörü gibi mesleklerle ilişkilendirmek toplumsal cinsiyetin bir sonucudur (Çakır, 2015). Çünkü geleneksel sosyal anlayışa göre kadının yeri evi, asıl işiyse ev işleridir ve kamusal hayata en fazla ev işlerinin devamı sayılabilecek mesleklerle yani bir “yardımcı” olarak katılabilirler. Erkeğe uygun görülen meslekler bol maaşlı, profesyonel, saygın, statülü, yöneten pozisyonundaki mesleklerdir. Metinlerden alıntıladığımız aşağıdaki bölümlerde erkek karakterlere atfedilen meslekler doktor, yönetici, müdür, kaptan, mühendis, antrenör gibi bahsettiğimiz bu niteliklerle örtüşen mesleklerdir.

- *Doktor Reşit Galip Bey, daha maarif vekili olmamıştı. Gazi tarafından sevilen, konuşmaları onun tarafından hoş karşılanan, zeki yaradılışlı bir mebustu...* (“Dikey”: 30).
- *Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kez şölen verip Oğuz beylerini konuklardı* (“Dikey”: 33).
- *Dizindeki yarasını, tanıdığı bir doktor olan Mithat Bey’e göstermek ve Paşa akrabasını ziyaret etmek için Erenköy’e gider* (“Dikey”: 76).
- *Burada bulunduğu süre içinde Nüzhet’i, Ragıp adında bir doktorun istediğini öğrenir* (“Dikey”: 76).
- *Karşı caddede bir huzurevi var. Müdürü bizim başhekimin akrabası. Başhekimle konuştum* (“Meram”: 20).
- — *Ne olmak isterdin?*

— *Kaptan... Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak... Avrupa'ya, Amerika'ya gitmek... Üstüvayı (ekvator) geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu?* (“Meram”: 70).

- — *Canım, neden söküyorsunuz? dedim.*

— *Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.* (“Meram”: 116).

- *Temsil et göklerde şanlı milleti,/ Ata'nın kurduğu yüce devleti* (“Dörtel”: 26).
- *Atatürk öğretmenin sözünü keserek kaşlarını çatıp:*

— *Bundan ne kastediyorsunuz? İtalya'nın memleketimiz hakkında ne gibi emelleri var? Bunu, devlet başkanı olarak ben bilmiyorum, siz açıkla mısınız?* (“Dörtel”: 35).

- — *Adın ne?*

— *Kara Memiş.*

— *Kaptan mıydın?*

— *Evet* (“Dörtel”: 72).

- *Güreş hayatını kapattıktan sonra Millî Güreş Takımımıza antrenör oldu* (“Dörtel”: 98).
- *Bir varmış bir yokmuş, avlanmaktan, şiir yazmaktan ve resim yapmaktan çok hoşlanan bir Padişah varmış* (“MEB”: 10).
- *Günlerden bir gün, çok sevdiği sadrazamı Padişah'ın yanına gelmiş* (“MEB”: 10).
- *Otelin müdürü sinirden kıpkırmızı kesiliyor* (“MEB”: 15).
- *Benim büyük oğlum ansiklopedi okurdu, şimdi mühendis oldu yurt dışında* (“MEB”: 52).
- *Neyse İtalya'dan dönüşte burada Ekrem Bey ameliyat etti beni* (“MEB”: 53).
- *Bir gün padişahın denizler ötesindeki sevdiceğine yazdığı mektubu taşıırken bir Alaca Güvercin, mektup gagasından kayıp sulara düşüverdi* (“MEB”: 59).
- *Şehzade Mehmed, 1432'de Edirne'de dünyaya geldi. Türkçe 5 MEB s: 74*
- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydiniz?* (“MEB”: 100).

Toplumsal cinsiyet açısından kadın-erkek arasında hegemonya yaratan bu durum erkek kategorileri arasında da bir hiyerarşi ve hegemonya yaratmaktadır. Zaten “kabul gören desteklenen, kutsanan, takdir edilen hegemonik erkeklik daima erkeklerin kadınlardan üstünlüğünü salık veren” gerçeklik ile uyum içinde olmak zorundadır (Özbay, 2013: 186). Öyleyse toplumsal cinsiyet normları ile hegemonik erkeklik normlarının birbiriyle paralel olduğu söylenebilir.

4.1.2.4. Zanaatçı

Gelir getirdiği ve ustalık gerektirdiği için sosyal olarak erkeğe yakıştırılmaktadır. Kitaplarda geçen aşağıda bölümler aldığımız üç metnin üçünde de zanaat sahibi olanlar erkektir:

- *Çocuk sandıktan fırladı:*
 - *Buyur usta!*
 - *Hâlâ karnını doyuramadın mı?*
 - *Doyurdum.*
 - *Doyurduysan git de o borulara dış aç!*
 - *Peki usta... ("Meram": 74).*

Aşağıdaki örnekte çırağı eğitmek üzere yol arayan usta bunu öğretici bir ders akıl ederek başarmaktadır. Ustalıkla birlikte, bilgelik, ehil olmak, sabır gibi yüce duygular erkek karakterler üzerinden alt metin olarak verilmektedir.

- *Çırak, günlerden beri ustayı takip ediyor, bir türlü işi kavrayamıyormuş ("MEB" s: 69).*

Son örnekte geçen iki usta da erkektir. Bununla birlikte marangoz olmasına rağmen Ali Usta sanatsal ince zevk ve estetiğe de sahiptir.

- *Marangoz Ali Usta, mobilya yapılmak üzere getirilen ağaçları incelerken çok güzel bir ladin ağacı görür ("MEB": 88).*
- *Bu ağacı, keman yapımcısı Eyüp Usta'ya verir. Eyüp Usta günlerce uğraşarak çok güzel bir keman yapar ("MEB": 88).*

4.1.2.5. Ticaretle Uğraşan, Ticaretten Anlayan

Sancar (2011), hegemonik erkekliği üreten kurumlardan birinin ticari şirketler olduğunu söylemektedir. Bir sektör olarak ticaret dışında, ordu, yasalar, aile ile de heteronormatif erkeklik değerleri pekiştirilmektedir. O halde ticaret erkek alanıdır. Aşağıda alıntılan bölümlerde ticaretle uğraşan karakterlerin hep erkek olarak belirlendiği görülmektedir:

- *Ben, Hoca Bakkal'ın mazotlu paspas gezdirilmiş tahta döşemesinin, basıldıkça vezin, uyak bulan çıtırtısının şiirini... ("Dikey": 57).*

- *Konstantin isminde bir herifti. Galata'da bir yazıhanesi vardı. Zahire tüccarıydı. Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri kapanıp açılan, üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...* ("Meram": 114).

4.1.2.6. İşini İyi Yapan, İşine Tutkuyla Bağlı, İdealist

İdealist olmak; tutku, inat, direnç, pes etmemek, yılmamak, cesur olmak, korkusuz olmak, azimli ve çalışkan olmak gibi nitelikler sonucu edinilebilecek bir vasıftır. Bu nitelikleriyle idealizm sosyal açıdan erkek olmakla ilişkilendirilir:

- *Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu, dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi, en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız* ("Dikey": 24).
- *Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın,/ Sanatkârdın, denizler kadar engin;/ Kimsenin görmediğini görürdü* ("Dikey": 26).
- *Hız. Şuayp titizliği ile titreyen, yüzü gibi pembe pamuk ellerindeki insanlık sevdasını ararım* ("Dikey": 57).
- *Her şeyin en tazesini, en ucuzu varken -en ucuzu derken kalitesizi sanılmasın; kâr haddi pek ızanlı, pek insaflıdır- gel de girme kuyruğa...* ("Dikey": 60).
- *Seni çok iyi anlıyorum delikanlı. Ama benden yapamayacağım bir şey istiyorsun. Bize başvuran insanları geri çevirmeye hakkımız yok. Her gelen yaşlı insanımızı hoş geldin deyip kabul etmek durumundayız* ("Meram": 22).
- *Litresi yüz elli kuruşa süt satıyorduk. Babam çok dindar bir adamdı. Asla hile yapmazdı ve sütün en iyisini bulurdu. Günlük, has sütün tiryakileri de babamı bırakmazlardı* ("Meram": 63).
- *Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu: Mukavvaya benzettiği kalın deriyi iki tarafı keskin incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağzına bir avuç çivi doldurduğuna, sonra bunları birer birer, İstanbul'da gördüğü maymun gibi avurdundan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mihlayışına, deri parçalarını, pis bir suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu* ("Dörtel": 13).

- *Mustafa Kemal, bu kurtuluş yollarının hiçbirini doğru bulmadı. Ona göre “Tek bir karar vardı. O da ulus egemenliğine dayanan, kısıntısız, koşulsuz, bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak”tı (“Dörtel”: 30).*
- *Tarık Boğazı’nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisi ile yenmişti. O zamanlar Türkeli’nde namı dillere destandı. Padişah bile kendisini saraya çağırtmış, maceralarını dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam’ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere yelken açmıştı ki üzerinde dağ büyüklüğünde büyük buz parçaları yüzüyordu. Sanki oralar başka bir dünya idi (“Dörtel”: 70).*
- *Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus ile karşı karşıya kaldı (“Dörtel”: 98).*
- *İçinde bu vatanın derdiyle yanan bağır,/ Kurulacak yarını düşünen baş geliyor (“MEB”: 36).*
- *Tahta çıkınca hemen kolları sıvadı. İlk büyük ideali İstanbul’u fethetmekti (“MEB”: 75).*
- *Hemen gittim bir koli yumurta aldım. İlk yumurtanın içini kabuğu kırmadan boşaltmak, benim için büyük bir başarıydı (“MEB”: 79).*
- *O güzelliği keşfedince artık gece gündüz bütün işim gücüm bu oldu.” diyen yumurta oyma ustası, yaptığı işe olan tutkusunu şu sözlerle dile getiriyor; “Emekli olmadan önce işe giderken sabah saat 10.00’da kalkardım, şimdi ise 6:00’da kalkıyorum (“MEB”: 79-80).*
- *Çalışırken en zor sorunları çözer, ama bir türlü bilgisayarına iyi bir program yükleyemez (“MEB”: 100).*

Alınan örneklerde Mustafa Kemal Atatürk gibi liderde de sıradan bir bakkalda da benzer iş tutkusu ve idealizmi görülmektedir.

4.1.2.7. Başarılı, Becerikli

Erkeklik çalışmaları araştırma alanlarından biri olan Erkek Kurtuluşçuluğu Hareketi, erkeklerin toplumsallaşma sürecinde hayattaki amaçlarının ne olursa olsun iş hayatında başarılı olmak olduğunu söylemektedir (Çakır, 2015). Erkekler arasındaki üstünlüğü belirleyen temel etken başarıdır. Başarılı olmak bir erkek için diğerleri üzerinde egemenlik ve gücün etkisini belirler. Başarısız olan erkekler diğer erkekler tarafından hor görülür, aşağılanır, alay konusu edilir.

Erkek çocuklarının aşırı üzüntü ve incinme göstermesine izin verilmez çünkü böyle büyüyen bir erkek çocuğun toplum kuralları karşısında başarılı bir delikanlı olamayacağı düşünülür. Başarı erkek için her daim kendini yeniden onaylatma demektir (Oktan, 2008).

Toplumsal olarak ebeveynler arasında erkek çocuğunu kız çocuğundan üstün görme, kız çocuğun başarılarının görmezden gelinmesine karşılık erkek çocuğun başarılarının abartılması söz konusudur. Aşağıda Dede Korkut hikâyesinden alınan bu bölüm bir babanın övünme, gururlanma sebebinin oğlunun başarısına şahit olmak olduğu görülmektedir:

- *Oğlumun at koşturuşunu, kılıç çalışını, ok atışını göreyim, sevineyim, kıvanayım, güveneyim, dedi* ("Dikey": 36).
- *Dirse Han, sinirli sert yayını eline aldı. Üzengiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı* ("Dikey": 37).

Aşağıdaki iki örnek yüzmeyi bilmeyen ve bu yüzden yüzebilen arkadaşları tarafından dışlanan bir erkek çocuğunun hikâyesinden alınmıştır. Hikâyenin sonunda çocuk canı pahasına, adeta ölümden dönerek yüzmeyi öğrenir, arkadaşlarına kendine ispatlayarak aralarına girmeye hak kazanır. Burada vurgulanması gereken çocuk bile olsa bir erkek için başarmak meselesinin nasıl hayati değerde olduğudur:

- *"Oh..." Zorla çıktı kayaya. Birkaç kere kaydı. Ayaklarını midyeler kesti. Kayaya çıkınca derin derin soludu. Sonra çevresine baktı* ("Meram": 53).
- *"Gittim ya, oraya kadar gittim ya." dedi sarı saçlı çocuk* ("Meram": 53).

Uzmanlık, ustalık, hünerli olmak, hızlı olmak başarıyı imar eden özelliklerdendir. Aşağıdaki örneklerde savaşçı, sporcu ya da günlük hayattan sıradan çocuk ve yetişkin erkeklerin başarıları beğenilerek, abartılarak anlatılmaktadır:

- *Litresi yüz elli kuruşa süt satıyorduk. Babam çok dindar bir adamdı. Asla hile yapmazdı ve sütün en iyisini bulurdu. Günlük, has sütün tiryakileri de babamı bırakmazlardı* ("Meram": 63).
- *Durup beklemeye kalmadı bir çocuk belirdi. Yağlıymış tabanları. Uzmanca baktı çeliğe* ("Meram": 91).
- *Terazilediği çomakla yerden kesti çeliği. Sonra öyle bir vurdu ki beline, uçtu gitti ötelere* ("Meram": 91).
- *Davran deli fişek, karayel fırtınası./ Çığlar devirip yenmenin güreşmenin ustası* ("Meram": 95).

- *Kan Turalı deveye bir tekme vurdu, deve bağırdı. Bir daha vurdu. Deve ayakları üzerinde duramadı, yıkıldı. Ardından iki kayış çıkardı. Trabzon Beyi'nin önüne bıraktı* ("Meram": 106).
- *Çatışsınlar, güçlerini, savaş hünerlerini, yiğitliklerini göstersonlar* ("Meram": 108).
- *Çeviklik, iyi binicilik, güçlü atıcılık, cesurluk, bu oyunun hünerleri arasındadır* ("Meram": 109).
- *Mustafa, çalışkanlığı ile kendini çevresinde hemen sevdirdi. Özellikle matematik öğretmeni Mustafa Bey, onu çok seviyordu. Çünkü bu derste çok başarılıydı. En güç problemleri bile çözüyordu* ("Dörtel": 29).
- *Ağaca çıkmasını bilirim,/ Tanırım meyvenin olmuştunu;/ Taş kırmak da gelir elimizden,/ Ateş yakmak da aş pişirmek de* ("Dörtel": 67).
- *Zehir gibi acı kuvveti ve büyük güreş kabiliyeti ile bu güreşte de kendisini derhâl gösterdi* ("Dörtel": 97).
- *Minder güreşindeki olanca acemilik ve millî maç tecrübesizliğine rağmen büyük bir varlık göstererek üç rakibini yendi, bir maçında ekseriyetle yenik sayılarak Avrupa şampiyonluğunu kaybetti, ikinci oldu* ("Dörtel": 97).
- *Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus ile karşı karşıya kaldı* ("Dörtel": 98).
- *Böylelikle parlak güreş hayatına bir de Dünya şampiyonluğu sıfatını eklemiş oldu* ("Dörtel": 98).
- *Galibiyetle sonuçlanan 46 güreşi 690 dakika sürmesi gerekirken yaptığı tuşlarla bu süreyi 372 dakika 26 saniyeye indirmişti* ("Dörtel": 98).
- *Bir de iyi nişancıydı. Av merakından olsa gerek attığını vururdu* ("MEB": 39).
- *Hemen gittim bir koli yumurta aldım. İlk yumurtanın içini kabuğu kırmadan boşaltmak, benim için büyük bir başarıydı* ("MEB": 79).

Erkek, hayatının her aşamasında başarılı olmakla yükümlüdür. Diğer erkeklerle kurulan rekabet ilişkisinde başarısız olmak "erkeklik imajını" zedeler. Bir erkek, başarısız olduğu an veya "erkekliğini" kanıtlayamadığı zaman toplumca sembolik anlamda hadım edilir (Topçu, 2012). Böylece erkekler, "erkeklik"lerini bir şekilde kanıtlamak zorunda bırakılmaktadır.

4.1.2.8. Çalışkanlık ve Üretkenlik, Yaratıcı, Zeki

Sosyalizasyon sürecinde erkek, daha üstün bir yere konulurken; kadın, ötekileştirilerek daha aşağı bir konuma yerleştirilir. Cinsiyetin düalitik sınıflandırması ile her iki cinse özgü özellikler, davranışlar ve yaşam biçimleri belirlenir (Topçu, 2012). Her cins, sınırları çizilmiş bu

kodlar çerçevesinde yaşamaya zorlanır. Buna göre ikililikte zekâ bedene göre üstün olandır. Beden zekâyâ, kadın erkeğe baş eğmelidir. Zekâ ile paralel olarak erkeğin yaratıcılığı da onun iktidar dönüşümüne olanak tanımaktadır (Özekici, 2014).

- *Türk milletinin, tarihî bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür* ("Dikey": 25).
- *Yığittin, inanç doluydun, yapıcıydın,/ Sanatkârdın, denizler kadar engin;/ Kimsenin görmediğini görürdün / Sevgiyle bakan gözlerin* ("Dikey": 26).
- *Doktor Reşit Galip Bey, daha maarif vekili olmamıştı. Gazi tarafından sevilen, konuşmaları onun tarafından hoş karşılanan, zeki yaradılışlı bir mebustu...* ("Dikey": 30).
- *Sait Faik, hayatı, insanları ve kâinatı seven bir insandı. Fakat o aynı zamanda görmesini bilen ve gördüğünü anlatma gücüne sahip olan bir yazardı* ("Dikey": 87).
- *"Bizim akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek belli özelliğimizdir. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin belgesidir."* ("Meram": 36).
- *Çevirme kepçesini hazırlamak bize düşerdi. Kalınca bir teli düz bir taşın üstünde istediğimiz biçime sokabilirdik. Uzun olmalıydı benim telim* ("Meram": 92).
- *Küçük Mustafa'nın çocukluğu, mahallenin öteki çocukları gibi geçti. Yalnız onu öteki çocuklardan ayıran iki özellik vardı: Birincisi çok zeki oluşu, ikincisi de subaylık mesleğine olan tutkusuydu* ("Dörtel": 28).
- *Mustafa, çalışkanlığı ile kendini çevresinde hemen sevdirdi. Özellikle matematik öğretmenini Mustafa Bey, onu çok seviyordu. Çünkü bu derste çok başarılıydı. En güç problemleri bile çözüyordu* ("Dörtel": 29).
- *Batılılara cevap verirken Atatürk'ün, çarpık tarihî iddiaların karşısına nasıl uyanık bir "millî tarih bilinci" ile dikildiğini görüyoruz* ("Dörtel": 37).
- *Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisi ile yenmişti. O zamanlar Türkeli'nde namı dillere destandı. Padişah bile kendisini saraya çağırtmış, maceralarını dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam'ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere yelken açmıştı ki üzerinde dağ büyüklüğünde büyük buz parçaları yüzüyordu. Sanki oralar başka bir dünya idi* ("Dörtel": 70).

- *Bazen de sadece o kitabın kendisini ilgilendiren bölümlerini ayırıp okur geçerdi ama ilgilendiği, onu meraklandıran kitabı eline geçirdi mi kesinlikle bitirmeden sabaha kadar uyumazdı* (“MEB”: 26).
- *Boş durmak içine sinmiyormuş. Kalkmış, gitmiş* (“MEB”: 69).
- *Böyle bir olayın savaş tarihinde benzeri yoktu* (“MEB”: 76).
- *Çok dikkatli çalışmanız gerekiyor” diyen Eygören, birkaç kez hindi yumurtası üzerinde çalıştığını fakat onda da yumurta bulmanın kolay olmadığını ifade ediyor* (“MEB”: 79).
- *O güzelliği keşfedince artık gece gündüz bütün işim gücüm bu oldu.” diyen yumurta oyma ustası, yaptığı işe olan tutkusunu şu sözlerle dile getiriyor; “Emekli olmadan önce işe giderken sabah saat 10.00’da kalkardım, şimdi ise 6.00’da kalkıyorum* (“MEB”: 80).
- *Eygören, sabahtan akşama kadar şevkle ve titizlikle çalışıp tamamlıyor her bir abajuru* (“MEB”: 80).

Alınan örneklerde erkek karakterlerin, statüsü ne olursa olsun zekâ, çalışkanlık, yaratıcılık özellikleri ön plana çıkarılarak betimlendirildiği görülmektedir. Dikkat, beceri, azim; yaratıcılık ve zekâ işaretleridir; bunlar başarıyı mümkün kılan niteliklerdir.

4.1.2.9. Titiz Çalışma, Dikkatli, Disiplinli, Planlı; Plan Yapan

Dikkat ve planlılık, iş konusundaki titizlik akılla ilişkilendirilmektedir. Sosyal bağlamda erkek her zaman ne yaptığını ve ne yapacağını bilen, karşılaşılan sorunların çözümü noktasında fikri olandır.

Erkeğin kariyeri onun “erkek oluşunu” ispatlayan en önemli koşullardan biridir. İyi bir kariyer sahibi erkek, erkeklik grupları arasında hegemonik olandır. Özellikle işinde titiz olan, dikkatli ve planlı olan; hayatının merkezine işini koyan erkek sosyal olarak onaylanan erkektir. Alınan örneklerde marangozundan, zanaatkârına, askerinden, siyasetçisine erkek karakterlerin işi hususunda ne kadar özenli ve ciddi oldukları vurgusu görülmektedir.

- *Hız. Şuayp titizliği ile titreyen, yüzü gibi pembe pamuk ellerindeki insanlık sevdasını ararım* (“Dikey”: 57).
- *İnce bir dikkati vardı* (“Dikey”: 87).
- *Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un zaptını kafasına koymuştu bir kere. Uzun uzun düşündü, planlar kurdu, devlet büyükleriyle konuştu, hazırlıklara başladı* (“Dörtel”: 86).

- *Bazen de sadece o kitabın kendisini ilgilendiren bölümlerini ayırıp okur geçerdi ama ilgilendiği, onu meraklandıran kitabı eline geçirdi mi kesinlikle bitirmeden sabaha kadar uyumazdı* (“MEB”: 26).
- *Biliyormuş ki, demir tavında dövülür. Körük kavranmadan, bilek zorlanmadan, ateş harlanmadan, demir tavlardan, ha dur da çekiç sallat...* (“MEB”: 69).
- *Dişçilerin dolgu yaparken kullandığına benzer bir el matkabıyla âdetâ bir cerrah titizliğiyle çalışarak kabukların üzerini çiçek ve hat motifleriyle beziyor Eygören* (“MEB”: 78).
- *Çok dikkatli çalışmanız gerekiyor” diyen Eygören, birkaç kez hindi yumurtası üzerinde çalıştığını fakat onda da yumurta bulmanın kolay olmadığını ifade ediyor* (“MEB”: 79).
- *O güzelliği keşfedince artık gece gündüz bütün işim gücüm bu oldu.” diyen yumurta oyma ustası, yaptığı işe olan tutkusunu şu sözlerle dile getiriyor; “Emekli olmadan önce işe giderken sabah saat 10.00’da kalkardım, şimdi ise 6.00’da kalkıyorum* (“MEB”: 80).
- *Eygören, sabahtan akşama kadar şevkle ve titizlikle çalışıp tamamlıyor her bir abajuru* (“MEB”: 80).
- *Dedemin bir planı vardı. Zaten hep planı vardır* (“MEB”: 83).

Erkekten beklenen kendisinin ve çevresindeki kadın ve çocukların hayatlarını idame ettirecek fiziksel, ruhsal, zihni kudrete sahip olmasıdır. Bu yüzden erkek her zaman ayrıntıları hesaplamış, tetikte, hazır ve hazırlıklı olmalıdır. Son örnekte artık emekli olan dedenin hayatla ilgili genel bir planlılık hali olması bu açıdan dikkat çekicidir.

4.1.2.10. Bulunduğu Mekânlar

Çınar’ın (2013), ortaokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyeti incelediği araştırmasına göre, kitaplarda geçen metin ve görsellerde erkek çocukların ve yetişkin erkeklerin kız çocuklarına ve kadınlara göre daha çok dış mekân ve sosyal hayat içinde gösterildikleri görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kategorilendirmesine göre dış mekân yani kamusal alan erkeğin alanıdır, iç mekân yani özel alan, daha açık ifadesiyle “ev” ise kadının alanıdır. Bizim ulaştığımız aşağıdaki örnekler de bu çalışma ile paralellik göstermektedir.

- *3. Sahne (Huzurevi - Müdürün Odası) Muhsin: İyi günler müdür amca. Girebilir miyim?* (“Meram”: 21).
- *Kahveleri birer irfan mektebidir. Şerefyar Kahvesi, Serdar Kahvesi, Cin Müezzîn Kahvesi meşhurlarıdır* (“Meram”: 80).

İlk örnekte ortaokul öğrencisi bir erkek çocuk babaannesine kavuşmak umuduyla müdürle görüşmek üzere sosyal bir kurum olan huzurevine tek başına gitmektedir. İkinci örnekte de erkeklerin geleneksel sosyalleşme ortamı olan kahvehanelerden birer irfan mektebi olarak söz edilmektedir. Günümüzde bu özelliğini yitirmiş olsa da varlığını koruyan kahvehaneler erkeklerin eğlenmek amacıyla toplandıkları ve kadınların kati olarak dışlandığı tipik dış mekânlardan biri olarak önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bunun dışında doğrudan erkek mekânları olarak erkek hamamları, stadyumlar, hipodromlar, camiler, birahaneler, kışlalar, iddia bayileri sayılabilir.

Erkekliğin oluşması ve şekillenmesine imkân veren olgulardan mekân, bir boyut olarak dikkate değerdir. Erkeklik bazı mekânlarda bulunmayı uygun görürken bazılarını yakışıksız bulur, tasvip etmez (Özbay, 2013). Bununla birlikte içinde bulunduğumuz toplumsal değişme erkek ve kadının ait olduğu mekânları kesin olarak birbirinden ayıran çizgiyi muğlaklaştırmaktadır. Böylelikle hegemonik erkekliğin mekânsal dengeleri yeniden düzenliyor olduğu söylenebilir.

4.1.3. Kimlik ve Kişilik Özellikleri

Üçüncü bölümümüzü oluşturan “kimlik ve kişilik özellikleri” başlığı altında erkeklik kuruluşu yaş, milliyet- etnik köken, medeni durum, cinsellik ve cinsel yönelim bakımından incelenecektir.

4.1.3.1. Yaş

Hegemonik erkekliğin şekle sokulmasında ayırt edici özelliklerden biri yaş faktörüdür. Hegemonik erkeklik olgunlaşmamış genç erkek ile dünyadan kopmuş, gücü tükenmiş yaşlı erkeğin tam ortasında durmaktadır. Hem fiziksel kuvvete, sağlığa, cinsel performansa hem de aklın, deneyimin, görgünün mevcut durduğu orta yaş hegemonik erkekliğin onayladığı yaştır (Özbay, 2013). Bunun yanı sıra değişen sosyo-ekonomik dünya ile birlikte hegemonik erkekliğin orta yaş grubu erkekte genç, girişimci, teknolojik bilgiye haiz, bekâr erkeğe kaydığı yönünde saptamalar bulunmaktadır (Sancar, 2011). Bu durum hegemonik erkekliğin dinamik yapısıyla örtüşmektedir.

Araştırmamızda verilen metinlerde geçen erkek karakterlerin yaş durumları ile ilgili geniş bir yelpazenin sunulduğu görülmektedir. Metinlerde erkek çocuklardan, genç bekâr ya da evli erkeklere; yaşlı/ emekli erkeklere kadar her yaştan erkeğin temsil edildiği görülmüştür. Literatür araştırmamızla bağlantılı olarak hegemonik erkekliğin takdir ve övgü alt metinleri dolayısıyla genç-orta yaş erkekler üzerinden üretildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.1.3.2. Milliyet, Etnik Köken: Türk

Türkiye özelinde hegemonik erkek, etnik kökeni Türk olan erkektir. Bu başlık altında metinlerden Türk kelimesinin geçtiği bölümleri aldık. Çünkü bunun, metinlerde özellikle belirtilmese de tüm karakterlerle birlikte erkek karakterlerin de Türk olduğuna dair algı oluşturmaya yaradığını düşünmekteyiz. Metinlerde erkek karakterlerin Türk olduğuna dair vurgu yapıldığı aşağıda alıntılanan örneklerde açıkça görülmektedir. Bunun dışında Türk kültürü, tarihi ve geleneğine dair övgü de baskın bir şekilde verilmektedir:

- *Orhun Yazıtları'nda bile ağaçla karşılaşırız. Türk şiirinde ağaca karşı derin bir ilgi görülür* ("Dikey": 11).
- *Eskiden beri birçok Türk boyunun, birçok şahsın adları ağaç adıdır* ("Dikey": 11).
- *Hıdrellez, bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlarımızdan biridir* ("Dikey": 48).
- *İşte Neşet Ertaş, babası Muharrem Usta ile âdeta Anadolu'daki en olgun seviyesine erişen bu Türkmen/Abdal müzik birikiminin yeni bir yorumcusudur* ("Dikey": 52).
- *Renkler ve desenler, bir gelenek zincirinde yüzyıllara ulaşır. Her çizgisinin dili aynıdır, anlamı başka... Kuş, horoz resimleri, eski Türk totemlerinin izlerini taşır* ("Dikey": 72).
- *Türk toplumunda değeri henüz anlaşılmamış olan köylü ve işçinin sembolü olarak düşünmüştür* ("Dikey": 84).
- *Eskiden Türk halkından kaç kişi memleket hudutlarını aşıp yabancı memleketlere gidebilirdi?* ("Meram": 86).
- *Türkler, bu sporu binlerce yıl önce Orta Asya'da başlatmışlar, yüzyıllar boyunca bu geleneği sürdürerek, Selçuklular'la birlikte Anadolu'ya getirmişlerdir* ("Meram": 108).
- *Güreş, bir zamanlar "Türk gibi kuvvetli" sözüyle Türk gücünü nasıl dünyaya yaymış ve tanıtmışsa, cirit oyunu da Türk yiğitlerinin binicilikteki hünerinin, çevikliğinin, cesurluluğunun sembolü olmuştur* ("Meram": 108).
- *Uzaya Türk adını Atatürk kapsülleriyle yazdınız mı?* ("Dörtel": 32).
- *Memleketiniz sizindir. Türklerindir. Bu memleket tarihte Türk'tü, hâlde Türk'tür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır* ("Dörtel": 37).
- *Ermenilerin vesairenin burada hiçbir hakkı yoktur. Bu bereketli yerler koyu ve öz Türk memleketidir* ("Dörtel": 37).

- *Arı Türkçe konuşuyorsak/ Türkçe düşünüyorsak bugün,/ Her işimizde onun gücü/ Büyük öğretmeni Türk'ün* ("Dörtel": 46).
- *Bu yaşlı adam, her gece uykusunda kendini kurtarmak için birçok geminin pupa yelken geldiğini gören zavallı, eski bir Türk forsasıydı* ("Dörtel": 69).
- *İhtiyar durmadı, o da bağırdı:*
— *Ben Türk'üm, oğullar, ben Türk'üm!* ("Dörtel": 72).

Türk olmanın övünme sebebi olması; cesaret, güçlü olmak gibi kavramlarla özdeşleştirilmesi; Türk kültürünün, tarihinin ve geleneğinin eski ve köklü olması üzerinden ebedileştirilmesi hegemonik erkekliğin Türklük üzerinden inşasına ilişkin kanıt oluşturmaktadır.

4.1.3.3. Medeni Durum: Evli ya da Evlenmeyi Düşünen

Türkiye'de erkekliğin sosyalizasyon sürecini ve eril tahakkümün inşa edildiği iktidar süreçlerini doğallaştıran ilişkileri çözümlemeye yönelik çalışmalar, sünnet törenleri, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi aşamaları mercek altına almıştır (Sancar, 2011). Selek'e göre de (2010), Türkiye'de geleneksel olarak kabul edilen erkeklik kademesine varmak için dört temel aşamayı geçmek zorunludur: sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik.

İncelediğimiz metinlerde geçen yetişkin erkek karakterlerin mutlaka evli ya da evlilik yolunda; evlenmeyi isteyen, düşünen kişiler olarak kurgulandığı görülmektedir:

- *Karım, belirmeye başlayan pencerenin önünde oturuyordu* ("Dikey": 20).
- *Dirse Han yerinden kalktı, der:*
— *Kalkarak yiğitlerim, yerinizden doğrulun. Bu görülmedik ayıp bana ya bendendir ya hatundandır, dedi* ("Dikey": 34).
- *Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor* ("Dikey": 90).
- *Bir gün, bir kızını benim eden/ Evlendirme dairesi* ("Dikey": 104).
- *Daha gündüzden bilirdik saklambaç olduğunu. "Ya babam geç kalırsa!" diye zor ederdim akşamı* ("Meram": 93).
- *Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983'te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul'a yerleşmişti* ("Dörtel": 23).
- *Babası Ali Rıza Bey, memurdu. Daha önceleri orduda üsteğmenlik görevinde bulunmuştu. Annesi ise Zübeyde Hanım'dı* ("Dörtel": 28).
- *Karısını da işte bu, yılı bir büyük günle bir büyük geceden ibaret olan başka dünyadan almıştı* ("Dörtel": 70).

- *Bir gün çalışırken, yanına eşi Nazenin Sultan gelmiş* (“MEB”: 10).
- *Yeni bir evlilik yapmış, çocukları olmuş* (“MEB”: 12).
- *Esin, bir kez daha sinemanın açılış saatini aranırken söylenip duruyor. “Birilerine soralım,” diyor Ali* (“MEB”: 14).
- *Babasıyla karton kutudan kulübe yaptılar* (“MEB”: 18).
- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydim?* (“MEB”: 100).

Evli erkeklerin aynı zamanda çocuk sahibi, “aile babası” olarak çizildiği de anlaşılmaktadır. Bu durum aşağıdaki bölümde incelenecektir.

4.1.3.4. Aile Babası

Toplumsal olarak kabul edilen erkeklik koşullarından biri olan evlilik, erkeğin çocuk sahibi olması ya da edilmesiyle taçlandırılmalıdır. Bir erkek için çocuğu olmamak; çocuk sahibi olacak fiziksel ve cinsel yeterliliğe sahip olmamak demektir ki bu büyük bir erkeklik kusuru oluşturur. “Babalık, erkekliğini ispatlayan erkeklerin konumudur” (Selek, 2010: 22). Bu durumda erkekliğin ispatı için çocuk şarttır. Çocuk; nesli sürdürecektir cinsel performansla sahip olmak anlamına gelmektedir. Bununla birlikte “baba demek, kısır olmayan koca, evini koruyan asker, elinden bir iş gelen, evini geçindiren, evle ilgili ekonomik, hukuki, siyasal tüm kararları alan patron ve devlet adamı olmak” demektir (Selek, 2010: 22-23).

Çocuk sahibi olmayan ya da olamayan çiftlerde “kusur” öncelikle -daha geleneksel yapıları ailelerde ise sadece- kadında aranır. Bunun sebebi kadının bir cinsel güç ispatı zorunluluğu olmaması ya da daha gerici bir düşünceyle zaten “eksik” kabul edilmesidir. Erkeğin yeniden üretim gücü sorgulanmaz, erkek doktora gitmez ya da tıbbın imkân verdiği çocuk sahibi olma yollarını denemez. Bu sebeple biten evlilikler olduğu ya da çocuk sahibi olmak üzere adına “kumalık” denilen ikinci bir kadınla evlenme durumunun olağan kabul edildiği bilinmektedir.

Alıntılanan örneklerde evli erkeklerin aynı zamanda mutlaka çocuk sahibi olduğu ya da olmak istediği görülmektedir:

- *El açıp dilek dilediler. Bir ağzı dualının yakarışıyla Tanrıteala bir çocuk verdi. Hatunu gebe kaldı, bir nice zamandan sonra bir oğlan doğurdu* (“Dikey”: 35).
- *Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor* (“Dikey”: 90).
- *Daha gündüzden bilirdik saklambaç olduğunu. “Ya babam geç kalırsa!” diye zor ederdim akşamı* (“Meram”: 93).
- *Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983’te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul’a yerleşmişti* (“Dörtel”: 23).

- *Babası Ali Rıza Bey, memurdu. Daha önceleri orduda üsteğmenlik görevinde bulunmuştu. Annesi ise Zübeyde Hanım'dı* ("Dörtel": 28).
- *Oğlu Turgut da Çanakkale'yi geçerken denizde doğmuştu. şayet yaşıyorsa şimdi kırk beş yaşında olmalıydı* ("Dörtel": 70).
- *Padişah bir gün ayakkabılarını çıkarırken, kızı Mehlika Hanım yanında belirmiş* ("MEB": 11).
- *Babasıyla karton kutudan kulübe yaptılar* ("MEB": 18).
- *"Rahatımız kaçtı hanım." diyordu babam* ("MEB": 38).
- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydiniz?* ("MEB": 100).

İlk örnek Dede Korkut Hikâyesi'nden alınma bir metindir. Metinde obanın beyi Bayındır Han, verdiği bir şölende oğlu-kızı olmayanların "Tanrıteala tarafından lanetlendiği" gerekçesiyle "kara otağa kondurulacağı, altlarına kara keçe döşeneceği, önlerine kara koyun yahnisinden getirileceği" emrini vermektedir. Devamında Bayındır Han'ın, "yerlerse yesin, yemezlerse kalkıp gitsinler" demesi ile obada çocuk sahibi olmayan evli çiftlerin dışlandığı, sosyal ortamdan izole edildiği; böylelikle cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Çocuğu olmadığı için "lanetlenen" Dirse Han, kusuru karısında aramakta "acı sözlerle gazap ederek" karısını suçlamaktadır. Bu tipik metinde çocuk sahibi olmayan erkeğin, erkeklik açısından eksik olduğu mesajı net bir şekilde öğretilmektedir.

4.1.3.5. Reis, Ailesini ve Çocuklarını Yöneten

"Aile reisliği" kavramı aile yükümlülüğünü taşıyan kimse anlamına gelmektedir. "Aile reisliği", aile içinde erkeğin söz sahibi olduğu, aileyi yönettiği, aile ile ilgili nihai kararları aldığı "erkeğe mahsus" bir statüdür. Bu statü çoğu ülkede yasalarca da desteklenmektedir.

Sancar'a göre (2011) "erkeğin aile reisliği", endüstriyel kapitalizmin üretici insan gücünün "kas gücüne sahip erkek" oluşuna dayanmaktadır. Ağır sanayi sayılan üretim alanlarında kadınların çalışma olanağı bulamayışı kadınları eve ya da düşük ücretli "kadın işlerine" mahkûm etmiştir. Böylelikle endüstri işçisi erkek, ailesini geçindirecek ücreti kazanmış, aileyi geçindiren kişi olarak ayrıcalık kazanmıştır. Özellikle mülksüz erkekler için toplumsal statü anlamına gelen "reislik" kavramı, bir kadına ve çocuklara sahip olmakla toplumsal kabulü sağlama ve "erkek olmayı" ifade etmektedir. Böylelikle mülksüz erkekler, kapitalizmin sınıfsal sömürülerine göz yummaktadır (Sancar, 2011).

- *Varın getirin, öldüreyim, dedi. Böyle deyince Han'ım, o alçakların yirmisi daha çıkageldi* ("Dikey": 36).

- — *Anladığıma göre sen kızını istemediği birisi ile evlendirmek istiyorsun. Kızın gönlü başkasında...* (“Dikey”: 73).
- *Şaka şaka. Tabii ki o da bizimle gelecek. Bırakır mıyım hiç? En iyisi bakıcı tutmak... Huzurevini evimize götürmek... Evimizi huzurevine çevirmek...* (“Meram”: 25).

Türk Medeni Kanunu’nda 1 Ocak 2002 tarihli düzenlemeyle “aile reisi kocadır” ibaresi değiştirilerek “aile birliğini eşler beraber yönetirler” ifadesi getirilmiştir. Buna rağmen Türkiye’de aile reisliği soyut bir kavram olarak varlığını sürdürmektedir. Artık yasal bir dayanağı kalmamış olmasına rağmen aile içinde erkeğin “mutlak ve kararları sorgulanamaz yönetici” oluşu kadınlar ve erkeklerce “doğal” kabul edilmektedir.

4.1.3.6. Karısının ve Çocuklarının Geçimini Sağlayan

“Aile babasına otorite kazandıran şey para kazanabilmesi ve bu sayede toplumun onu ‘düzgün bir adam’ olarak kabul etmesidir” (Sancar, 2011: 64). Karısının ve çocuklarının geçimini sağlayan, onlara harçlık veren erkek, “erkeklik” vazifesini yerine getirmiş “ideal” bir erkektir.

- *Eğer üç kabul gününde bir hanım aynı elbise ile görünürse kocasının işlerinin o günlerde pek iyi gitmediği rivayeti derhâl etrafa yayılıyormuş ki...* (“Dikey”: 44).
- *“Onunla geride kalan çoluk çocuğumun nafakasını sağlayacağım, veremem.” diyerek karşı koymuş* (“Dikey”: 46).
- *Ama ayakkabı eskitmek korkusuyla top peşinde pek koşmazdık. Babamızdan aldığımız gündelik, sinemaya girmeye yetmediği için sık sık film seyretmeye gitmezdik* (“Meram”: 61).
- *Babamın Nişantaşı’nda altmış liraya kiraladığı gecekonduda en çok elektrik dikkatimi çekmişti. Aman Allah’ım, içerisi ne kadar da aydınlıktı!* (“Meram”: 63).

Örneklerde ailede para veren, para alınan kişi “baba” ve “koca” olarak betimlenmektedir. Bu örneklerden bu konudaki sorumluluğun erkeğe ait olduğu ön yargısı anlaşılmaktadır.

4.1.3.7. Ailesine Düşkün, Ailevi Sorumluluklarını Yerine Getiren

Sosyal kurguda erkek; çalışan ve sorumluluk taşıyandır. İdeal baba ise ölçüyü kaçırmayan, davranışlarında ve sağladığı imkânlarda seviyeli olandır. Aile babası sadece para kazanmakla ilgili değildir. “Aile babası” olan erkek karısına ve çocuklarına zaman ayırmak ve onlarla ilgilenmek durumundadır. Bununla birlikte aile babası olmak için cinsel ahlak sahibi

olmak gerekmektedir (Sancar, 2011). Aile babası içkiden, kumardan, başka kadınlardan uzak duracak bir performans göstermelidir.

- — *Biz de sinemaya gidiyoruz Ali'yle çokluk... Tabii pazarları... Babam evdeyse sabahleyin erkenden tüyerim. Doğru Şehzadebaşı'na.*

— *Değilse?*

— *Değilse tüymek olmaz. Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer* (“Meram”: 71).

- *Ha? İster miydin?*

— *İsterdim ama...*

— *Ama?*

— *Kardeşlerim... Babam...* (“Meram”: 73).

- *İçimde bir damar sızladı.*

— *... benden geçti. Kardeşim okuyor. Öteki küçük daha. Büyüyünce onu da okula vereceğim. Haftalığım elli olur o zaman herhâlde* (“Meram”: 73).

İlk örnekte annesini kaybettikten sonra okulu bırakıp çalışmaya başlayarak iki kardeşinin sorumluluğunu üstlenen 12 yaşındaki Ayhan adlı erkek çocuğun kendini “aile babası” olarak algılama ve “aile babası” gibi davranma eğilimi görülmektedir. Ayhan, kardeşleri için hafta sonu eğlencesinden feragat etmekte onları yıkamak, onlarla ilgilenmek ile ilgili sorumluluk hissetmektedir. Aynı metinden alınan ikinci ve üçüncü örnekte de Ayhan’ın kardeşleri ve babası için geleceği ile ilgili hayallerinden vazgeçtiği görülmektedir. Kendini evin reisi, ailenin babası olarak kodlayan çocuğun, baba olmak ile ödün vermek /fedakârlık etmek arasındaki sosyal bağı içselleştirdiği görülmektedir.

4.1.3.8. Çocuklarına Düşkün, Çocuklarını Düşünen

Çocuklarına düşkün olmak aile babalığının bir gereğidir. Çocuğuna düşkün baba “ağır, efendi erkek” olarak görülmektedir.

- *İlk gülüş... İlk diş... İlk kelime... Annesine doğru, genç, güzel ve mesut annesine doğru ilk adım* (“Dikey”: 22).

- *Büyük kız bir kuaförün yanında iş bulmuştur. İyi gidiyordur küçük oğlanın da dersleri...* (“Dikey”: 95).

- *Ne yapacağımızı şaşırdık. Nasıl korkmam müdür bey? O daha çocuk. Sokaklarda bin türlü tehlike var* (“Meram”: 22).

Aynı zamanda bir “baba” olarak erkek, çocuklarıyla zaman geçirmeli onlarla ilgilenmelidir:

- *Mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı* (“Dikey”: 22).
- *Babasıyla karton kutudan kulübe yaptılar* (“MEB”: 18).
- *Dük’ü, kimi zaman ailecek, kimi zaman baba kız akşam gezmesine çıkarıyorlardı* (“MEB”: 18).

4.1.3.9. Erkek Çocuk İsteyen

Erkek çocuk isteme eğilimi, ataerkil toplumların karakteristik özelliklerinden biridir. Soyu sürdüreceğine inanılan erkek çocuk, “baba”nın erkekliğinin de ispatı olarak görülmektedir. “Erkek adamın erkek çocuğu olur” gibi cinsiyetçisi atasözleri erkekler üzerinde, erkek çocuk sahibi olma konusunda arzu ve baskı oluşturmaktadır. Erkek çocuk “doğuramadığı” için suçlanan kadınlarla birlikte tersine erkeği “erkek çocuk babası” yaptığı için övülen, yüceltilen kadınlar bulunmaktadır. Bunların örneklerini tüm ataerkil toplumlarla birlikte ülkemizde de sıklıkla görmekteyiz.

- *Senden midir, benden midir, Tanrıteala bize bir yetmen oğul vermez nedendir, dedi* (“Dikey”: 34).
- *El açıp dilek dilediler. Bir ağzı dualının yakarışıyla Tanrıteala bir çocuk verdi. Hatunu gebe kaldı, bir nice zamandan sonra bir oğlan doğurdu* (“Dikey”: 35).
- *Yer gibi kertileyim toprak gibi savrulayım, kılıcımla doğranayım, okuma saplanayım, oğlum doğmasın, doğarsa on gün yaşamasın; eğer bey babamın, kadın anamın yüzünü görmeden bu gelin odasına girersem* (“Meram”: 106).

Alınan örneklerin ilki Dede Korkut hikâyesindendir. Metinde çocuk sahibi olmadıkları için Han’ın düzenlediği bir şenlikte kara otağa oturtulan Dirse Han, çocuk sahibi olamadıkları için karısını suçlamakta ve ondan özellikle bir erkek çocuk doğurmasını istemektedir. Bu metnin devamı olan ikinci örnekte Dirse Han erkek çocuk sahibi olmuş ve eksiksiz bir erkek olduğunu tüm obaya ispat etmiştir.

Üçüncü örnek de Dede Korkut hikâyesinden alınmadır. Günümüzde erkek çocuk sahibi olmak sosyo-kültürel önemini korumakla birlikte bu örneklerden hareketle bunun geçmişte günümüze göre daha yoğun olarak var olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.3.10. Oğlu Olan

Erkek çocuk sahibi olmak, oğlu olmak bir erkek için övünme meselesidir. Hikaye türü ile verilen metinlerde çocuk sahibi olan babalardan yalnız ikisi “sadece kız babası” olarak çizilmiştir. Ayrıca türü efsane olan “Gelin Kayası” adlı metin de kızını gelin “veren” bir babayı anlatan geleneksel içerikli bir metindir. Bunların dışındaki bütün “babalar” erkek çocuk babasıdır, sadece ikisi ise aynı zamanda kız çocuk babasıdır.

- *Oğlum yatağına daha yeni giriyordu* (“Dikey”: 21).
- *Han’ım, hey! Bir gün Kam Gan oğlu Han Bayındır yerinden kalkmıştı* (“Dikey”: 33).
- *Bu sefer jandarmalar ihtiyarın oğlunun cesedini getirmişler* (“Dikey”: 41).
- *Kıskanmak yok, benim yerim ayrıydı. Oğlu, eniştemdir; olsun o kadar torpilim ama daha başka bir hukukumuz vardı Bakkal Hoca’yla...* (“Dikey”: 60).
- *Ne bin yıl öncesinden ne bin yıl sonrasında ne de kuzey buz denizlerindeki bir balıkçının o sırada aldığı, bir oğlan babası olduğunu müjdeleyen telsiz mesajından...* (“Dikey”: 94).
- *Oğlu Turgut da Çanakkale’yi geçerken denizde doğmuştu. şayet yaşıyorsa şimdi kırk beş yaşında olmalıydı* (“Dörtel”: 70).
- *Vitrine koyulan kemana herkes hayran kalır ve bir gün, bir adam onu oğluna doğum günü hediyesi olarak alır* (“MEB”: 88).

Bu örneklerden bir babanın erkek çocuk sahibi olmasının normatifleştirildiği sonucuna ulaşmaktayız.

4.1.3.11. Oğluyla Vakit Geçiren, Oğluyla Birlikte Çalışan

Erkek çocuğun baba için anlamı soyun devamı ile birlikte mirasın ve mülkiyetin aktarılması meselesidir. Fakat endüstriyel kapitalizm düzeninde erkek işçinin yüklendiği geçim sorumluluğu ve kadın emeğinin düşük prestijli sektörlerle ve ev işlerine mecbur bırakılması sebebiyle bu öngörü çürümektedir (Sancar, 2011).

- *Dirse Han, oğlana beylik verdi, taht verdi* (“Dikey”: 35).
- *Neşet Ertaş çocuk yaşlarından itibaren babası Muharrem Ertaş’a düğünlerde kemanyla eşlik etmiştir* (“Dikey”: 52).
- — *Hadi oğlum elbiseyi eve bırak da “beşliği” doldur gel, dedi* (“Meram”: 63).

- *Ne var yapamayacak? Babamın atölyesi vardı eskiden. Sabahları okula giderdim, öğleden sonra da atölyeye* (“Meram”: 70).

İncelenen metinlerden babaların oğulları ile birlikte çalıştığı, oğullarına bir “kariyer” bıraktığı örnekler görülmektedir.

4.1.3.12. İdeal Eş ve Baba

İdeal eş ve baba eve para getiren, ailesine değer veren, çocukları ve eşiyle zaman geçiren erkektir. İdeal eş ve baba ailesi için fedakarlıklarda bulunmalı “eline, diline, beline” hakim olmalı; çocuklarının rızkını içki, kumar, başka kadınlar gibi kötü alışkanlıklara harcamamalıdır. İdeal baba ailesini korur, ailesinin namusuna ve şerefine laf söyletmez; gerekirse bu uğurda can güvenliğini tehlikeye atar.

4.1.3.13. Eşine ve Eşinin Fikirlerine Değer Veren, Romantik

Erkeklik krizi ile dönüşen hegemonik erkek çağa ayak uyduran, bilimsel, sosyal, kültürel değişikliklere adapte olabilen, “medeni” erkektir. Bu bakımdan erkek medeni olmanın şartlarından biri olarak kadın-erkek eşitliği konusunda bilgili ve duyarlı olmalı; ev idaresinde karısıyla birlikte ortak karar almalı ve “kadın ruhundan” anlamalıdır.

- *Karım haklı. Bunu üzerinde durmak lazım* (“Dikey”: 21).
- *Beri gel, başımın bahtı, evimin tahtı/ Evden çıkıp yürüyende servi boylum* (“Dikey”: 34).
- *Sen bilirsin. Ama yine de iyice bir araştırılım, soruşturalım, uygun mu değil mi? Huzurevi deyince...* (“Meram”: 20).
- *Zübeyde Hanım ise Mahalle Mektebinde okumasını istiyordu. Sonunda bir karara vardılar: Mustafa önce mahalle okuluna, sonra da yeni okula gitti* (“Dörtel”: 28).
- *Padişah, Nazenin Sultan’a hak vermiş* (“MEB”: 10).
- *Padişah düşünmüş taşınmış, eşine hak vermiş* (“MEB”: 11).

Alınan örneklerde erkek karakterler eşlerini yüceltmekte, onlara fikir sorup hak vermektedirler. Özellikle bir örnekte erkek “sen bilirsin” diyerek son kararı karısına bırakmaktadır. Bu örnekler dönüşen ve yeniden üretilen hegemonik erkekliği örnekler niteliktedir.

4.1.3.14. Çalışan Bir Kadınla Evli

Günümüzde, ataerkil erkeklik kurgusunun ve erkeğin egemenliğinin dayanak noktasını oluşturan ekonomik gücü tehdit altındadır (Oktan, 2008). Bunun en önemli nedeni kadınların çalışma dünyasında daha aktif bir şekilde rol almaya başlamasıdır. Bu durum, “erkeğin hegemonyasını kuran, ataerkil sistemin devamlılığını sağlayan ve aynı zamanda erkeğe gücünü veren ‘para kazanma’ rolündeki tekelinin yıkılmasına” yol açmıştır (Onur ve Koyuncu, 2004: 45). Erkek ve kadın rollerindeki bu dönüşüm ve birbirine bu benzeyen cinsel kimlikler geleneksel anlamda kurulan erkeklik için bir kriz yaratmaktadır. Bu durum erkekliğin kendisini yeniden tanımlama ihtiyacını yaratmaktadır. Tanımlanan yeni hegenomik erkeklik tarifi içinde çalışan bir kadınla evlenmek kendine rahatlıkla yer bulmaktadır.

- *Arkadaşlarından biri, çalışmak isteyen evin hanımına iş bulmuştu. “Bir terslik olmazsa, iki ay içinde işe başlarsın.” dedi (“MEB”: 19).*

4.1.3.15. Yüzeysel Cinsiyet Eşitliğine İnaniyormuş gibi Görünen

Değişen erkeklik kadının kamuda yer alması ile uzlaşmaktadır. Buna ek olarak erkeklik, kadının özel ve sosyal yaşamda erkekle bazı benzer haklara sahip olma konusunda da yumuşamaktadır. “Profesyonel ve yarı-profesyonel bir işte çalışan, belli bir seviyenin üzerinde aylık geliri olan, ev ve otomobil sahibi olan ya da almak isteyen, en önemlisi çalışan bir kadınla evli ya da evlilik yolunda ve yüzeysel bir cinsiyet eşitliğine büyük bir oranda inaniyormuş görünen kentli bir erkek Türkiye’de şekillenen erkeklik tipidir” (Özbay, 2013: 194).

- *Oğlan söyledi: “Baba beni evlendirmek istiyorsun ama bana uygun kız nerede? Ben yerimden kalkmadan o kalkmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı. Ben düşman yurduna varmadan o varmış olmalı.” (“Meram”: 101).*

4.1.3.16. Ev İşi Yapmayan, Çocukların Bakımından Eşini Sorumlu Tutan

Geleneksel ataerkil kültürde çocuk bakımı anne sorumluluğundadır. Fiziksel bakımın yanında çocukların toplumsal normlara uygun yetişmesi de anneye biçilen bir roldür. Öyle ki çocukların var olan düzene aykırı, “uygunsuz” davranışları annenin başarısızlığı sayılır, bu “kusurlar” için anne suçlanır.

- *Anne ve babası ne kadar ısrar ettilerse de bir türlü onu ikna edemediler. Babası annesini suçladı (“MEB”: 89).*

Alıntılanan örnekte bir baba oğluna keman almakta ve onu keman kursuna göndermektedir. Başta keman alınmasına çok sevinen çocuk kursun ilk gününde sıkılmış ve kemana bir köşeye atarak anne ve babasına artık keman öğrenmek istemediğini söylemiştir. Baba, çocuğun bu davranışından anneyi sorumlu tutmaktadır. Buna göre, çocuğun davranışları onu yetiştirmekle doğrudan görevli annenin sorumluluğundadır.

4.1.3.17. Kendi Yarattığı Gerekçeleri Haklılaştırarak Kadını Dövebilen

İncelenen metinlerde bu başlıkla ilgili veri bulunamamıştır.

4.1.3.18. Cinsellik ve Cinsel Yönelim: Heteroseksüel Erkek

Hegemonik erkeklik, “kamusal bir uyuşmaya dayanan, kadınların ve sözü edilen erkeklik tanımının dışında kalan erkeklerin tabii kılınmasını sağlayan, saldırganlık, şiddet gibi sosyal ilişki biçimlerini de kullanarak sözün, eylemin ve iktidarın sahibi olmayı tanımlayan heteroseksüel bir kurgu, kültürel bir ifadedir” (Oktan, 2008: 155). Hegemonik erkek cinsel yönelim açısından heteroseksüel olan erkektir. Bu, içinde bulunduğumuz heteronormatif düzenin bir sonucudur. Böylelikle erkeklik, heteroseksüel nitelikte ve bir iktidar pratiği olarak kurulmaktadır.

Freud’un “Oedipal kompleks”ine göre babası tarafından hadım edilme korkusu yaşayan erkek çocuk annesinden uzaklaşarak babasıyla ve diğer erkeklerle özdeşlik kurar (Freud, 2006). Böylece erkek çocuk anne benzeri bir temsilciyle yani bir kadınla cinsellik yaşamaya simgesel olarak hazır hale gelir ve heteroseksüelleşir (Çakır, 2015).

- *Karım, belirmeye başlayan pencerenin önünde oturuyordu* (“Dikey”: 20).
- *Dirse Han yerinden kalktı, der: Kalkarak yiğitlerim, yerinizden doğrulun. Bu görülmedik ayıp bana ya bendendir ya hatundandır, dedi* (“Dikey”: 34).
- *Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor* (“Dikey”: 90).
- *Bir gün, bir kızını benim eden/ Evlendirme dairesi* (“Dikey”: 104).
- *Daha gündüzden bilirdik saklambaç olduğunu. “Ya babam geç kalırsa!” diye zor ederdim akşamı* (“Meram”: 93).
- *Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983’te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul’a yerleşmişti* (“Dörtel”: 23).
- *Babası Ali Rıza Bey, memurdu. Daha önceleri orduda üsteğmenlik görevinde bulunmuştu. Annesi ise Zübeyde Hanım’dı* (“Dörtel”: 28).

- *Karısını da işte bu, yılı bir büyük günle bir büyük geceden ibaret olan başka dünyadan almıştı* (“Dörtel”: 70).
- *Bir gün çalışırken, yanına eşi Nazenin Sultan gelmiş* (“MEB”: 10).
- *Esin, bir kez daha sinemanın açılış saatini aranırken söylenip duruyor. “Birilerine soralım,” diyor Ali* (“MEB”: 14).
- *Babasıyla karton kutudan kulübe yaptılar* (“MEB”: 18).
- *“Rahatımız kaçtı hanım.” diyordu babam* (“MEB”: 38).
- *Vitrine koyulan kemana herkes hayran kalır ve bir gün, bir adam onu oğluna doğum günü hediyesi olarak alır* (“MEB”: 88).
- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydim?* (“MEB”: 100).

Metinlerde geçen bütün erkek karakterler heteroseksüel olarak betimlenmektedir. Erkek karakterlerin cinsel yönelimleri açık bir şekilde belirtilmese de yukarıdaki örneklerde de olduğu gibi evli ve çocuklu olarak kurgulanmaları heteroseksüel olduklarını örtülü olarak ifade etmektedir.

4.1.3.19. Anti- Feminen Özellikler

Segal’e göre, “karşıtı olarak tanımlanan bir şey olmadığı sürece, ‘katıksız’ bir erkeklik yaşanamaz” (Segal, 1992: 42). Erkeklik, kadınlar ve heteroseksüel olmayanlar üzerinden kendini tanımlamaktadır. Erkeklik, ötekiler üzerinde hegemonyayı da içeren bir iktidar biçimi olarak kurulmaktadır (Oktan, 2008).

Erkeklik, kadınlığın tersidir. Sertlik, dayanıklılık, fiziksel yeterlilik, başarı, güç gibi kavramlarla ilişkilendirilen erkeklik kadınlıktan kati biçimde ayrılır. “Bağışlanan bir şey olduğu için geri de alınabilir” (Real, 2004: 176). Bu anlamda bir erkeğin erkekliği her an diğer erkekler tarafından gelebilecek olan tehditlere açıktır (Çakır, 2015).

- *“Korkağın biri o canım.” dedi başka bir çocuk gülümseyerek./ “Ben korkak falan değilim.”/ “Değilsen bizimle beraber gelirsın.”* (“Meram”: 49).
- *Belki bağırsa sağda solda dolaşan kıyılardakiler imdadına gelirlerdi. Ama “Korkak...” derlerdi* (“Meram”: 52).
- *Kanglı Koca söyledi:*
“Oğul sen kız istemezmişsin, bir savaşçı istermişsin.” (“Meram”: 114).
- *Konu komşusu da severdi hani. Hiçbir şeye, hiçbir dedikoduya karışmazdı* (“Meram”: 108).

İlk iki örnek yüzme bilmeyen 12 yaşında bir erkek çocuğun yüzme öğrenme hikâyesini anlatan bir metinden alınmıştır. Çocuk, erkek arkadaşları tarafından “korkak” olarak yaftalanmamak için boğulmayı göze alarak yüzebildiğini onlara göstermiştir. Korkak olmak, sosyal olarak kadınla bağdaştırılan bir niteliktir. Bir erkeğin korkak olması onu kadınsı yapar, böyle bir erkek erkekler grubundan dışlanır. Bu örnek, 12 yaşında bir çocuğun diğer 12 yaşındaki erkek çocukların takdirini kazanmak uğruna ölümden dönmesi ile erkekliğin ne kadar küçük yaşlarda nasıl ciddi bir baskıyla şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Üçüncü örnek Dede Korkut Hikâyesi metnidir. Kanglı Koca’nın kendisine “uygun” eş arayan oğluna verdiği cevapta savaşçı olmanın kadınlıkla değil erkeklikle ilişkilendirildiği görülmektedir.

“Son Kuşlar” metninden alınan son örnekte Konstantin Efendi, kadınsı olan “dedikodu yapma” davranışının dışında çizilmiştir. Metinlerdeki erkek karakterlerin kadınsı özelliklerin farkında ve bunları erkeklik açısından olumsuzlayan nitelikte betimlendiği anlaşılmaktadır.

Erkeğin kadınsı olmaktan uzak davranmaya olan özeninin bir ileri adımı eşcinselliği ve efemineliliği aşağılamasıdır. Erkeklik, kadını ve kadınlığı tanımlarken erkekliğin kendisi doğrudan tanımlanmaz “olmayan” üzerinden tarif edilir. Erkek olmak, kadın ve eşcinsel olmamak; kadınsı ve eşcinsel özellikler taşımamak demektir. Kadınlığı ve eşcinselliği aşağılamak erkeklik için güvenli bir koranak yaratır. Kadın düşmanlığı ve homofobi erkek için erkekliği yitirme korkusundan kaynaklanır. Çoğu kadın ve queer’e yönelik erkek şiddeti bu korkunun yarattığı nefretten gücünü almaktadır.

Aşağıdaki örneklerin ilkinde 12 yaşında bir erkek çocuk kadın olmakla özdeşleştirileceğinden, kadına atfedilen korkma duygusunu bastırmaktadır. İkinci örnekte de bir kadınla ilişkilendirilen ağlamak eyleminin, yine bu sebeple bir erkeğin yapmayacağı ve yapmaması gereken bir davranış olduğu öğretilmektedir.

- *Belki bağırsa sağda solda dolaşan kıyılandakiler imdadına gelirlerdi. Ama “Korkak...” derlerdi* (“Meram”: 52).
- *Babam metanetini korumaya çalışıyordu. Onca adam içinde gözyaşı akıtacak değildi ya* (“MEB”: 39).

4.1.3.20. Rasyonel Olma

Rasyonel olmak bir erkek davranışıdır. Erkek mantıklı, gerçekçi; gelişen olaylar karşısında sağduyulu, serinkanlı ve makul olandır.

- *Sait Faik, hayata bakış ve anlatış tarzı bakımından “gerçekçi”dir* (“Dikey”: 87).
- — *Ağlama be! Ağlama be!.. Eskici başka söz bulamamıştı* (“Dörtel”: 16).

- *“İsrar etmek mi? Şikâyet ettiğimde müdürün bana nasıl baktığını görmedi mi? Adamın boksör kalıbında olduğunu da mı fark etmedin? Ya pazularının iriliğini? Ben onunla baş edemem; o herif beni sinek gibi ezer.”* (“MEB”: 15).

İlk örnekte ünlü bir şair üzerinden gerçekçilik erkeklikle ilişkilendirilmiştir. Diğer iki örnekte erkek karakterlerin karşılaşılan durumlara karşı rasyonel tepkiler verildiği görülmektedir. “Eskici” metninden alınan ikinci örnekte ayrılma vakti geldiğinde ağlamaya başlayan 5 yaşındaki Hasan’a “ağlama” demek, aslında duygusal tepkiye rasyonel tepkiyle karşılık vermektedir. Son örnekte Ali, otel odalarını başkasına kiralayan resepsiyon görevlisine “pazuları” olması sebebiyle boyun eğmeyi daha makul bulmaktadır.

4.1.3.21. Duygularına Hâkim Olma, Duygularını Belli Etmeme, Ağlamama

Düalizme göre duygusallık kadınlıkla, akılcı ve mantıklı olmak erkeklikle özdeşleştirilmektedir (Plumwood, 2004). Erkekler çocukluktan itibaren adım adım ataerkillik kodlarını öğrenerek içselleştirdikleri bir sosyalizasyon sürecinden geçmektedirler. “İzleyen süreçte, çocukluktan başlayarak erkeklerin ‘erkek olmayı öğrenmeleri’ ve kadınlar ve queer bireylerle ilişkilendirilen her şeyden kendilerini ayırtmalarını sağlanmaya çalışılır” (Çakır, 2015: 152). Böylece erkeklere, çocukluktan itibaren, zayıflıkla ilişkilendirilen duygularını gizlemeleri öğretilmektedir (Bozok, 2011).

“Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”ndan alınan aşağıdaki örnekte 14-15 yaşlarında bir delikanlı dizindeki rahatsızlıktan ötürü acı çekmektedir. Alınan bölümde delikanlının acısını ve üzüntüsünü annesine belli etmemek için gayret gösterdiği anlaşıyor:

- *Gayret ederek konuşmaya başladım:*
— *Bu akşam Erenköyü’ne gideceğim...Yarın öğleden evvel fakülteye gideceğim. Mithat Bey, oradadır. Bir kere de o görsün, belki öteki operatörlere de gösterir de konsültasyona benzer bir şey yaparlar* (“Dikey”: 79).

Sakarya Savaşı’nın hikâye eden aşağıdaki alıntıda bölükten geri kalan askerler dinlenmek üzere gidecekleri köye komutanlarının ikaz etmesi üzerine yorgunluklarını, yara bere içinde olmalarına rağmen fiziksel acılarını belli etmeden hatta aksine marşlar eşliğinde, dimdik yürüyorlar:

- *Evet komutanım! Köye sanki belimiz kırılmamış gibi gireceğiz. Başüstüne!* (“Meram”: 11).
- *“Bu ne biçim yürüyüş? Başınızı kaldırın. Canlı yürüyün. Haydi hep beraber.” Kalan son gücüyle marşa başladı...* (“Meram”: 11).

- *Çavuş azarlayınca katılanlar arttı, giderek hepsi katıldı. Marş ilaç gibi geldi. Yürüyüş canlandı, düzene girdi, başlar dikildi, sesler yükseldi. Çınarlı Köyü'ne sefil görüşlerine hiç uymayan bir çalım içinde girdiler ("Meram": 12).*

"Eskici" metninden alınan bu bölümde Eskici, ayrılacakları sırada ağlamaya başlayan küçük Hasan'la birlikte ağlar. Ama bunun önüne geçmeye çalıştığı, ağlamamak için kendini tuttuğu görülmektedir. Burada okuyucuya bir erkeği "bile" ağlatacak kadar dramatik bir durum duygusu geçirilmeye çalışıldığı da söylenebilir. Çünkü erkekler ağlamaz özellikle her şeye ağlamaz:

- *Önüne geçmeye çalıştı ama yapamadı, kendisini tutamadı; gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların, Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğsüne bir pınar sızıntısı kadar serin, ürpertici, döküldüğünü duydu ("Dörtel": 16).*

Kurtuluş Savaşı dönemlerini anlatan aşağıdaki bir diğer metinde cepheye giden köyün gençleri uğurlanırken herkes üzüntü içindedir, metnin kahramanı küçük Duran annesinin yaşmağıyla gözyaşlarını sildiğini görmüştür. Ama babası bu acı durum karşısında dahi soğukkanlıdır, acısını belli etmez:

- *Babam metanetini korumaya çalışıyordu. Onca adam içinde gözyaşı akıtacak değildi ya ("MEB": 39).*

4.1.4. Sosyal Statü

Dördüncü bölümümüzde erkekliğin sınıfsal, milliyetçi tutum, entelektüellik, bilim ve teknolojiyi kullanma, buna olanak sağlayan öğrenmeye dayalı merak duygusu ve yenilikçi olma davranışı, edebiyat ve sanatla ilgilenme, maceracı ve rekabetçi özellikleri, erkekler arası grup dayanışması, erkek ittifakı ile inanç değerleri ve dindarlık bakımlarından inşası incelenecektir.

4.1.4.1. Sınıf: Beyaz, Kentli Erkek

Türkiye'de beyaz yakalı erkekliğin hegemonikleştiğini, idealleştiğini, normatifleştiğini söylemek mümkündür (Özbay, 2013). Öyleyse kentli erkeklik hegemonik erkekliğin durduğu sınıf olarak düşünülebilir. Araştırmamızda "Ödevsiz Gezegen" metnindeki Ali, "Dük Oldu Hödük" metnindeki baba, "Sahibini Arayan Keman" metnindeki baba, "Gül Kokardı

Babaannem" metnindeki Tarık hegemonik erkeği sınıfsal açıdan tarif edebilecek örneklerdir. Bu erkekler profesyonel işleri olan, aylık gelirleri iyi düzeyde, en azından ev sahibi,

evli, çocuk sahibi, çalışan bir kadınla evli, kentli erkeklerdir. Bu erkekler hegemonik erkeklerdir, kurallara uydukları müddetçe bunun faydasını görür ve toplumdaki kıymetlerini arttıırırlar.

- *Babası memur bir adam. Gündüzleri bulunamıyor* (“Dikey”: 90).
- *Hasan Kamacı ve Emine Hanım hala-dayı çocuklarıydılar. Birlikte büyüdüler, birbirlerini sevdiler ve 1983'te evlendiler. Hasan Bey öğretmen olmuş, ailesiyle İstanbul'a yerleşmişti* (“Dörtel”: 23).
- *Esin, bir kez daha sinemanın açılış saatini aranırken söylenip duruyor. “Birilerine soralım,” diyor Ali* (“MEB”: 14).
- *Babasıyla karton kutudan kulübe yaptılar* (“MEB”: 18).
- *Vitrine koyulan kemana herkes hayran kalır ve bir gün, bir adam onu oğluna doğum günü hediyesi olarak alır* (“MEB”: 88).
- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydim?* (“MEB”: 100).

Hegemonik erkekliği sınıfsal olarak tarif ederken kapitalist, köklü sermaye sahibi, çok iyi eğitilmiş kişilere indirgemek bir azınlık yaratmasına ve tam olarak taklit edilemez olmasına rağmen onun işleyişine ve kuruluşuna zarar vermez. Zaten hegemonik erkekliğin herkesi kapsamaması, tüm erkekleri içermesi beklenemez; “bir özellikler bütünü, bir çerçevedir, iktidarla ilintilenir ve erkekleri öyle davranmaya, o yoldan gitmeye, o idealle özdeşleşmeye çağırır” (Özbay, 2013: 197).

4.1.4.2. Milliyetçilik: Milliyetini Öven, Milliyetiyle Övünen, Gururlanan

Milliyetçilik, militarizm, güç ve şiddet birbirine eklenmiş unsurlardır. Erkek egemen kültüre çok sonradan dâhil edilen milliyetçilik olgusu hegemonik erkekliğin değerlerinden biri olagelmıştır. Millet, korumak ile “görevli” erkek için korunacak varlıklardan biridir. Bunun derecesi erkekliğin derecesi hakkında da fikir verir. Sözüm ona milliyetçilik erkeklikse, koyu milliyetçilik çok daha fazla erkeklik demektir.

Türk milliyetçiliğinin temelinde ordu-millet miti yatar (Özekici, 2014). Buna göre Türklerin en belirleyici özellikleri iyi asker olmalarıdır. Bu bağlamda milliyetçilik, militarizm, erkeklik ve şiddet birbirine bağlanır. Türk milliyetçiliği bir erkek kimliği kurmaktadır.

- *Orhun Yazıtları'nda bile ağaçla karşılaşırız. Türk şiirinde ağaca karşı derin bir ilgi görülür* (“Dikey”: 11).
- *Eskiden beri birçok Türk boyunun, birçok şahsın adları ağaç adıdır* (“Dikey”: 11).
- *Az zamanda, çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan, Türkiye Cumhuriyeti'dir* (“Dikey”: 24).

- *Türk milletinin, karakteri yüksektir, Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir* (“Dikey”: 24).
- *Ne mutlu Türk’üm diyene!* (“Dikey”: 25).
- *“Türk’ün bu temiz nesli, Türk’ün bugünkü ve gelecekteki çocukları zekâlarıyla, sanat kabiliyetleriyle, varlıklarıyla yaşayacaklar. Türk milletinin feyizli istikbali karşısında cihanı hayrete düşüreceklerdir* (“Dikey”: 31).
- *Türklerin misafirsevenliği bütün dünyada meşhurdur* (“Dikey”: 41).
- *...Paşa gibi buram buram Türklük kokan, Türk kimliği taşıyan bir sözü, disko gibi bir yer için ad olarak kullanmak uygunsuzluğu...* (“Meram”: 28).
- *Atatürkçülükte Türk devletinin dinamik idealine ulaşması için “Millî kültürün her alanda açılarak yükselmesini temin etmek” esas alınmıştır* (“Meram”: 32).
- *Atatürk “Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça bütün Türk çocukları kendileri için lazım olan atılım kaynağını tarihte bulabileceklerdir. Türk çocukları bu tarihten bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir.” sözleri ile Türk tarihinin parlak yönlerini karartmaya ve başarılarını küçümsemeye varan düşmanca tutumlara karşı çıkıyordu* (“Meram”: 34).
- *“Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkı, medenidir. Tarihte medenidir, hakikatte medenidir. Türkiye Cumhuriyeti halkı, fikriyle, zihniyetiyle medeni olduğunu ispat etmek ve göstermek mecburiyetindedir. Medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, aile hayatıyla, yaşayış şekliyle, medeni olduğunu göstermek zorundadır.” (...)* sözleriyle Atatürk, Türk tarihini Türk halkının uygar olduğunun delili olarak göstermiş ve Türk milletinden, uygar yeteneklerini her yönüyle göstermesini istemiştir. (...) (“Meram”: 34).
- *Atatürk “Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti, geçirdiği sayısız tehlikeli felaketler içinde, ahlakının, geleneklerinin, hatıralarının, çıkarlarının kısaca bugün kendini millet yapan her şeyin dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” diyerek dilimize olan güven ve inancını belirtmiştir. (...)* (“Meram”: 35).
- *“Evet babacığım öyle isterim. Varasın bir cici bici Türkmen kızı alasın.”* (“Meram”: 101).
- *Türk çocuğu, kendisine hiçbir milletin saldırmaya cesaret edemeyeceği bir ruh hâleti ile beslenmelidir. Bilmelidir ki Türk milletine kimse ilişemez* (“Dörtel”: 35).

- *“Türk milleti, bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir... Osmanlı Devleti’ne gelince bu devlet yedi yüzyıldan beri yaşamaktadır ve muhteşem geçmişi ve tarihiyle övünebilir. Biz, kudreti ve haşmeti bütün dünyada; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında tanınan bir milletiz. Gemilerimiz okyanusları aşmışlar ve bayrağımızı Hindistan’a kadar götürmüşlerdir. Kabiliyetlerimiz, bir zamanlar sahip olduğumuz ve bütün dünyaca bilinen egemenliğimizle ispat edilmiştir.”* (“Dörtel”: 36).
- *Daha 1922’de, tarih bilgisinin genişliğini gösteren ilgin konuşmalarından birinde, “Türkler on beş asır önce, Asya’nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyetine sahip olduğunu göstermiştir.”* diyordu (“Dörtel”: 37).
- *Bir başka konuşmasında, Asya’da kurulan Türk imparatorluğuna ait, çok eski yüzyıllara uzanan belgeler bulunduğunu belirterek Türklerin, tarih yazılmaya başlandığından beri tarih sahnesinde şerefli bir yer tuttıklarını hatırlatıyordu* (“Dörtel”: 37).
- *Memleketiniz sizindir. Türklerindir. Bu memleket tarihte Türk’tü, hâlde Türk’tür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır* (“Dörtel”: 37).
- *Ermenilerin vesairenin burada hiçbir hakkı yoktur. Bu bereketli yerler koyu ve öz Türk memleketidir* (“Dörtel”: 37).
- *Onun yıllar öncesi dediği gibi göğüslerimizi gere gere bütün dünyaya sesleniyoruz... Ne mutlu Türk’üm diyene!..* (“Dörtel”: 39).
- *Gökyüzünde güvercinler uçunca/ Dost ellerden selam getirince/ Kültürüm, nevrüza sahip çıkılınca/ Gelir Nevruz Bayramı* (“Dörtel”: 85).

Alınan örneklerde Türklüğe önemli bir vurgu olduğu görülmektedir. Türk dili, tarihi ve kültüründen övgüyle bahsedilmektedir. Türkiye’de hegemonik erkekliğin onayladığı milliyet kimliği Türklüktür. Koyu milliyetçilik; barbarlık, heteroseksüellik, koruyuculuk ve kahramanlık gibi erkeklik değerlerini içermektedir.

4.1.4.3. Milli ve Kültürel Değerlere Bağlı

Hegemonik erkeklik milliyetçiliğin yanında milliyetçiliğe bağlı değerleri de içselleştirmeyi gerektirir. Erkeğin dil, tarih, kültür, coğrafya gibi milliyeti somutlaştıran unsurlara karşı hassasiyeti ve zaafı olmalıdır.

- *Yoğun yöresel özellikleri ve baskın mahallilik unsurları ile donanmış bu müziği yöresinin dışına çıkarmış, ülke genelinde ve hatta yurt dışında bilinmesini ve tanınmasını sağlamıştır* (“Dikey”: 52).

Yukarıdaki örnek Neşet Ertaş biyografisinden alınmıştır. Burada ozanın bir kültür taşıyıcısı olarak yüceltildiği görülmektedir.

- *Yaa... Şimdi anladın mı, büyük Atatürk'ün niçin harf devrimi yaptığını...* ("Dikey": 63).
- *Yabancı bir sözü, Türkçe karşılığı varken kullanmak manevi mülkümüzden, ruhumuzun öz yurdundan bir parçayı gözden çıkarmaktır* ("Meram": 28).
- *Atatürkçülükte Türk devletinin dinamik idealine ulaşması için "Millî kültürün her alanda açılarak yükselmesini temin etmek" esas alınmıştır* ("Meram": 32).
- *Millî kültürde bir dinamizm vardır. Millî kültürün geçmişte sağladığı büyük başarılar, sadece öğretmek için değil, aynı zamanda gelişmeye devam etmek için güç kaynağı olarak kullanılmalıdır* ("Meram": 32).
- *Atatürk "Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça bütün Türk çocukları kendileri için lazım olan atılım kaynağını tarihte bulabileceklerdir. Türk çocukları bu tarihten bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir." sözleri ile Türk tarihinin parlak yönlerini karartmaya ve başarılarını küçümsemeye varan düşmanca tutumlara karşı çıkıyordu* ("Meram": 34).

Aşağıdaki örnek Türkler için kültürel anlam ifade eden Nevruz Bayramı'nı anlatmaktadır. Özellikle bu bayramın Kürtlerle paylaşılabilmesi, kimin bayramı olduğu konusunda uzlaşma sağlanabilmesi ve bununla ilgili duyulan kaygı üçüncü dizeden anlaşılmaktadır. Nevruz'a sahip çıkmak bu yüzden önemli görülmekte ve bunun aynı zamanda kültüre sahip çıkmak demek olduğu gösterilmektedir.

- *Gökyüzünde güvercinler uçunca/ Dost ellerden selam getirince/ Kültürüm, nevrüza sahip çıkılınca/ Gelir Nevruz Bayramı* ("Dörtel": 85).

Tarihi değerlere bağlılık, bu değerlerle övünme milliyetçilik içinde önemli bir yer işgal etmektedir. Dönemin yükselen politik anlayışı bu kimlikte değişiklikler yaratmaktadır. AKP öncesine kadar Kemalizm ve Kemalist devrimler erkeklik unsuru oluşturuyorken AKP ile birlikte Osmanlılık ve Osmanlı'ya mahsus değerlerin erkeklik için trendleşmesi söz konusu olmuştur. Sözüm ona tuğra, lale gibi Osmanlı sembolleri erkekliğe ilişkin değer kazanmış, dikkat çekici bir biçimde artan "Osmanlı torunu" olma beyanları erkeklik ve soy arasındaki bağ üzerinden hem aidiyet hem itibar göstergesi sayılmaya başlamıştır. Ders kitaplarının henüz bu politik dönüşümü belirgin bir biçimde içermediğini söyleyebiliriz.

- *Karlı bir şubat gecesi doğmuştu. Babamın kucağına verirken bir tuhaftım. İsim ararken kamus bana ne kadar boş gelmişti. Ona, ıslıl ıslıl, kainat gibi manalı bir kelime bulmak istiyordum. Sonunda Ömer dedik. Bu da ona yakışmıştı. Onu tarihe girmiş bütün Ömerlerin ikbaline layık görüyordum* (“Dikey”: 21-22).
- *O, Türk büyüklerinden Alparslanlar, Fatihler, Yavuz ve Kanunilerin hayranı olmakla beraber, bizzat uygarlık eserleri vücuda getirmiş olan Mimar Sinanlar ve Piri Reislere de ayrı bir değer verirdi. Çünkü devlet başında ordular yönetmiş kişiler, tarihte Türk şanını ne kadar yükseltmişlerse diğerleri de Türk dünyasına ölmez eserler vermişlerdir* (“Dikey”: 28).
- *Duvarında Atatürk resmi ile besmele hattı asılı küçücük yazıhanede kasanın yanındaki misafir taburesine oturtur beni, listeyi tezgâhtarlardan birine hazırlaması için verir, en geç on dakikada hazır olurdu liste...* (“Dikey”: 62).
- *Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim;/ Yeryüzünde yer beğen;/ Nereye dikilmek istersen,/ Söyle, seni oraya dikeyim!* (“Meram”: 18).
- *Atatürk’ün Türk tarihi üzerinde özellikle durmasının nedeni, kuşkusuz, tarihin millî bilinci kuvvetlendirmedeki gerçeklere dayanan rolüdür. Türk tarihi zengin bir tarihtir ve genç nesillere her konuda en iyi ilham verecek, güç verecek olaylarla doludur* (“Meram”: 33).
- *Atatürk “Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça bütün Türk çocukları kendileri için lazım olan atılım kaynağını tarihte bulabileceklerdir. Türk çocukları bu tarihten bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir.” sözleri ile Türk tarihinin parlak yönlerini karartmaya ve başarılarını küçümsemeye varan düşmanca tutumlara karşı çıkıyordu* (“Meram”: 34).
- *Türk milletinin tarihteki güçlü yerini bilmesi ve bununla övünmesi gerektiğine inanan Atatürk, “Büyük devletler kuran atalarımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, incelemek ve Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur.” diyerek bu konudaki sorumluluklarımızı belirtmiştir. (...)* (“Meram”: 34).
- *Tarihte destanlar, Şanım senindir;/ Bir hain elini sürmesin sakın* (“Dörtel”: 26).
- *“Türk milleti, bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşama hakkına sahiptir... Osmanlı Devleti’ne gelince bu devlet yedi yüzyıldan beri yaşamaktadır ve muhteşem geçmişi ve tarihiyle övünebilir. Biz, kudreti ve haşmeti bütün dünyada; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında tanınan bir milletiz. Gemilerimiz okyanusları aşmışlar ve bayrağımızı Hindistan’a kadar götürmüşlerdir. Kabiliyetlerimiz, bir*

zamanlar sahip olduğumuz ve bütün dünyaca bilinen egemenliğimizle ispat edilmiştir.” (“Dörtel”: 36).

- *Daha 1922’de, tarih bilgisinin genişliğini gösteren ilgin konuşmalarından birinde, “Türkler on beş asır önce, Asya’nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyetine sahip olduğunu göstermiştir.” diyordu (“Dörtel”: 37).*
- *Bir başka konuşmasında, Asya’da kurulan Türk imparatorluğuna ait, çok eski yüzyıllara uzanan belgeler bulunduğunu belirterek Türklerin, tarih yazılmaya başlandığından beri tarih sahnesinde şerefli bir yer tuttuklarını hatırlatıyordu (“Dörtel”: 37).*
- *Yiğitlikte Oğuz, hoşgöründe Mevlâna örnek olunca/ Tüm gönüller Yunus sevgisiyle dolunca/ Yoksul zengin, güçlü güçsüz aynı düğünde buluşunca/ Gelir Nevruz Bayramı (“Dörtel”: 85).*

Doğrudan tarihsel bir kişiliği rol-model alma “milliyetçi erkek” kimliğinin özelliklerindendir. Aşağıdaki örneklerden “Türk büyükleri”ne duyulan hayranlık ve öykünme anlaşılmaktadır:

- *O, Türk büyüklerinden Alparslanlar, Fatihler, Yavuz ve Kanunilerin hayranı olmakla beraber, bizzat uygarlık eserleri vücuda getirmiş olan Mimar Sinanlar ve Piri Reislere de ayrı bir değer verirdi. Çünkü devlet başında ordular yönetmiş kişiler, tarihte Türk şanını ne kadar yükseltmişlerse diğerleri de Türk dünyasına ölmez eserler vermişlerdir (“Dikey”: 28).*
- *Vur ha vur, vur davul, baş pehlivan havası./ Çıksın Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet (“Meram”: 95).*
- *Vur ha vur, vur davul, dağları taşları titret./ Dile gelsin Yusuf’un Aliço’nun hatırası (“Meram”: 95).*

4.1.4.4. Politik Fikri Olan, Politikayla İlgilenen

Erkek politik olarak aktif olmalıdır. Siyasi parti üyesi olmasa bile, bir politik fikri olmalı, politik fikirleri konusunda mümkünse tutucu olmalı, en azından ailede hangi partiye oy verileceğini belirleyecek kişi olacak kadar politikadan anlamalıdır. Selek’e göre de (2010: 23) “erişkin erkek tıpkı spor gibi siyasetten de en azından biraz anlamalı, hemcinsleriyle bir araya geldiğinde en azından ‘Bunların hepsi şerefsiz’ gibi birkaç söz söyleyebilmelidir”.

- *Çok kan akacağa benzer... Büyük devletler, aralarında pay etmişler topraklarımızı. Fransızlar, Adana’ya sevkıyat yapacaklarmış, sonrasında yeni birlikler gelecekmış (“MEB”: 38).*

Alınan örnekte Duran'ın babası Kurtuluş Savaşı'nın seyriyle ilgili fikirlerini ve bilgilerini karısıyla paylaşmaktadır. Politik bir durumla ilgili haberi, fikri, bilgisi olan erkek karakterdir.

4.1.4.5. İyi Eğitimli, Bilgi Sahibi, Kanaat Ehli, Bilge

Bilgi sahibi olan erkektir. Medeniye karşı ilkel, zihne karşı beden, akla karşı doğa ikiliklerinde erkek birinci grupla özdeşleştirilir; medeni olan, zihni ve akli temsil edendir. Şu halde bilgi de erkeğe mahsustur. Bilen, danışılan, yol gösteren, fikir veren, öğreten erkektir.

- *Dilimizi, ulusallığımızı öğrettin bize ("Dikey": 26).*

Aşağıdaki ilk alıntı Atatürk'ün milli eğitime verdiği önemi anlatan bir metinden alınmıştır. İkinci alıntı Atatürk'ün kitaba olan düşkünlüğünü ve sevgisini örneklemektedir. Alıntılardan Atatürk'ün entelektüel bir erkek olduğu anlaşılmaktadır.

- *Yabancı dillerden Almancayı da anlamakla beraber, iyi bildiği Fransızcada yazılmış eserleri okumayı yeğlerdi. Onun dikkatle okuduğu kitapları, siz okuyacak olsanız işaretlemiş olduğu şekilleri incelediğinizde kitabın bütün ilginç taraflarının belirtilmiş olduğunu görürsünüz. Tarihî kitapları, daima harita ile izleyerek okur ve savaşlar için ayrıca krokiler çizerdi. En çok okumayı sevdiği konular; tarih, coğrafya, filoloji, hukuk, sosyoloji, iktisat ve sanat konuları idi. Roman, az okurdu fakat şiirden hoşlanır ve onları asıl şairlerinden ve güzel okuyan edip arkadaşlarından dinlemesini severdi ("Dikey": 27).*
- *Atatürk, okuduğu kitapların çoğunu yurt dışındaki yayıncı firmalardan ve kitapçılardan getirmişti ("MEB": 26).*

Evliya Çelebi'nin "Seyahatname"sinden alınan Bursa'yı anlattığı aşağıdaki alıntıda katışıksız erkek mekânları olan kahvehanelerin birer irfan mektebi olduğu anlatılmaktadır.

- *Kahveleri birer irfan mektebidir. Şerefyar Kahvesi, Serdar Kahvesi, Cin Müezzîn Kahvesi meşhurlarıdır ("Meram": 80).*

Dede Korkut Hikâyesi'nden alınan aşağıdaki alıntıda Kan Turalı'nın bilgi sahibi olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca hikayelere adını veren, tüm hikâyelerde akıl danışılan, fikir sorulan; hikayenin sonunda iyi dileklerde bulunan, dua eden, çocuklara isim veren Dede Korkut, yaşlı ve bilge bir erkek semboldür:

- *Kan Turalı'yı alıp meydana getirdiler. Kan Turalı bilgi, görgü sahibi bir yiğitti ("Meram": 103).*
- *Dedem Korkut gelip neşeli havalar çaldı. Destan söyledi ("Meram": 107).*

- *Obanın yaşlıları toplanır, bir hiç yüzünden bunca kan dökülmesini istemezler. Karşı obanın ileri gelen yaşlılarıyla konuşur, anlaşılır* (“Meram”: 108).

Aşağıdaki alıntı da torunlarına kitap sevgisi aşlamaya çalışan bir dedeyi anlatan “En İyi Arkadaş” adlı metinden alınmıştır. Burada da bilgi sahibi olan erkektir:

- *DEDE: (başını okumakta olduğu kitaptan kaldırarak) Ne var gene yavrum! Kitabımı rahat rahat okuyamayacak mıyım?* (“Dörtel”: 54).

Karagöz-Hacivat metninden alınan aşağıdaki bölüm, Karagöz’ü sürekli düzelten, ona bilginin doğrusunu öğreten Hacivat’tır. Hacivat burada entelektüel erkeği temsil etmektedir:

- *Karagöz : İyi ya, güle güle kullan, başında paralansın!*
Hacivat : Karagöz’üm öyle demezler... (“MEB”: 66).

Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethini anlatan aşağıdaki metin bir savaşçı olmakla birlikte Fatih’in nasıl iyi eğitilmiş, bilgili bir padişah olduğunu da ortaya koymaktadır:

- *Gündüzleri ata biniyor, ok atıyor, her türlü savaş tekniğini talim ediyor, akşamları da hocasının önüne diz çöküp ders görüyordu* (“MEB”: 74).
- *Padişah oluncaya kadar sadece Molla Gürani değil, devrin en meşhur bilginlerinden dinî ve fennî ilimleri akademik düzeyde tahsil etti* (“MEB”: 74).
- *Şehzade Mehmed bunlardan aldığı eğitim sayesinde, daha 21 yaşında toplar döküp hisarlar inşa edecek kadar askerlik, mühendislik ve mimarlık bilgisine sahip oldu. Tarihteki büyük liderlerin ve komutanların hayatlarını okumuş, onlardan dersler çıkarmıştı. Yüksek bir tarih bilgisi ve bilincine erişmişti. Arapça, Farsça, Latince, Yunanca ve Sırpçayı öğrendi. ...* (“MEB”: 75).

Bu alıntıda da bilgisayar mühendisi yani iyi eğitilmiş olan “baba”dır:

- *Size babamın bilgisayar mühendisi olduğunu söylemiş miydim?* (“MEB”: 100).

Lider, yönetici, idare eden, önder olan erkektir. Erkekler büyük halk kitlelerini, devletleri yönetirler; bir şirket ya da kurum yöneticisidirler. En azından her erkek bir ailenin yani bir kadının ve çocukların yönetimine hak sahibidir. Şu halde bilgi erkeğin tekelinde olmalıdır. Erkek bilimle ilgilenen, bilimsel ve hatta “bilim adamı” olmalıdır. Aşağıda bilimle ilgilenen, bilim insanı olan erkeklere örnek olabilecek alıntılar yer almaktadır:

- *Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir* (“Dikey”: 24).
- *Türk milletinin, tarihî bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve millî birlik duygusunu mütemediyen ve*

her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür ("Dikey": 25).

- *"Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir."* diyor Atatürk, eğitim konusuna çok önem verirdi ("Dikey": 27).
- *Gerçekten de Atatürk'ün en belirgin özelliklerinden biri akılcı oluşu, aklın ürünü olan bilim ve tekniğe yakınlığı idi. Kurtuluş Savaşı biter bitmez bilgisizliğe, tutuculuğa, bağnazlığa, her türlü geriliğe karşı yeni bir savaş başlatmıştı...* ("Meram": 36).
- *Evet, ulusumuzun toplumsal hayatında, ulusumuzun eğitiminde de rehberimiz bilim ve teknik olacaktır. Okul sayesinde, okulun vereceği bilim ve teknik sayesinde ki Türk ulusu, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı, bütün güzelliğiyle gelişir.* ("Meram": 38).
- *Memet Baydur, birbirinden ilginç yazılarından birinde, Johannes Kepler'in, gezegenlerle ilgili üçüncü yasasını açıkladığı Harmonia Mundi (Dünyanın Uyum) adlı yapıtında, gezegenlerin, yörüngelerinde dolanırken kendi kendilerine mırıldandıklarından söz ettiğine değiniyordu* ("Meram": 111).

Bu örnek Atatürk'ün gençlerden beklentilerini anlatan bir şiirden alınmıştır. Kahvehaneler erkek mekânları olduğu için burada hitap edilenin erkekler olduğu açıktır:

- *Laboratuvarlarda sabahlayın, kahvelerde değil./ Bilim ağartsın saçlarınızı... Kitaplar...* ("Dörtel": 32).

Bilim, teknik, fenle ilgilenen, laboratuvarları kullanan, uzayı gözleyen erkeklerdir:

- *Uzayda kalmak rekoru şimdilik Rus kozmonot Valeri Polyakov'a ait.* ("Dörtel": 103).
- *İlim ilim bilmektir/ İlim kendin bilmektir/ Sen kendini bilmezsin/ Ya nice okumaktır* ("MEB": 57).

"Bilim adamı", "balık adam" terimleri kadınların bu alanlarda yeri olmadığını, bu alanların kadınları kapsamadığının bir ifadesidir. TDK sözlüğü yakın zaman önce bu terimlerdeki "adam" kelimesini "insan" kelimesi ile ikame etmiştir ancak bu değişiklik ve farkındalık ders kitaplarına bütünüyle yansımamıştır:

- *Balık adamlar onunla film çeker. Sonra da belgesel haline getirirler. Bu belgesel filmleri inceler, bizlerin yaşantısı hakkında bilgi edinirler* ("MEB": 107).

Bilim erkek alanıdır. Kadın bu alandan terminolojik olarak da, somut olarak da, soyut olarak da dışlanmaktadır. Yakın zaman önce Nobel ödüllü Tim Hunt'un kadın laborantlarla yaşadığı üç sorunu "onlara âşık olursunuz, onlar size âşık olurlar, ya da eleştirdiğinizde ağlarlar"

şeklinde özetlediği cinsiyetçi demeci kadınların hala erkekler tarafından bilim alanından nasıl dışlandığını göstermektedir (Aftab, 2015). İncelediğimiz ders kitapları da bu durumu temsil eder niteliktedir.

4.1.4.6. Teknolojik Beceri, Teknolojiyi Kullanan, Takip Eden

Güç, akıl, aktiflik, çatışmadan kaçmamak, şiddet uygulayabilmek, rekabet becerisi ve başarı tutkusu, teknolojik bilgiye ve uzmanlığa sahip olmayı istemek erkeklikle ilişkilendirilmektedir (Özekici, 2014). Bilgiyle ilişkili olan teknoloji de erkeklerle ilişkilendirilmektedir. Toplumsal cinsiyetin erkekleri meslek seçiminde teknik alanlara yönlendirilmesi örneğin mühendisliğin “erkek işi” kabul edilmesi de bununla ilgilidir.

Aşağıdaki bölümler emekli olduktan sonra yumurta boyama sanatı ile ilgilenmeye başlayan Yusuf Eygören adlı sanatçının bir demecinden alınıştır. Yusuf Eygören’in işinde profesyonelleşmek için interneti ve teknolojiyi kullandığını görmekteyiz:

- *Yaklaşık 40 ülkeye gittiğini söyleyen Eygören, bakmış ki gezmenin sonu yok, kendisine yeni bir uğraş bulmak istemiş. İnternette karşılaştığı yumurta oyma sanatına ilgi duyan Eygören, “Ben de yapabilir miyim acaba?” diyerek sıvamış kolları (“MEB”: 79).*
- *Yusuf Eygören, çok severek sürdürdüğü bu uğraşı geliştirmek için çalıştığını ve bunun için internetten çok faydalandığını anlatan Eygören, “Keşke bu işe çok daha önce başlasaydım dediğim zamanlar oluyor.” diyor (“MEB”: 81).*
- *Mesela led ışık, internet yoktu o zamanlarda. Bu kadar güzel olmayacaktı yaptıklarım belki de.” (“MEB”: 81).*

Babası mühendis olan Emre evde de teknik sorunları giderme konusunda sorumluluk almaktadır:

- *Asıl sürprizi ise babam yapmış. Bilgisayarına yepyeni bir virüs koruma programı yüklemiş. Şimdi tıkr tıkr çalışıyor. (“MEB” s: 102).*

Aşağıdaki metinden alınan bölümde bahsedilen “balık adamlar” cinsiyet açısından karma bir ekip olabilirler fakat yukarıda da belirtildiği gibi buradaki sorun tanımlamadır. Bu tanım bu işin erkek işi olduğu ile ilgili ön yargı oluşturmaktadır:

- *Balık adamlar onunla film çeker. Sonra da belgesel haline getirirler. Bu belgesel filmleri inceler, bizlerin yaşantısı hakkında bilgi edinirler (“MEB”: 107).*

4.1.4.7. Öğrenmeye Dayalı Merak Duygusu

Meraklı olmak dışı özellik olarak kabul edilmektedir (Saatçioğlu ve Sabuncuoğlu, 2016). Fakat buradaki merak ile başkalarının özel hayatlarına duyulan merak duygusu kastedilmektedir. Toplumsal cinsiyetin belirlediği üzere “küçük dünyası” içinde kadın merak gibi önemli bir niteliği en fazla böyle basit bir şeye, “dedikodu yapmak” için yönlendirebilir. Erkeğin merak duygusu ise öğrenmeye ilişkindir. Bu, bir bilimcinin ruhundaki araştırma, gerçeği ortaya koyma, bilinmeyeni keşfetme özelliklerini tetikleyen “merak”tır.

- *Biraz bakınca başkalarının da gözleri kamaşıyor muydu? O korkunç sarılığın içindekileri kendisi gibi merak edenler var mıydı? (“Meram”: 49).*

Yukarıdaki örnekte “pırıl pırıl” güneşe bakarken gözleri kamaşan 12 yaşındaki erkek kahraman güneşin sarılığın içinde ne olduğunu merak etmektedir:

- — *Ne olmak isterdin?*
— *Kaptan... Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak... Avrupa’ya, Amerika’ya gitmek... Üstüvayı (ekvator) geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu? (“Meram”: 70).*

Bir başka metinden alınan diğer örneğimiz tamirhanede çalışan yine 12 yaşındaki erkek kahraman kaptan olmak istemesini dünyayı keşfetmek, öğrenmek hevesi üzerinden anlatmaktadır. Bu örnekler erkeğin merak duygusunu değerli kılan bakış açısına uygundur.

4.1.4.8. Yenilikçi, Kendini Değiştirmek İsteyen

Kadın ve erkekliğin sosyal kuruluşunda kadın geleneği sürdürmekle görevlendirilendir. Kadın, kuralları erkekler tarafından belirlenen geleneği, örf, adet ve aneleri yetiştirdiği çocuklara öğretmekle sorumludur. Geleneğin dışında, geleneğe aykırı kişilik özelliklerine sahip çocukların bu davranışlarından iyi yetiştiremediği gerekçesiyle anne suçlanır. Kadından değişmesi, bir yeniliğe öncülük etmesi beklenmez. Bunlar erkekliğin özelliklerindendir.

- *Hâlbuki inkılapçı olan Atatürkçülük, millî kültür konusunda da inkılapçıdır. Çünkü devamlı olarak ileri gidemeyen bir kültür, yok olur (“Meram”: 32).*
- *Hilafetin kaldırılmasını orada kararlaştırdılar. Şapka devrimine, harf devrimine, hukuk devrimine, dil devrimine hep orada karar verdiler (“Meram”: 37).*
- *Kırılıp dökülmemek için yapacağımız şey zamana uymak, zamanın değiştiğini ve hiç durmadan değişmekte olduğunu kabul ederek bu gidişe ayak uydurmaya*

çalışmaktır. Bunu yapmaz da tersine gitmeye kalkarsak ne ailenin içinde huzur kahr, ne de topluluk hayatından bir zevk almak kabil olur ("Meram": 89).

Yukarıdaki alıntılar Mustafa Kemal Atatürk üzerinden liderlik ile yenilikçilik, reformculuk, devrimcilik özellikleri açısından erkeklik üreten örneklerdir.

- *Karagöz : Ahdım olsun, bu sene kurs başlar başlamaz hemen kaydolacağım.*
Hacivat : Ben de yazılacağım. Beraberce öğreniriz. Arada sırada oyunumuzu Almanca da oynarız ("Meram": 108).

Dil kursuna yazılma kararı alan Karagöz ve Hacivat öğrenen, kendini yenileyen ve değiştiren erkekliğe örnektir.

- *Mustafa büyüdü, okul çağına geldi. O zamanlar, Selânik'te "Şemsi Efendi Mektebi" adı verilen yeni bir okul açılmıştı. Bu okul yeni öğretim yöntemleriyle o zamanın "Mahalle Mektepleri"nden ayrılıyordu. Ali Rıza Bey, Mustafa'yı bu okula vermek istiyordu* ("Dörtel": 28).

Bu örnekte de Ali Rıza Bey oğlunu yeni öğretim yöntemleri ile eğitim-öğretim yapan Şemsi Efendi Mektebi'ne vermek istemektedir.

- *Yaklaşık 40 ülkeye gittiğini söyleyen Eygören, bakmış ki gezmenin sonu yok, kendisine yeni bir uğraş bulmak istemiş. İnternette karşılaştığı yumurta oyma sanatına ilgi duyan Eygören, "Ben de yapabilir miyim acaba?" diyerek sıvamış kolları* ("MEB": 79).
- *Mesela led ışık, internet yoktu o zamanlarda. Bu kadar güzel olmayacaktı yaptıklarım belki de."* ("MEB": 81).

Yusuf Eygören emekli olduktan sonra 40 ülkeyi gezerek, yumurta oyma sanatı ile ilgilenmeye başlayıp bu sanatı profesyonelliğe taşımak adına led ışık ve internet gibi teknolojik araçları kullanarak kendini yenilemeye, değiştirmeye çalışmaktadır. Bu örnekler değişim ve yeniliğin erkeklikle bağını ortaya koymaktadır.

4.1.4.9. Edebiyat veya Sanatla Uğraşan, Sanatçı, Sanata Değer Veren

Kamusal tüm alanlarda oluşu gibi sanat alanı da erkeğin alanıdır. Kadınların sanattan, edebiyattan, tiyatrodan, şiirden anlamayacağı ön yargısı "Öyleyse tarihte neden bir kadın Shakespeare örneği yok?" sorusu ile somutlaşmaktadır. Wolf (2009), kurguladığı Shakespeare'nin kız kardeşi Judith karakteri ile bu soruya cevap vermiştir; bunu kadınların yeteneksizliği ile değerlendiren eril bakış açısına karşılık, cinsiyetçi toplumun bir sonucu olarak açıklamıştır. Nitekim erkek kardeşi gibi engin bir yeteneğe sahip, tiyatro aşkı ile yanan Judith

öncelikle evlenmek istemediği için babası tarafından dövülür ve mütemadiyen yazdıklarını yakmak zorunda kalır. Sonunda evden kaçarak Londra'nın yolunu tutar ancak kadın olduğu için tiyatro sahnesine alınmaz, sanatında eğitim alamaz, nihayet kendisine acıyan bir erkekten gebe kalır ve kendini öldürür. Bu kurguyla Wolf, hâlihazırda erkek tekelinde olan sanat alanında, kadınların erkekler tarafından dışlandığını ve kadının bu alanda yeri olmadığını anlatmak istemiştir.

Çetin (2013) ise, meseleyi erkek odağında incelemiştir. Ona göre “kadın sanatçı” vurgusu sanatı “doğalında” erkek alanı yapmaktadır.

- *Türk milletinin, tarihî bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür* (“Dikey”: 25).
- *Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın,/ Sanatkârdın, denizler kadar engin;/ Kimsenin görmediğini görürdün* (“Dikey”: 26).
- *Yabancı dillerden Almancayı da anlamakla beraber, iyi bildiği Fransızcada yazılmış eserleri okumayı yeğlerdi. Onun dikkatle okuduğu kitapları, siz okuyacak olsanız işaretlemiş olduğu şekilleri incelediğinizde kitabın bütün ilginç taraflarının belirtilmiş olduğunu görürsünüz. Tarihî kitapları, daima harita ile izleyerek okur ve savaşlar için ayrıca krokiler çizerdi. En çok okumayı sevdiği konular; tarih, coğrafya, filoloji, hukuk, sosyoloji, iktisat ve sanat konuları idi. Roman, az okurdu fakat şiirden hoşlanır ve onları asıl şairlerinden ve güzel okuyan edip arkadaşlarından dinlemesini severdi* (“Dikey”: 27).
- *Ankara Türk Ocağının yeni yapılan binasındaki tiyatro salonunda, on bir gece ve dört gündüz temsil verilecek. Gazi Mustafa Kemal Paşa da bu temsillerin yarısından çoğunu huzurlarıyla şereflelendirecekler* (“Dikey”: 30).
- *“...Reşit Galip Bey!.. Bilin ki sanatkâr el öpmez, sanatkârın eli öpülür.” der demez hepimiz birer sulu göz kesildik...* (“Dikey”: 31).
- *Evet, ulusumuzun toplumsal hayatında, ulusumuzun eğitiminde de rehberimiz bilim ve teknik olacaktır. Okul sayesinde, okulun vereceği bilim ve teknik sayesinde ki Türk ulusu, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı, bütün güzelliğiyle gelişir.* (“Meram”: 38).
- *Buna bir de edebiyat dersi eklendi. Derslerden zaman buldukça bol bol kitap okudu. O dönemin tutulan yazarlarını tanıdı. Özellikle Namık Kemal’in şiirleri hoşuna gidiyordu. Ayrıca güzel konuşmaya karşı da derin bir merakı vardı* (“Dörtel”: 29).

- *O da kültür ve sanat savaşımızdır ve okumakla, kitapla olur; işte şimdi cephaneye taşıdığımız o sandıklara kitaplarımızı koy, bu sandıklarla taşısın, cephanenin yerini artık kitaplar alsın” dedi (“MEB”: 28).*

Yukarıdaki örnekler Mustafa Kemal Atatürk’ün kitap sevgisi, tiyatro aşkı, sanatçıya olan hassasiyetini ortaya koymaktadır.

- *Şairim şair olmasına/ Canım kurban şiirin gerçeğine, hasına/ İçersine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum (“Dikey”: 66).*
- *Türk edebiyatında Sait Faik Abasıyanık, hikâyelerinde, insanların dışında, başka varlıklara, bilhassa balıklara ve kuşlara karşı büyük bir ilgi göstermiştir (“Dikey”: 83).*
- *Biz Sait Faik’in çağdaşları ve arkadaşları olan Cahit Sıtkı ve Orhan Veli’de de aynı karşıt duygulara rastlarız (“Dikey”: 86).*
- *Dahası, Sait Faik’in, kırlarda dolaşırken ansızın işittiği o nereden geldiği belirsiz “hişşt, hişşt” sesini kaçımız duyarız? (“Meram”: 112).*
- *İncecik, kırılmaya pek müsait olan yumurta kabukları, Yusuf Eygören’in maharetli ellerinde birer sanat eserine dönüşüyor (“MEB”: 78).*

İlk örnekteki şiir bir erkek şair olan Bedri Rahmi Eyüboğlu’na aittir. Sonraki üç bölüm ise Sait Faik’in biyografisinden alınmıştır. Ayrıca bu biyografide adı geçen diğer şairler de erkektir. Son örnek de yine bir erkek sanatçı ile yapılan röportajdan alıntıdır. Bu örneklerden ders kitaplarında kadın sanatçılara ve eserlerine yer verilmediği anlaşılmaktadır.

- *Bir varmış bir yokmuş, avlanmaktan, şiir yazmaktan ve resim yapmaktan çok hoşlanan bir Padişah varmış (“MEB”: 10).*
- *Padişah bütün bunlardan iyice sıkılmaya başlamış, ama sesini çıkaramamış. Kendini şiir yazmaya vermiş (“MEB”: 11).*
- *Esin, bir kez daha sinemanın açılış saatini aranırken söylenip duruyor. “Birilerine soralım,” diyor Ali (“MEB”: 14).*

Yukarıda kurgusal olan erkek karakterler de şiirden, resimden, sinemadan hoşlanan özellikler taşımaktadır. Sanatla bağı kurulan erkektir. Edebiyat ve sanat erkek alanıdır. Kadınlar bu alanların hem üreticisi hem tüketicisi olarak görülmemektedirler.

4.1.4.10. Macera

Hegemonik erkeklik tartışmaları, genel olarak kadın ve erkek için belirlenmiş olan cinsiyet rollerine ilişkin eleştirel bir bakışı ifade etmektedir. Erkek davranış normları, cesaret,

saldırganlık, bağımsızlık, egemenlik, teknolojik beceri, grup dayanışması, macera, zihinsel ve bedensel dayanıklılık gibi değerler üzerine kuruludur (Çakır, 2015). Macera, eril özellikleri temsil eden kavramlardandır (Saatçioğlu ve Sabuncuoğlu, 2016).

- *Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisi ile yenmişti. O zamanlar Türkeli'nde namı dillere destandı. Padişah bile kendisini saraya çağırtmış, maceralarını dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam'ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere yelken açmıştı ki üzerinde dağ büyüklüğünde büyük buz parçaları yüzüyordu. Sanki oralar başka bir dünya idi* ("Dörtel": 70).
- *Ve bir gün "Emekli olmanın vakti geldi." deyip, işi gücü bırakmış. Dünyayı gezmiş bir süre* ("MEB": 79).

Risk alma ve macera peşinde koşma arzusu ve kahramanlık istencine sahip olmak erkeklik belirtisi olarak kabul edilmektedir (Özekici, 2014). İncelediğimiz metinlerden biri Ömer Seyfettin'in "Forsa" adlı öyküsünden alınmış, diğeri ise bir yumurta oyma sanatçısını konu edinmiştir. Forsa, bir kürek mahkumunun yaşamını anlatmaktadır ve aldığımız paragrafta başkahraman Kara Memiş'in bir maceracı olduğu; diğeri metinde röportaj yapılan yumurta oyma sanatçısı Yusuf Eygören'in de emekli olduktan sonra bir süre dünyayı gezerek macera peşine düştüğü anlatılmaktadır. Merak, yeni yerler görmek, öğrenmek, bilinmeyen peşine düşmek, keşfetmek "dışarı" ile ilgili kavramlardır. Düalizme göre "içeri" kadınla, "dışarı" ise erkeklerle ilişkilendirilir. Şu halde keşfedecek, inşa edecek ya da değiştirecek olan "erkek"tir. Hegemonik erkeklik, maceracılık özelliğini idealize ettiği "erkek" algısına böylelikle yerleştirmektedir.

4.1.4.11. Rekabet

İrade, şeref, onur, cesaret, disiplin, rekabet, dayanıklılık, metanet, soğukkanlılık, sebatkârlık, maceraperestlik, bağımsızlık gibi değerler erkeklik erdemleri arasında kabul görmekte ve yüceltilmektedir (Akbalık, 2014). Rekabet ilişkileri, erkekler arası güç ve iktidar mücadelelerinden biridir. Rekabet, üstün gelme adına gösterilen çabadır ve bu çaba sürekli ve sürekli. Üstün gelme arzusu hegemonyaya içkindir. Çünkü hegemonya hiyerarşi demektir ve hiyerarşik bir sistem doğal olarak güçlünün, güçsüzün, hükmedenin, boyun eğenin ve rekabetin var olacağı bir sistem olacaktır (Demren, 2001). Bu açıdan rekabet, hegemonik erkekliğin önemli dinamiklerinden birini oluşturur. Hegemonik erkekliğin sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde olması rekabet gibi son bulmayan, yaşam boyunca devam eden değişkenlerinden kaynaklanır.

- *İki kürek kemiğinin üstüne boğa dik durdu. Ne oğlan yener, ne boğa yener!* (“Dikey”: 104).
- *Sarışın çocuk, ötekilerle beraber suyu kucaklıyordu. Başını suya gömüyor, ayaklarıyla suyu döverken kollarıyla suyu kucaklıyor, geri kalmamaya çalışıyordu. İçinde garip bir korku, ürperti vardı. Bir şeyi ilk kez yapanların heyecanını duyuyordu. Uçar gibiydi. Ta dibe bakıyor, dibi görmeye çalışıyordu. Güneşin bir yere kadar inen aydınlığı insanı korkunç bir boşlukla karşılaştırıyordu. Ürperti büyüyordu içinde* (“Meram”: 51).
- *“Şimdi bu yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder. Kırk yiğit, bir bey kızı yüzünden ölecek.” Boğanın zincirini aldılar. Salverdiler. Boğanın boynuzu mızrak gibiydi. Kan Turalı’nın üstüne hücum etti. Kan Turalı, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki, boğayı arka üstü çökertti. Alnına yumruğu dayadı, meydanın dışına sürüdü. Ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı yenebildi. Boğa küt küt solumaya başladı. Ağzı köpüklendi. Kan Turalı boğanın önünden çekildi. Boğa boynuzu üzerine düşürdü. Kuyruğunu yere üç kere vurdu. Kemikleri un gibi ufalandı. Kan Turalı bıçağını çekti. Boğanın derisini yızdı. Götürüp Trabzon Beyi’nin önüne attı* (“Meram”: 104).
- *1946 yılında tekrar rakipsiz eleman olarak Millî Güreş Takımımıza girdi* (“Dörtel”: 97).
- *Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus ile karşı karşıya kaldı* (“Dörtel”: 98).

Connell (2017), hegemonik erkeklik kavramını belirli bir zaman ve zeminde, toplumda diğer erkeklerin kendisine göre şekilleneceği ve rekabet edebileceği, iktidarı elinde tutan erkeklerin erkeklik imgesine işaret eden bir kavram olarak değerlendirmektedir. Hegemonik erkeklik toplumdaki diğer erkeklerin ona göre şekillenebileceği ya da rekabet edilebileceği ortak bir varsayımdır (Demren, 2001). Metinlerden alınan bu bölümlerde rekabet; savaş, dövüş ve spor ile ilişkili olarak verilmektedir. Rekabet politika ve ekonomide de geçerlidir ve tüm bu alanlar “erkek alanı” olarak belirlenmiştir.

4.1.4.12. Grup Dayanışması ve İttifak

Erkeklik farklı kategoriler içerse de erkeklerin kendi aralarında bir dayanışma halinde olduklarına, daha doğrusu böyle bir eğilim içinde davrandıklarına dair örnekler mevcuttur. Bu dayanışma “kategoriler üstü” bir nitelik taşır. Erkeklerin, tıpkı “kız kardeşlik” olgusunda olduğu gibi bir “erkek kardeşliği” farkındalığı ile hareket ettikleri söylenebilir. Kadınların, cinsiyet

paydasında tek bir sınıf oluşturduğuna ilişkin gönderme yapan “kız kardeşlik” ifadesi postmodernizmle birlikte bugün artık modası geçmiş ve geçerliliğini yitirmiş bir söylem olsa da (Bora, 2008), kadın olmaktan kaynaklı sorunların her sınıftan kadını ortaklaştırdığı söylenebilir. Erkek dayanışması da erkekler arasında kabaca “halden anlama” klişesine indirgenmiş bir “erkek kardeşliğini” görünürleştirmektedir. Erkekler tıpkı kadınlar gibi zor durumda kalan başka bir erkekle empati yapmakta ve dayanışmaktadır. Erkek hâkimlerin taciz, tecavüz ya da boşanma gibi vakalarda erkeğin lehine kararlar alması bu durumu basitçe örneklemektedir. Erkekler kendi aralarında yardımlaşmakta, birlikte iş görmekte ve birbirleri ile ittifak kurmaktadır.

- *Bir ara: “Biz de bir şeyler yapsak olmaz mı?” dedim. Ümitsizce cevap verdi muhtarın oğlu: “Ne yapacağız ki?” Heyecanım artmıştı. Arkadaşlarım da fark ediyordu bunu. Muhtarın oğlunun ümitsizliği bile benim heyecanımı görünce meraka dönüştü. Herkes: “Hadi söyle!” dercesine gözlerimin içine bakıyordu. “Raylar” dedim, “Rayları halledelim.” Kimse bir şey anlamadı. “Nasıl yani?” dedi, amcamın oğlu. “Ne yapacağız ki rayları?” (“MEB”: 40).*

Yukarıdaki bölüm Kurtuluş Savaşı döneminde geçen bir öyküden alınmıştır. Metnin kahramanı Duran ve arkadaşları düşman kuvvetlerinin eline geçmiş olan tren raylarını sabote ederek düşmanın köylerine daha çok asker getirmesini engellemiş ve böylelikle hem cephedeki abi ve babalarına yardımcı olarak onlarla bir dayanışma sağlamış hem de kendi aralarında organize olarak bir erkek ittifakı kurmuştur.

4.1.4.13. İnanç: Müslüman- Sünni

Hegemonik erkekliğin üretiminde dini inanışların payı büyüktür. Türkiye’de hegemonikleşen erkeklik içinde İslam’dan öğeler bulunmaktadır (Özbay, 2013). Hegemonik erkeklik Türkiye’de İslam’ı içermekte, özellikle Sünnilik referansı güçlü bir erkeklik vurgusu yaratmaktadır. İncelediğimiz ders kitaplarında İslam’a özgü kelimelerin yer aldığı örnekler belirlenmiştir. Bu örneklerden erkek karakterlerin doğrudan belirtilmese de Müslüman ve Sünni oldukları anlaşılmaktadır. Erkek karakterler sure bilmekte, abdest alıp namaz kılmakta, camiye gitmekte, zor durumda kaldıklarında Allah’a ve Muhammed Peygamber’e sığınmaktadırlar:

- *Eee... Unutmadın değil mi İhlas suresini (“Dikey”: 62).*
- *Zevk sahiplerince bilinsin ki Bursa’nın yiyecek, içecek satıcılarının hepsi Müslümandır (“Meram”: 80).*

- *Kahve, Ulu Cami dibinde olduğundan müezzın “Hayy ale’sselat” deyince kahvede kimse kalmaz. Hep camiye giderler. Bursa halkı namazını bırakmaz (“Meram”: 80).*
- *Sadece abdest alamadığı için üzülyordu. Güneşin doğduğu tarafı daima sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vakit namazını gizli işaretle eda ederdi (“Dörtel”: 69).*
- *Bunu başarmalı, İstanbul’a İslam sancağını mutlaka dikmeliydi (“MEB”: 75).*
- *Fatihliğe göz koyduğunu “Allah’ın ve Peygamberimizin yardımı ile şehri düşman elinden alacağız!” sözüyle ilan ediyordu (“MEB”: 75).*
- *Türkiye’nin ilk yumurta oyma ustası Eygören’in en büyük hayali, Allah’ın 99 ismiyle bezediği eserler üretip bir sergi açmak... (“MEB”: 78).*
- *En büyük hedefinin, ürettiklerini bir sergide sanatseverlerin beğenisine sunmak olduğunu belirten Eygören, “Esmâü-l Hüsna’yı yani Allah’ın 99 ismini yumurta kabukları üzerine işlemek istiyorum. Yanı sıra çiçek, hat gibi motiflerle süslediklerimi de dâhil edip 300 kadar eserle bir sergi açmayı planlıyorum (“MEB”: 81).*

Özellikle 2000’lerle birlikte AKP’nin başa gelmesinden itibaren yükselen Müslüman erkek imajı, Türkiye’de hegemonik erkekliği inanç bakımından Sünni Müslümanlık çerçevesine yerleştirmektedir. Bu anlamda incelediğimiz ders kitaplarındaki belirgin “Sünni- Müslüman erkek” vurgusu ile hegemonik erkeklik beslenmektedir.

Sünnet olmak, hem Müslüman geleneği hem de “erkekliğe atılan adım” ritüeli olması ile taşıdığı sosyal sembolik anlam bakımından erkeklikle ilişkilendirilmektedir. Aşağıdaki örnek “Komşusuzluk” adlı denemeden alınmıştır. Sünnetin düğün organizasyonu ile kutlanarak ilan edilmesi erkekliğin kutsanması ve yüceltilmesi demektir:

- *Sünnetlerimizi, düğünlerimizi birlikte yapar, birbirimizin açlığına ve tokluğuna şahit olurduk (“Meram”: 84).*

Türkiye’de hegemonik erkeklik Sünni-Müslüman kimliğinin ötesinde makul ölçüde dindarlık pratiği gerektirmektedir. Aşağıdaki örnekler erkek karakterlerle doğrudan bağlantılı olmasa da Sünni Müslümanlığın bir norm olarak sunulduğu açıktır:

- *Güçlük veren misafirin arkasından biraz söylenilse bile Allah’ın günah yazmasından korkulurdu (“Dikey”: 42).*
- *Şu dağlar olmasaydı/ Çiçeği solmasaydı/ Ölüm Allah’ın emri/ Ayrılık olmasaydı (“Dikey”: 70).*
- *Tek avuntu Tanrı’nın bir kapıyı kaparsa bir kapıyı açacağıdır (“Dikey”: 94).*
- *Dinimi, lisanımı,/ Aslımı, vatanımı,/ Anlatan destanımı,/ Kitaplarımdır benim (“Dörtel”: 64).*

- *Helâl olsun hakkımız/ Dalgalsın da sancak/ Memnun olur ruhumuz* (“MEB”: 34).
- *Dört kitabın mânâsı/ Bellidir bir elifte* (“MEB”: 57).
- *Onlar da arkamızdan kendi dillerince Helâl olsun derler* (“MEB”: 115).

Metinlerden alınan aşağıdaki örnekler ise ders kitaplarının erkeklik ve dindarlık bağını net bir biçimde kurmaktadır:

- *Bir taşı bize çok görenleri Allah ne etsin... Hepiniz taş olun, taş...* (“Dikey”: 47).
- *Her ne kadar eniştem üstlenmişse de artık dükkânın hayhuyunu; işinin başındaydı ama çalışmak ibadettir, düsturuyla...* (“Dikey”: 61).
- *Duvarında Atatürk resmi ile besmele hattı asılı küçücük yazıhanede kasanın yanındaki misafir taburesine oturtur beni, listeyi tezgâhtarlardan birine hazırlaması için verir, en geç on dakikada hazır olurdu liste...* (“Dikey”: 62).
- *Annem beni yetiştirdi/ Bu ellere yolladı/ Al sancağı teslim etti/ Allah’a ısmarladı...* (“Meram”: 11).
- *Litresi yüz elli kuruşa süt satıyorduk. Babam çok dindar bir adamdı. Asla hile yapmazdı ve sütün en iyisini bulurdu. Günlük, has sütün tiryakileri de babamı bırakmazlardı* (“Meram”: 63).
- *Kahve, Ulu Cami dibinde olduğundan müezzin “Hayy ale’sselat” deyince kahvede kimse kalmaz. Hep camiye giderler. Bursa halkı namazını bırakmaz* (“Meram”: 80).

Aşağıdaki bölümler Dede Korkut Hikâyesi’nden alınmıştır. Kan Turalı ve babası Kanglı Koca’nın dindar erkekler olduğu görülmektedir:

- *Dolambaç dolambaç yollarını,/ Allah izin verirse geceleyin at sürüp geçeyim./ Atların batıp çıkamadığı balçığına çakıl dökeyim./ Alaca yılanın sökemediği ormanını/ Çakmak çakıp ateşe vereyim./ Gök ile boy ölçüşen kalelerini,/ Allah izin verirse yıkayım.* Türkçe 7 Meran s: 103
- *Kanglı Koca, oğlunun önünü alamadı. Sonunda dualarla onu uğurladılar* (“Meram”: 103).
- *Allah’nın buyruğu, Peygamberin kavliyle, kızını almaya geldim* (“Meram”: 104).
- *Kan Turalı, ayağa kalktı. Haykırdı: “Şimdi ben bu devenin burnuna yapışınca o kızın sözüyle yapıştı derler. Yarın Oğuz eline haber varır; devenin elinde kalmıştı, kız kurtardı derler. Yiğitler kolca kopuzumu çalın, beni övün. Yaradan Yüce Allah’a sığındım, bir erkek deveden kaçayım mı? inşallah bunun hesabını görürüm.”* (“Meram”: 105).

- *Yiğitler Kan Turalı'yı övmüşler, söylemişler; görelim ne söylemişler:/ Kapkayalar başında yuva tutan,/ Yüce Allah'a yakın uçan./ Mancığını ağır taştan vızıldayıp müthiş inen,/ Arı gölün ördeğini şakiyip alan,/ Koca üveyik dipte yürürken çekip yüzen/ Karnıcığı aç olsa kalkıp uçan,/ Cümle kuşların sultanı kartal kuşu ("Meram": 105).*
- *Kan Turalı bir de ne görsün! Gelenler at üzerinde, giyimini giymiş, mızrağını almış. Dua etti ("Meram": 106).*
- *Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin./ Ak alında beş kelime dua kıldık, kabul olsun./ Amin diyenler Yüce Allah'ın yüzünü görsün ("Meram": 107).*
- *Sadece abdest alamadığı için üzülüyordu. Güneşin doğduğu tarafı daima sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir, beş vakit namazını gizli işaretlerle eda ederdi ("Dörtel": 69).*

Ömer Seyfettin'in "Forsa" adlı öyküsünden alınan aşağıdaki örneklerde artık ihtiyarlamış olan eski kürek mahkûmu Kara Memiş'in tek tesellisi dini ibadetlerini yerine getirebiliyor olmasıdır:

- *Allah'a sürekli şükrediyordu. Artık bacaklarındaki mıhtan kurtulmuştu. Abdest alabiliyor, tam kıblenin karşısına geçiyor, unutmadığı ayetlerle namazını kılıyor, dua edebiliyordu ("Dörtel": 69).*
- *Onun için yaşıyor ve Allah'a dua ediyordu ("Dörtel": 70).*
- *Annemle babam akşam namazı sonrası çıtırtıyla alazlanan ocağın başında, neşelerini kaçırarak konuşmalara durdu ("MEB": 38).*
- *Okumaktan murat ne/ Kişi Hakk'ı bilmektir ("MEB": 57).*
- *Bunu başarmalı, İstanbul'a İslam sancağını mutlaka dikmeliydi ("MEB": 75).*

Aşağıdaki bölümler Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethini anlatan bir hikâyeden alınmıştır. Fatih'in dindarlığı göze çarpmaktadır:

- *Fatihliğe göz koyduğunu "Allah'ın ve Peygamberimizin yardımı ile şehri düşman elinden alacağız!" sözüyle ilan ediyordu ("MEB": 75).*
- *Olumsuz görüş belirtenlere tepki gösterdi: "Allah'ın izni ve yardımı ile imkânsızı mümkün yaparız" dedi ("MEB": 76).*
- *Fatih, dua istemek için hocasının çadırına geldiğinde, başının secdede olduğunu ve gözyaşı dökerek inlediğini gördü ("MEB": 76).*
- *Fatih gerçekleşti. Akşemseddin şükretti ve tekbir getirdi. Artık 'Fatih' olan Sultan Mehmed ise ellerini kaldırarak Allah'a şükretti ("MEB": 76).*

- “Aciz ve fakir kulun Mehmed’e bu günleri gösterdiğin için Sana şükürler olsun Rabbim!” (“MEB”: 76).

Yumurta oyma sanatçısı Yusuf Eygören’in en büyük hayali Allah’ın 99 adını yumurtalara işlediği bir sergi açmaktır:

- Türkiye’nin ilk yumurta oyma ustası Eygören’in en büyük hayali, Allah’ın 99 ismiyle bezediği eserler üretilip bir sergi açmak... (“MEB”: 78).
- En büyük hedefinin, ürettiklerini bir sergide sanatseverlerin beğenisine sunmak olduğunu belirten Eygören, “Esmâü-l Hüsnâ’yı yani Allah’ın 99 ismini yumurta kabukları üzerine işlemek istiyorum. Yanı sıra çiçek, hat gibi motiflerle süslediklerimi de dâhil edip 300 kadar eserle bir sergi açmayı planlıyorum (“MEB”: 81).

Dini ritüellerden bir diğeri olan hayvan kurban etmek özünde barındırdığı hem “dindar erkek” hem de “şiddet kullanan erkek” anlamları bakımından erkeklik üretmektedir:

- Yerinden kalk, ala çadırını yeryüzüne diktir, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestir (“Dikey”: 35).

İncelediğimiz kitaplarda Sünni İslam’ın ve Sünni İslam’a ait unsurların bolca yer alığını görüyoruz. Buradan hareketle ders kitaplarının Türkiye için geçerli olan hegemonik erkekliği, çerçeve ve kurallarına uygun bir biçimde ürettiğini söyleyebiliriz.

4.1.5. Askerlik, Disiplin ve İtaat

Selek’e göre (2010), Türkiye’de geleneksel olarak kabul gören erkeklik kademesine varmak için gereken aşamalardan biri askerliktir. Askerlik deneyimi erkek kimliği inşa edici işleve sahiptir. Erkekler, çocukluktan çıkarak ağılamamayı, otoriteye itaat etmeyi, militarist düşünce tarzını, nihayetinde kendi otoritesine itaat edecek bir kadına ve çocuklara hükmetmeyi askerlikte öğrenmektedirler.

Bu bölümde askerlik ritüelleri, savaşçı erkek miti, vatanseverlik, disiplin, otoriteye itaat gibi başlıklar değerlendirilecektir.

4.1.5.1. Vatana Hizmet, Görev Duygusu, Toplumsal Sorumluluk

Askerlik, çatışma, savaş erkeklikle ilişkilendirilen ritüelleridir. Zorlu bir dayanıklılık mücadelesi ve cesaret göstergesi olarak da algılayabileceğimiz savaş, erkeğin kendi erkekliğini ispat etmesini, başkalarının gözünde de keskin bir erkeklik imgesinin kurulmasını sağlar (Oktan, 2008). Askerlik en temel erkeklik pratiklerinden biridir (Sancar, 2011). Güvenlik bütün

toplumlar için temel bir mesele olmakla birlikte bu ihtiyacın sadece erkekler tarafından karşılanması eril tahakkümün ilanıdır. Güvenlik görevi bir tür erkeklik ispatıdır.

Türk ordusu Türkiye'deki erkeklikleri şekillendirmede en etkili kurumdur (Özbay ve Bulut, 2003). Her Türk'ün asker olduğuna dair buyurgan söylemler aynı anda hem Türklüğü hem askerliği hem de erkekliği hizaya sokmaktadır (Özbay, 2013). Militarizm disipline eder, disipline edilmiş bireylerin itaat etmesi kolaylaşır.

Hegemonik erkeklik değerleri olan kahramanlık, korkusuzluk, cesaret, erdem sahibi olmak, acıya dayanıklılık, rekabetçilik, karar verme gücü, cinsel güce sahip olmak, kendini disipline etmek aynı zamanda "savaşçı erkek" karakter özellikleridir. Sonuç olarak hegemonik erkeklik ile militarizm arasında güçlü bağlar bulunmaktadır.

Aşağıda incelediğimiz ders kitaplarından askerlik ve onun öğelerini içeren bölümler alıntılanmıştır:

- *Yolcular otomobillerle evlere, otellere dağılacak, hamallar dinlenmeye gidecek, garın hoparlörü, birkaç saat için sesini kısacak, ortalıkta şişman gazete satıcısı, ne beklediği bilinmeyen birkaç asker, tek tük hademelerin telaşlı gidip gelişlerinden başka bir şey kalmayacaktır* ("Dikey": 97).
- *Durmuş bir tepende okuduğum mektep,/ Askerlik ettiğim kışladır ötesi.* ("Dikey": 104).
- *Ömer Çavuş öne çıkıp selam verdi. Yüzbaşı eli tabancasında, çavuşa ve birliğe göz attı* ("Meram": 10).
- *Size bir hatıramı anlatayım: Bundan yirmi yıl önce, yedek subaylığımı yaparken Afyon'dan gelmiş olan emir erimi ilk defa denize götürmüştüm* ("Meram": 86).
- *Kırk yiğidini yanına aldı* ("Meram": 101).
- *Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın başkomutanı ve cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selânik'te doğdu* ("Dörtel": 28).
- *Babası Ali Rıza Bey, memurdu. Daha önceleri orduda üsteğmenlik görevinde bulunmuştu. Annesi ise Zübeyde Hanım'dı* ("Dörtel": 28).
- *Küçük Mustafa'nın çocukluğu, mahallenin öteki çocukları gibi geçti. Yalnız onu öteki çocuklardan ayıran iki özellik vardı: Birincisi çok zeki oluşu, ikincisi de subaylık mesleğine olan tutkusuydu* ("Dörtel": 28).
- *Harp Akademisindeki öğrenimi 11 Ocak 1905'te sona erdi. Kurmay yüzbaşı olarak Şam'da orduya katıldı. Askerlikteki ilk sınavını orada verdi* ("Dörtel": 29).
- *Atatürk'ün Türk ordusuna verdiği emir kesindi. "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"* ("Dörtel": 45).

- *Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisi ile yenmişti. O zamanlar Türkeli'nde namı dillere destandı. Padişah bile kendisini saraya çağırılmış, maceralarını dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam'ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere yelken açmıştı ki üzerinde dağ büyüklüğünde büyük buz parçaları yüzüyordu. Sanki oralar başka bir dünya idi ("Dörtel": 70).*
- *Yaşlı esir, rüyasında ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini görüyordu. Kasabaya giden yola birkaç bölük asker çıkarmışlardı ("Dörtel": 71).*
- *Aslen Kafkas Türklerindendir. Ecdadı Samsun'a muhacir gelmişti. Daha önce bebek sayılabilecek çağda iken cepheye giden babasının şehit haberi gelmiş, bu yüzden annesiyle birlikte dedesinin köyü olan Emirli'ye göçmek zorunda kalmıştı ("Dörtel": 90).*
- *Ankara'da askerliğini yaparken bir arkadaşının ısrarı ile Ankara Güreş Kulübüne girdi ve orada minder güreşine başladı ("Dörtel": 97).*
- *Dedem eski bir gazi,/ Askerlik anıları hiç bitmez,/ Yaşadığı savaş sahneleri/ Gözlerinin önünden gitmez ("MEB": 72).*

Aşağıdaki bölümler vatan hizmeti yapmak konusunda duyuşsal öğrenme içeren "Uzun Mehmet" adlı metinden alınmıştır. Askerlik görevini tamamlayıp artık evine dönmüş olan Uzun Mehmet sivil hayatında da vatan hizmetini sürdürmektedir. Uzun Mehmet askerdeyken komutanından öğrendiği kömürü memleketi Zonguldak'ta bulmuş ve bu durumu komutanına haber vermek için İstanbul'a gitmeye karar vermiştir:

- *Böylece memlekete büyük hizmet etti... ("Meram": 54).*
- *Ana, ben İstanbul'a gideceğim. "Maden kömürü buldum." diye bizim komutana haber vermem lazım. Komutanım kim bilir ne kadar memnun kalacak. Vatana hizmet bu, ana; vatana büyük bir hizmet bu, dedi ("Meram": 57).*

"Harika Çocuk" metninden alınan aşağıdaki bölümler 12 yaşındaki erkek çocuğun kardeşlerine bakmak adına duyduğu sorumluluğu ortaya koymaktadır. Askerliğin gerektirdiği görev duygusu ve sorumluluk bilinci küçük bir çocukken de erkekleri baskı altına almaktadır:

- — *Biz de sinemaya gidiyoruz Ali'yle çokluk... Tabii pazarları... Babam evdeyse sabahleyin erkenden tüyerim. Doğru Şehzadebaşı'na.*
— *Değilse?*
— *Değilse tüymek olmaz. Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer ("Meram": 71).*

Askerlik normu olan saçların kesilmesi, üniforma giyme; zırh, postal vb. giyecekler incelediğimiz metinlerde şöyle temsil edilmektedir:

- *Üç canavarı öldürdüğü için biricik kızımı aldı, gitti, dedi. Gizlice kara elbiseli, mavi demirli altı yüz asker seçti* (“Meram”: 106).
- *Aynı sene Stokholm’de yapılan Avrupa şampiyonası’nda sıtmanın verdiği 40 derecelik hararetle mindere çıkmasına rağmen yaptığı altı güreşi de kazanarak 73 kilonun Avrupa şampiyonu oldu. 1947 yılında Prag’da yapılan Avrupa Greko-Romen şampiyonası’nda da ay yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti.* (“Dörtel”: 97).
- *1951 yılında Helsinki’de yapılan Dünya şampiyonası’nda 87 kiloda ay yıldızlı mayoyu giydi.* (“Dörtel”: 98).

İlk örnekte “kara elbise, mavi demir” ile bir üniforma kastedilmektedir. Diğer iki örnekte, milli güreşçinin ay-yıldızlı mayo giymesi yine üniformayı tarif etmektedir.

4.1.5.2. Savaşçı Erkek

Bütün toplumlarda savaş bir öz savunma biçimi olarak meşrulaştırılır. Savunma, koruma toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkeğin görevleri olarak görülmektedir. Ailenin “doğal” koruyucusu erkek, ulusun da koruyucusu kabul edilir. Savaş, savaşmak, silahlanmak, askerlik, ordu gibi değerler dünya tarihinde çoğu kez kutsanmış ve bu kavramlara yüksek değerler atfedilmiştir (Çakır, 2015). Namus ile vatan, vatan ile kadın ilişkilendirilir. Böylece savaş erkeğin aslında “namusunu” müdafaa ettiği bir eylem haline gelir. Sadece vatan için değil öz benliği tehdit eden her şeye karşı savaş verilmelidir. Emperyalizm ile savaş, komünizm ile savaş, verem ile savaş, kanser ile savaş derken savaş bir mit ya da kült haline gelmiştir (Selek, 2004). Kadınlar ve kadınlık askerlik ve savaş alanından dışlanır; fakat kadınların Mehmetçik anası, hastabakıcı vb. niteliklerle savaşı desteklemeleri beklenir.

- *Sabahın alaca karanlığında Dirse Han kalkarak yerinden doğrulup kırk yiğidini yanına alarak Bayındır Han’ın sohbetine geliyordu* (“Dikey”: 33).
- *Oğlan on beş yaşına girdi. Oğlanın babası Bayındır Han’ın ordusuna karıştı* (“Dikey”: 35).
- *Dirse Han, sinirli sert yayını eline aldı. Üzengiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı* (“Dikey”: 37).
- *Ömer Çavuş öne çıkıp selam verdi. Yüzbaşı eli tabancasında, çavuşa ve birliğe göz attı* (“Meram”: 10).
- *Kırk yiğidini yanına aldı* (“Meram”: 101).
- *Kan Turalı:*

“Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım. Yaban eline akın edeyim. Düşmana kök söktüreyim. Bir baş iste, bin baş alayım.” (“Meram”: 102).

- *Yiğidim düşman geldi,” dedi. “Uyandırmak benden savaş hünere göstermek senden* (“Meram”: 106).

Aşağıdaki bölümde bir spor türü olan cirit bir savaş pratiği olarak değerlendirilmektedir:

- *Cirit oyununun bir savaş oyunu ya da karşılıklı savaş gösterisi sayılması bu yüzden* (“Meram”: 109).

Bu bölümde bahsedilen kişi Mustafa Kemal Atatürk’tür. “Türk gencinin alnında yanması” ile ifade edilen Atatürk’ün gençlere en büyük örnek oluşudur. Gençlerden nitelikleri bakımından Atatürk’e benzemesi beklenmektedir. Bu nitelikler arasında “savaşçı erkek” oluşu da yer almaktadır:

- *Türk gencinin alnında/ Bugün yanan ışık o/ Onun için savaşa/ Spora alışık o...* (“MEB”: 33).

4.1.5.3. Egemenlik, Otoriter, Otorite Sahibi, Mutlak Güç Sahibi, Liderlik

Erkekler yüksek otoriteye dayanan çağrışımlara sahipken kadınlar alt seviye otoriteyle ilgili çağrışımlara sahiptir (Çakır, 2015). Otoriteyi kullanma gücü bağımsızlığı ve kendi hayatı hakkında söz sahibi olmaya dayanır. Bu, erkeğe özgü ayrıcalıklı bir statüdür (Çakır, 2015). Otorite sahibi olmak, liderlik hegemonik erkeklikle ilişkilidir.

- *Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kez şölen verip Oğuz beylerini konuklardı* (“Dikey”: 33).
- *Bir gün bir Yörük beyi, çadırının önüne atılmış bir kilimi görünce yüreği sızlar. Adamlarına,*
— *Tez bu kilimi dokuyan kızın babasını bulup getirin, emrini verir* (“Dikey”: 72).
- *Trabzon Bey’inin adamları, yedi ağaçlık bir mesafeye kadar onları karşılamaya geldiler* (“Meram”: 103).
- *Temsil et göklerde şanlı milleti,/ Ata’nın kurduğu yüce devleti* (“Dörtel”: 26).
- *Ulusal Kurtuluş Savaşı’mızın başkomutanı ve cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selânik’te doğdu* (“Dörtel”: 28).
- *Gerçekten, kısa bir süre sonra savaş alanlarının büyük komutanı Mustafa Kemal, bir devlet kurucusu, bir uygarlık savaşçısı olarak eşine az rastlanan bir savaş başlattı* (“Dörtel”: 30).

- *Atatürk öğretmenin sözünü keserek kaşlarını çatıp:*
— *Bundan ne kastediyorsunuz? İtalya'nın memleketimiz hakkında ne gibi emelleri var? Bunu, devlet başkanı olarak ben bilmiyorum, siz açıkla mısınız? ("Dörtel": 35).*
- *Bir varmış bir yokmuş, avlanmaktan, şiir yazmaktan ve resim yapmaktan çok hoşlanan bir Padişah varmış ("MEB": 10).*
- *Atatürk Samsun'a/ Çıkışından beridir/ Bu ışığı taşıyım,/ Alnım onun yeridir... ("MEB": 33).*
- *İçinde bu vatanın derdiyle yanan bağır,/ Kurulacak yarını düşünen baş geliyor ("MEB": 36).*
- *Bir gün padişahın denizler ötesindeki sevdiceğine yazdığı mektubu taşıırken bir Alaca Güvercin, mektup gagasından kayıp sulara düşüverdi ("MEB": 59).*
- *Şehzade Mehmed, 1432'de Edirne'de dünyaya geldi ("MEB": 74).*

Yukarıdaki alıntılar daha çok kamusal alanda otorite sahibi olan lider erkekleri örneklemektedir. Bunlar han, bey, padişah, cumhurbaşkanı olan liderlerdir. Ancak kamusal alanın yanında özel alanın otorite sahibi de erkektir. "Sıradan" erkekler en azından kurdukları yuva, sahip oldukları eş ve çocukların lideridir. Böylelikle erkek olarak hegemonyadan pay almaktadırlar.

Kamunun ve özel alanın "doğal" lideri erkek, bunu emir ve talimat vererek somutlaştırmalıdır.

- *Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçeyi altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalsın gitsin, demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun demişti... ("Dikey": 33).*
- *Bir gün bir Yörük beyi, çadırının önüne atılmış bir kilimi görünce yüreği sızlar. Adamlarına,*
— *Tez bu kilimi dokuyan kızın babasını bulup getirin, emrini verir ("Dikey": 72).*
- *Neydi o tavırları, hamallara emredişleri, karısının kocasına, kocasının karısına bakışları, emredişleri, lafedişleri, çevreyi seyredişleri... ("Dikey": 97).*
- *Bir alınıp bir verilen tepelerin ardında/ Erkekçe emirlerin peşi sıra Paşam,/ Bir o yana, bir bu yana dolaşır ("Meram": 45).*
- *Çocuk sandıktan fırladı:*
— *Buyur usta!*
— *Hâlâ karnını doyuramadın mı?*
— *Doyurdum.*
— *Doyurduysan git de o borulara dış aç!*

— *Peki usta... ("Meram": 74).*

- *Çıkalım hele meydana yanardağ gibi emret. Türkçe 7 Meram sf: 95*
- *Atatürk'ün Türk ordusuna verdiği emir kesindi. "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" ("Dörtel": 45).*
- *Güreş hayatını kapattıktan sonra Millî Güreş Takımımıza antrenör oldu ("Dörtel": 98).*
- *Usta, sert ve emredici bir sesle,*
– *Anlamadın galiba, yeni ustan bu su damlaları! ("MEB": 70).*

Politik liderlerin yanında, tamirhane ustası, marangoz ustası olan erkekler de çıraklarına emretmekte, talimat vermektedir. Güreşe veda ettikten sonra antrenör olan milli güreşçimiz Yaşar Doğu da alıntıladığımız örnekte doğrudan emir vermese de emir ve talimat verebileceği bir statüye yükselmektedir.

4.1.5.4. Araç, Alet veya Silah Kullanan

Fallosentrizm erkek egemen anlayışın temelinde yatan psikolojik algıdır. Bu anlayış, penis arzusunun her iki cinsten de evrensel ve merkezi bir arzu olduğu iddia edilir. Buna göre erkeğin "fallus"u bir çeşit egemenlik simgesidir. Arasında fallusla hem fiziksel hem işlevsel benzerlik ifade eden "silah" erkek hegemonyasının bir parçasıdır. Silah, savaş aracı olabileceği gibi gündelik kullanılan aletler hatta müzik aletleri olabilir:

- *Kılıcımdan mı gördü, soframdan mı gördü? Benden değersiz kişileri, ak otağa, kızıl otağa kondurdu. Benim suçum ne oldu ki kara otağa kondurdu, dedi ("Dikey": 33).*
- *Boğa ayaküstünde duramadı, düştü, tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti ("Dikey": 35).*
- *Oğlumun at koşturuşunu, kılıç çalışını, ok atışını göreyim, sevineyim, kıvanayım, güveneyim, dedi ("Dikey": 36).*
- *Dirse Han, sinirli sert yayını eline aldı. Üzengiye kalkıp kuvvetle çekti, doğrultup attı, oğlanı iki küreğinin arasından vurup çaktı, yıktı ("Dikey": 37).*
- *Ömer Çavuş öne çıkıp selam verdi. Yüzbaşı eli tabancasında, çavuşa ve birliğe göz attı ("Meram": 10).*
- *Yüzbaşı, sevindi. Bunlar, silahlarının şerefini sonuna kadar korumaya kararlı sahici askerlerdendi ("Meram": 11).*
- *Elinde domuz fişeği sürülmüş av tüfeği, köy odasının aralık kapısından gelenleri gözleyen Gazi Çavuş, muhtar ile iki yaşlıca köylüye, "Korkmayın..." dedi ("Meram": 12).*

- *Cebinden silahını çıkarıp kürsünün üstüne koydu: “...Ama biz elimizde silah, burada öleceğiz. Hiçbirimiz şehitlerimizden daha büyük değiliz (“Meram”: 13).*
- *Çevirme kepçesini hazırlamak bize düşerdi. Kalınca bir teli düz bir taşın üstünde istediğimiz biçime sokabilirdik. Uzun olmalıydı benim telim (“Meram”: 92).*
- *“Şimdi bu yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder. Kırk yiğit, bir bey kızı yüzünden ölecek.” Boğanın zincirini aldılar. Salverdiler. Boğanın boynuzu mızrak gibiydi. Kan Turalı’nın üstüne hücum etti. Kan Turalı, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki, boğayı arka üstü çökertti. Alnına yumruğu dayadı, meydanın dışına sürüdü. Ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı yenebildi. Boğa küt küt solumaya başladı. Ağzı köpüklendi. Kan Turalı boğanın önünden çekildi. Boğa boynuzu üzerine düşürdü. Kuyruğunu yere üç kere vurdu. Kemikleri un gibi ufalandı. Kan Turalı bıçağını çekti. Boğanın derisini yızdı. Götürüp Trabzon Beyi’nin önüne attı (“Meram”: 104).*
- *“Kopuzumu elinize alın, beni övün. Sarı elbiseli kızın aşkına aslanı öldüreyim.” dedi (“Meram”: 104).*
- *Oğuz yiğidin yüreği kabardı. Kılıcını çıkardı, yere vurdu (“Meram”: 106).*
- *Aramızda bir anlaşmazlık oldu, yiğitlerimiz bunu onur meselesi yaptılar. Elllerinden silahlarını alalım. Silah yerine birer sopa verelim (“Meram”: 108).*
- *Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu: Mukavvaya benzettiği kalın deriyi iki tarafı keskin incecik, sapsız bıçağıyla kesişine, ağzına bir avuç çivi dolduruşuna, sonra bunları birer birer, İstanbul’da gördüğü maymun gibi avurdundan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlayışına, deri parçalarını, pis bir suya koyup ıslatışına, mundar çanaktaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu (“Dörtel”: 13).*
- *Yerinde duramıyordu. Kalkan, kılıç istedi (“Dörtel”: 74).*
- *Bir de iyi nişancıydı. Av merakından olsa gerek attığını vururdu (“MEB”: 39).*
- *Gündüzleri ata biniyor, ok atıyor, her türlü savaş tekniğini talim ediyor, akşamları da hocasının önüne diz çöküp ders görüyordu (“MEB”: 74).*
- *Dişçilerin dolgu yaparken kullandığına benzer bir el matkabıyla âdeta bir cerrah titizliğiyle çalışarak kabukların üzerini çiçek ve hat motifleriyle beziyor Eygören (“MEB”: 78).*

Yukarıda sıralanan örneklerde erkek karakterler kılıç, bıçak, ok, yay, kalkan, kopuz, tabanca, av tüfeği; çelik çomak teli, matkap kullanmaktadırlar. Fallus sahibi olan erkek alet ve araç-gerecin de sahibidir. Erkeğin bu materyallerle birlikte gösterilmesi hegemonik erkeklik ifade etmektedir.

4.1.5.5. Doğa ve Hayvanlar Üzerinde Kontrolü Olan

Doğa, toprak, hayvan ile kadınlar arasında kurulan bağ kadın ve doğa sömürsünü benzerleştirmektedir. Ekofeminizm kadınların ezilmesi ile doğanın tahakküm altına alınması arasındaki bağlantıların kurumsallaşmasına katkı sunmuştur (Plumwood, 2004). Buna göre doğa, edilgen bir üretim sağlama nesnesidir. Kadının doğurganlık özelliği doğanın ürün vermesi ile birlikte düşünülerek doğa kadınlaştırılır. Buna göre kadının doğurganlığı, topraktan ve hayvanlardan elde edilen üretim gibi denetim altına alınmalıdır. Adams (2010) da, kadınlara; egemen olmayan bütün diğer insanlara ve hayvanlara yönelik cinsel şiddet ile kötü muamele arasında bir bağıntı olduğunu söylemektedir.

Hayvan öldürmek, avlamak ya da kurban etmenin birer norm olarak onaylanması erkeğin şiddet davranışını hem yeniden üretir hem de pekiştirir. “Et yemek” de bir erkeklik aktivitesi sayılır. Adams’a göre (2010), et yemek erkek egemenlikle ilişkilidir ve kadınlar ile insan olmayan hayvanları benzer ve birbirine bağlı şekilde konumlandırmaktadır. Et, erkeğin hakkı ve güç ihtiyacı olarak görülmektedir.

Bu bölümü avlanan, hayvan öldüren ve at binen alt başlıkları halinde inceleyeceğiz.

- *Av avladılar, kuş kuşladılar* (“Dikey”: 36).
- *“Şimdi bu yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder. Kırk yiğit, bir bey kızı yüzünden ölecek.” Boğanın zincirini aldılar. Salverdiler. Boğanın boynuzu mızrak gibiydi. Kan Turalı’nın üstüne hücum etti. Kan Turalı, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki, boğayı arka üstü çökertti. Alnına yumruğu dayadı, meydanın dışına sürüdü. Ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı yenebildi. Boğa küt küt solumaya başladı. Ağzı köpüklendi. Kan Turalı boğanın önünden çekildi. Boğa boynuzu üzerine düşürdü. Kuyruğunu yere üç kere vurdu. Kemikleri un gibi ufalandı. Kan Turalı bıçağını çekti. Boğanın derisini yüzdü. Götürüp Trabzon Beyi’nin önüne attı* (“Meram”: 104).
- *Esmer lekelerin adalar istikametine gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık göreceksin gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar:*
— *“Bizim pilavlıklar geldi.” derdi* (“Meram”: 115).
- *Bir varmış bir yokmuş, avlanmaktan, şiir yazmaktan ve resim yapmaktan çok hoşlanan bir Padişah varmış* (“MEB”: 10).
- *Ömrünün sonuna kadar, koyunlara, keçilere bakarak, patates, patlıcan, biber, domates ekerek, ineklerden süt sağarak kendi işlerini başkasına yaptırmadan, mutlu bir hayat sürmüştü* (“MEB”: 13).
- *Bir de iyi nişancıydı. Av merakından olsa gerek attığını vururdu* (“MEB”: 39).

Alıntılarda erkek karakterlerin hayvan beslemesi, av merakı ile ilgili örnekler görülmektedir. Esasında bir şiddet ifadesi olan av; spor aktivitesi, bir hobi olarak değerlendirilmektedir. Erkeklerin bu davranışları esasında öldürmek, şiddet, tahakküm altına almak ile ilgilidir. Bu durumda doğanın tahakküm edilmesi ve hayvan öldürme erkeklik olarak okunmaktadır.

Hayvanları eğitmek, onlar üzerinde itaat sağlamak ve egemenlik kurmak demektir. Türkler için atın ehlileştirilmesi şüphesiz başkaca anlamlar da ifade etmektedir. Milli ve kültürel önem taşıyan at aynı zamanda savaşta kullanılması sebebiyle kutsallaştırılır. At binmek sadece tahakküm değil milliyetçilik ve şiddet ile de ilişkilidir.

- *Oğlumun at koşturuşunu, kılıç çalışını, ok atışını göreyim, sevineyim, kıvanayım, güveneyim, dedi* ("Dikey": 36).

- *Kan Turalı:*

"Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım. Yaban eline akın edeyim. Düşmana kök söktüreyim. Bir baş iste, bin baş alayım." ("Meram": 102).

Yukarıdaki bölümler Dede Korkut Hikâyesi'nden alınmadır. Türk tarihini kurgusal olarak anlatan eserler olması bu metinleri hâlihazırda milli eserler yapar. Yine aşağıdaki örnekte anlatılan cirit de bir Türk sporu olarak kabul edilmektedir:

- *Cirit oyunları, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur* ("Meram": 108).

Aşağıdaki iki örnekten ilki bir masaldan alınmıştır. İkinci örnek Fatih Sultan Mehmet'i anlatan bir metinden alınmıştır. Her ikisinde de at binmek ve lider olmak arasında bağ kurulmuştur:

- *Padişah avda kös kös ata binen biri haline dönüşmüş* ("MEB": 12).
- *Gündüzleri ata biniyor, ok atıyor, her türlü savaş tekniğini talim ediyor, akşamları da hocasının önüne diz çöküp ders görüyordu* ("MEB": 74).

At binmek; erkekligi güç, egemenlik ve milliyetçilik sentezi üzerinden kurmaktadır. Bu durumda güçlü bir erkeklik özelliği olarak görülebilir.

4.1.5.6. Cesaret, Kahramanlık, Korkusuzluk, Gözü Pek, Yiğitlik, Mertlik

Erkeklerde mevcut olacak özellikler arasında bir norm olarak cesaret de sayılmaktadır. Cesaret bir erkeği korkusuz, gözü pek nihayetinde yiğit, kahraman yapacak motivasyonu sağlar. Cesaret erkeğin kendi erkekliğini ispat etmesini, başkalarının gözünde de keskin bir erkeklik imgesinin kurulmasını sağlar. Cesaret, doğrudan erkeklikle ilgilidir (Barutçu, 2013).

İncelediğimiz ders kitaplarında erkek karakterlerin cesur, yiğit, korkusuz çizildiği ya da doğrudan yiğit, kahraman olarak anlatıldığı çok fazla örneğe ulaşmaktayız:

- *Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydın,/ Sanatkârdın, denizler kadar engin;/ Kimsenin görmediğini görürdü* ("Dikey": 26).
- *O üç oğlan kaçtı, Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı, ak alanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helak kılsın* ("Dikey": 35).
- *Oğlan, kırk yiğidini yanına aldı, at tepti, savaştı. Kiminin boynunu vurdu, kimini tutsak etti. Babasını kurtardı, çekildi, geri döndü* ("Dikey": 40).
- *Hemen büyükçe bir karton alıp üstüne yazmalıdır: "Ben hayattan korkmam, hayat benden korkmalı."* ("Dikey": 95).
- *Bunlar Ezrail'le güreş tutmuş babayiğitler* ("Meram": 12).
- *Cebinden silahını çıkarıp kürsünün üstüne koydu: "...Ama biz elimizde silah, burada öleceğiz. Hiçbirimiz şehitlerimizden daha büyük değiliz."* ("Meram": 13).
- *Gözlerini kısıarak Meclisi süzdü, "Lafım kısıadır..." dedi, "...biz buraya kaçmaya mı geldik yoksa kavga ederek ölmeye mi?"* ("Meram": 13).
- *Orada, Çanakkale'de yalnız bizim şehitleri değil, bu toprak üstünde kanlarını döken insanları da o kahraman muhاریpleri de hürmetle, sevgiyle anacaksın!* ("Meram": 42).
- *Yiğit Paşam, şanlı Paşam, genç Paşam,/ Hasretine dayanması güç Paşam* ("Meram": 44).
- *Hodri meydan! Vakit tamam, peşrev tamamdır./ Ha deyince kaldırıp kaldırıp yere vurmali* ("Meram": 96).
- *Oğuz zamanında Kanglı Koca dedikleri, güçlü kuvvetli bir yiğit vardı. Bu yiğidin de bir oğlu vardı. Oğlunun adına Kan Turalı, derlerdi. Kanglı Koca söylendi:* ("Meram": 101).
- *"Kızı görmek senden, malı mülkü vermek benden." Yiğitler yiğidi Kan Turalı yerinden kalktı* ("Meram": 101).
- *Kan Turalı:*
"Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım. Yaban eline akın edeyim. Düşmana kök söktüreyim. Bir baş iste, bin baş alayım." ("Meram": 102).
- *"Ey oğul! Hüner dediğim o değil. O kız için üç canavar beslemişler. O üç canavarla kim savaşırsın da üçünü de yenerse kızı ona verecekler."*
Kan Turalı:
"Sen bunu söyledin ya, ben elbette gitmeliyim ("Meram": 102).
- *Ne söylüyorsun, ne diyorsun canım baba/ Bu kadarcık işten korkan yiğit olur mu?/ Korkusuz yiğide korku vermek ayıp olur* ("Meram": 103).

- *Sultanım Kan Turalı!/ Akça sazlar içinde sarı deriler görüp taylar basan,/ Avının damarını delerek kanını emen./ Kara çelik öz kılıçtan yılmayan,/ Ak kirışli katı yaydan korkmayan,/ Ak tüylü delici oktan çekinmeyen,/ Canavarlar sultanı kükremiş heybetli aslan,/ Alaca köpek yavrusuna kendisini ısırtır mı? ("Meram": 105).*
- *Yiğitler Kan Turalı'yı övmüşler, söylemişler; görelim ne söylemişler:/ Kapkayalar başında yuva tutan,/ Yüce Allah'a yakın uçan./ Mancığını ağır taştan vızıldayıp müthiş inen,/ Arı gölün ördeğini şakıyıp alan,/ Koca üveyik dipte yürürken çekip yüzen/ Karnıcığı aç olsa kalkıp uçan,/ Cümle kuşların sultanı kartal kuşu ("Meram": 105).*
- *Cirit oyunları, bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi, aynı zamanda bir atlı spordur ("Meram": 108).*
- *Çeviklik, iyi binicilik, güçlü atıcılık, cesurluk, bu oyunun hünnerleri arasındadır ("Meram": 109).*
- *Bir zamanlar köy düğünlerini davulu ile zurnası ile coşturan cirit oyunları Anadolu'nun kükrek sesi, yiğitlik, mertlik heyecanı, geleneksel seyirliğidir ("Meram": 109).*
- — *Düşman ölüm saçıyor, geçilmez.*
Atatürk zerre kadar korku ve tereddüt göstermeden:
— *Oradan böyle geçilir, dedi ve ileri fırladı ("Dörtel": 34).*
- *Türk çocuğu, kendisine hiçbir milletin saldırmaya cesaret edemeyeceği bir ruh hâleti ile beslenmelidir. Bilmelidir ki Türk milletine kimse ilişemez ("Dörtel": 35).*
- *Otuz yaşında dinç, boylu boslu, kuvvetli bir kahraman iken Malta korsanlarının eline düşmüştü ("Dörtel": 69).*
- *Yayıldı dünyalara/ Kahraman Türk'ün ünü... ("MEB": 34).*
- *Yiğitlerin cepheye uğurlandığı o gün, annemin ısıltısı azalmış gözlerinden yaşlar süzülüşüne şahit oldum ("MEB": 39).*
- *Herkes kendi babasının, ağabeyinin, dayısının, amcasının kim bilir nasıl yiğitlik gösterdiğinden bahsediyor ("MEB": 40).*
- *Ağabeyimin gözü pekliği dilden dile dolaşıyormuş. Kıvrak hareketleriyle, isabetli atışlarıyla tez zamanda çete reisinin gözüne girmiş ("MEB": 41).*
- *Kurtuluş Savaşı kahramanı/ Dedemin gazilik şanı bize ("MEB": 73).*

Örneklerde cesaretin daha çok bir "savaş" durumu ile birlikte verildiği görülüyor. Bir "savaş oyunu" olan cirit sporunda da bu durum geçerli. Öyleyse cesaretin erkeğin savaşçı olması gerekliliği üzerinden kurulduğu sonucuna ulaşılabilir.

4.1.5.7. Zafer Kazanan, Yenilmez, Azimli, Kararlı, Hırslı, Pes Etmeyen, Mücadeleci

Toplumsal cinsiyet rollerine göre erkek “doğal” olarak dövüşür, rakibine karşı kazandığı zafer sonucu ödülüne ulaşır; zafer kazanmak onu erkek yapar (Çakır, 2015). Zafer, başarının tescilidir. Erkek zafere kadar mücadele etmeli, bu uğurda gerekirse ölmelidir. Azminin peşinden giden erkeğin bu uğurdaki ölümü başarısızlığa, pes edişe tercih edilmekte hatta başarısızlığa karşı ölüm övülmekte, yüceltilmektedir.

- *Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız, daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur* (“Dikey”: 11).
- *Sana borçluyuz ta derinden!/ Çünkü yurdumuzu sen kurtardın* (“Dikey”: 26).
- *Çavuş azarlayınca katılanlar arttı, giderek hepsi katıldı. Marş ilaç gibi geldi. Yürüyüş canlandı, düzene girdi, başlar dikildi, sesler yükseldi. Çınarlı Köyü’ne sefil görüşlerine hiç uymayan bir çalım içinde girdiler* (“Meram”: 12).
- *Dinlenince yine yürüyüp peşimizden gelecektir. Çünkü bizi bitiremedi* (“Meram”: 12).
- *Gözlerini kısıarak Meclisi süzdü, “Lafım kısıdır...” dedi, “...biz buraya kaçmaya mı geldik yoksa kavga ederek ölmeye mi?”* (“Meram”: 13).
- *Bunlar da Mustafa Kemal Paşa’yı herkes gibi zaferlerinden ve resimlerinden tanıyorlardı* (“Meram”: 39).
- *Muhteşem tak-ı zaferlerin altından/ Yedi düvele zafernâmeler yollansın* (“Meram”: 46).

Aşağıdaki örnekler yüzme bilmeyen 12 yaşındaki erkek çocuğun ölümü göze alarak yüzmeyi öğrenme, başarma, vazgeçmeme, pe etmeme davranışlarını ortaya koymaktadır. 12 yaşındayken de erkekten zafer kazanması beklenmektedir:

- *Sarışın çocuk, ötekilerle beraber suyu kucaklıyordu. Başını suya gömüyor, ayaklarıyla suyu döerken kollarıyla suyu kucaklıyor, geri kalmamaya çalışıyordu. İçinde garip bir korku, ürperti vardı. Bir şeyi ilk kez yapanların heyecanını duyuyordu. Uçar gibiydi. Ta dibe bakıyor, dibi görmeye çalışıyordu. Güneşin bir yere kadar inen aydınlığı insanı korkunç bir boşlukla karşılaştırıyordu. Ürperti büyüyordu içinde* (“Meram”: 51).
- *Güneşlenenlere su atıyorlar, kaçıyorlardı. Gittikçe küçülüyor, tükeniyordu sanki. Kesildi. Tekrar baktı kıyıya. Onları göremedi. Kayalıklara çıkmış olacaktı. Oldukça yaklaşmıştı ama iyice yorulmuştu. Arka üstü yattı bir süre. Güneş gözlerine girdi. Kapadı gözlerini. Dinlendi. Bir ara kıyıya geldim düşüncesiyle kendini bıraktı. Ta dibe*

gitti bir anda. Tekrardan çıkıncaya kadar oldukça su yuttu. Sonra yine kulaçladı suyu (“Meram”: 52).

- *“Oh...” Zorla çıktı kayaya. Birkaç kere kaydı. Ayaklarını midyeler kesti. Kayaya çıkınca derin derin soludu. Sonra çevresine baktı* (“Meram”: 53).
- *“Gittim ya, oraya kadar gittim ya.” dedi sarı saçlı çocuk* (“Meram”: 53).

Çelik çomak oyununu anlatan bir metinden alınan aşağıdaki bölümde bir erkek çocuk, bir çocuk oyununda iyi bir atış yaparak zafer elde etmektedir:

- *Terazilediği çomakla yerden kesti çeliği. Sonra öyle bir vurdu ki beline, uçtu gitti ötelere* (“Meram”: 91).

Aşağıdaki bölümler Dede Korkut Hikâyesi’nden alınmıştır. Kan Turalı hayvan rakibinden kaçmamakta, bunu “erkekliğe” sıdırmamaktadır. Sonundan hayvanı alaşağı ederek zafere ulaşır:

- *Sirtında kalkan oynayan yayasının,/ Allah izin verirse başını vurayım./ Ya giderim, ya gidemem!/ Ya gelirim, ya gelemem!/ Ya kara erkek devenin göğsünün altında kalırım,/ Ya boğanın boynuzuna takılırım./ Ya kükremiş aslanın pençesinde parça parça olurum./ Ya varırım, ya varamam,/ Ya gelirim, ya gelemem* (“Meram”: 103).
- *Kan Turalı, ayağa kalktı. Haykırdı: “Şimdi ben bu devenin burnuna yapışınca o kızın sözüyle yapıştı derler. Yarın Oğuz eline haber varır; devenin elinde kalmıştı, kız kurtardı derler. Yiğitler kolca kopuzumu çalın, beni övün. Yaradan Yüce Allah’a sığındım, bir erkek deveden kaçayım mı? İnşallah bunun hesabını görürüm.”* (“Meram”: 105).
- *Kan Turalı deveye bir tekme vurdu, deve bağırdı. Bir daha vurdu. Deve ayakları üzerinde duramadı, yıkıldı. Ardından iki kayış çıkardı. Trabzon Beyi’nin önüne bıraktı* (“Meram”: 106).

Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmeyi “kafasına koyması” hırs, azimli olmak olarak anlaşılmaktadır. Bu hırs onu İstanbul’u fethetme konusunda zafere götürmüştür:

- *Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un zaptını kafasına koymuştu bir kere. Uzun uzun düşündü, planlar kurdu, devlet büyükleriyle konuştu, hazırlıklara başladı* (“Dörtel”: 86).

Aşağıdaki bölümlerde tüm olumsuzluklara rağmen pes etmeyen milli güreşçimiz Yaşar Doğu’nun sonuçta zafere ulaştığını görüyoruz:

- *Minder güreşindeki olanca acemilik ve millî maç tecrübesizliğine rağmen büyük bir varlık göstererek üç rakibini yendi, bir maçında ekseriyetle yenik sayılarak Avrupa şampiyonluğunu kaybetti, ikinci oldu* ("Dörtel": 97).
- *Aynı sene Stokholm'de yapılan Avrupa şampiyonası'nda sıtmanın verdiği 40 derecelik hararetle mindere çıkmasına rağmen yaptığı altı güreşi de kazanarak 73 kilonun Avrupa şampiyonu oldu. 1947 yılında Prag'da yapılan Avrupa Greko-Romen şampiyonası'nda da ay yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti* ("Dörtel": 97).
- *Bu azimle girdi güreşlere ve rakiplerini çatır çatır yendikten sonra finalde Rus ile karşı karşıya kaldı* ("Dörtel": 98).
- *Hakemler istemeye istemeye "Evet" dediler. Tuşu da şampiyonluğunu da bastıra bastıra kabul ettirmişti koca Yaşar...* ("Dörtel": 98).
- *Güreş Dünyası'nda kısa sürede parlayan Yaşar Doğu, büyük namını 1948 Olimpiyatları, 1949 Avrupa şampiyonluğu ile de perçinledi* ("Dörtel": 98).
- *Böylelikle parlak güreş hayatına bir de Dünya şampiyonluğu sıfatını eklemiş oldu* ("Dörtel": 98).
- *Galibiyetle sonuçlanan 46 güreşi 690 dakika sürmesi gerekirken yaptığı tuşlarla bu süreyi 372 dakika 26 saniyeye indirmişti* ("Dörtel": 98).

Mustafa Kemal Atatürk'ten bahsedilen aşağıdaki alıntıda azimlilik kitap okuma örneği üzerinden verilmektedir. Kitabı bitirmeden uyumama davranışı azim olarak değerlendirilebilir:

- *Bazen de sadece o kitabın kendisini ilgilendiren bölümlerini ayırıp okur geçerdi ama ilgilendiği, onu meraklandıran kitabı eline geçirdi mi kesinlikle bitirmeden sabaha kadar uyumazdı* ("MEB": 26).

Aşağıdaki bölümlerde Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlandığı anlatılmaktadır.

- *Mehmetçikten geliyorum, / Dumlupınar ilinden,/ Ağustosun otuzu,/ Diyor, zafer günümüz./ Dumlupınar'da oldu,/ En büyük düşünümüz/Biz rahata kavuştuk/ Kurtarınca vatanı.../ Kim unuttur düşmanı* ("MEB": 34).
- *Sakarya'da durdurduk/ Azgın düşman selini* ("MEB": 35).

Aşağıdaki bölümde ise çırağına sabır ve azmi öğretmeye çalışan ustayı görmekteyiz:

- *Biliyormuş ki, demir tavında dövülür. Körük kavranmadan, bilek zorlanmadan, ateş harlanmadan, demir tavlardan, ha dur da çekiç sall...* ("MEB": 69).

Azim, hırs, kararlılık, mücadele etmek, vazgeçmemek, pes etmemek sonuçta başarıyı, zaferi, yenilmezliği getirmektedir. Metinlerde bu özellikler erkek karakterlerle ilişkili olarak verilmiştir.

4.1.5.8. Vatansever, Savaşı Meşru Bulan, Vatan için Savaşan, Vatan için Ölen veya Ölmeyi Göze Alan

Askerlik hizmetinin zorunlu hale gelmesinin altında yatan sebeplerden biri savaştır (Barutçu, 2013). “Haklı savaş” söylemi savaşın toplumsal meşruiyetinin göstergelerindendir. Bu haklılık, temelini vatanseverlikten almaktadır. Erkeklik savaş demektir (Çakır, 2015). “Erkeklerin asker ve savaşçı olmaları hem erkeklik cinsiyetinin biyolojisiyle açıklanır, hem de vatani için savaşmanın gerektirdiği cesaret ve güç eril anlamlarla cinsiyetlendirilmiştir” (Çakır, 2015: 50).

Aşağıdaki alıntılarda savaşı çağrıştıran şehit, gazi, başkomutan, yüzbaşı, vatanseverlik, düşman, cephe gibi sözcüklerin bulunduğu örnekler yer almaktadır:

- *Tacüttevarih’te ise İnegöl ile Domaniç arasındaki “Kandilliçam” mevkiine, Osman Gazi’nin kardeşi Savacı Bey’in orada şehit olmasından ötürü bu adın verildiği yazılıdır (“Dikey”: 11).*
- *Yüzbaşı, sevindi. Bunlar, silahlarının şerefini sonuna kadar korumaya kararlı sahici askerlerdendi (“Meram”: 11).*
- *Cebinden silahını çıkarıp kürsünün üstüne koydu: “...Ama biz elimizde silah, burada öleceğiz. Hiçbirimiz şehitlerimizden daha büyük değiliz.” (“Meram”: 13).*
- *Gözlerini kısarak Meclisi süzdü, “Lafım kısadır...” dedi, “...biz buraya kaçmaya mı geldik yoksa kavga ederek ölmeye mi?” (“Meram”: 13).*
- *Şehit kanlarından benim toprağım,/ Bir yabancı gölge vurmasın sakın (“Dörtel”: 26).*
- *Ulusal Kurtuluş Savaşı’mızın başkomutanı ve cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selânik’te doğdu (“Dörtel”: 28).*
- *Bununla birlikte, geceleri arkadaşlarıyla gizlice buluşuyor, toplantılar yapıyordu. Yurt yönetiminin kötüye giden durumunu konuşuyorlar, düzeltme yollarını araştırıyorlardı (“Dörtel”: 29).*
- *Avrupa yoluyla Romanya üzerinden İstanbul’a geldi. Oradan da Çanakkale Boğazı’nın savunmasına gitti (“Dörtel”: 30).*
- *— Ben karaya savaşmak için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal, dedi (“Dörtel”: 74).*

- — *Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir, dedi* (“Dörtel”: 74).
- *Aslen Kafkas Türklerindendir. Ecdadı Samsun'a muhacir gelmişti. Daha önce bebek sayılabilecek çağda iken cepheye giden babasının şehit haberi gelmiş, bu yüzden annesiyle birlikte dedesinin köyü olan Emirli'ye göçmek zorunda kalmıştı* (“Dörtel”: 90).
- *Onun için savaşa,/ Spora alıştık o...* (“MEB”: 34).
- *Mehmetçikten geliyorum, / Dumlupınar ilinden,/ Ağustosun otuzu,/ Diyor, zafer günümüz./ Dumlupınar'da oldu,/ En büyük düşünümüz/Biz rahata kavuştuk/ Kurtarınca vatan>.../ Kim unuttur düşmanı* (“MEB”: 34).
- *Sakarya'da durdurduk/ Azgın düşman selini* (“MEB”: 35).
- *Yiğitlerin cepheye uğurlandığı o gün, annemin ısıltısı azalmış gözlerinden yaşlar süzülmesine şahit oldum* (“MEB”: 39).
- *Ben de o vakit, onun gibi büyümüş olmayı o kadar çok istedim ki! Köy meydanı tam bir cümbüş yeri idi. Çetelere karışacak olanlarda tatlı bir heyecan seziyordum* (“MEB”: 39).
- *Dedem eski bir gazi,/ Askerlik anıları hiç bitmez,/ Yaşadığı savaş sahneleri/ Gözlerinin önünden gitmez* (“MEB”: 72).

Askerliğini bitirip memleketi Zonguldak'a dönen Uzun Hasan komutanın isteği üzerine yine komutanından öğrendiği kömürü memleketinde arayıp bulmuş ve bulduğu kömürü İstanbul'a komutanına götürerek vatansever bir davranışta bulunmuştur:

- *Böylece memlekete büyük hizmet etti...* (“Meram”: 54).

Aşağıdaki örnekte de milli güreşçinin ay yıldızlı formayı giyme adına verdiği mücadele vatanseverlik olarak okunmaktadır. Güreş sporu bir nevi savaşmak olarak görülmekte milli güreşçi her zaferiyle adeta bir savaş galibiyeti kazanarak vatanseverliğini ortaya koymaktadır:

- *Aynı sene Stokholm'de yapılan Avrupa şampiyonası'nda sıtmanın verdiği 40 derecelik hararetle mindere çıkmasına rağmen yaptığı altı güreşi de kazanarak 73 kilonun Avrupa şampiyonu oldu. 1947 yılında Prag'da yapılan Avrupa Greko-Romen şampiyonası'nda da ay yıldızlı mayo altındaki yerini muhafaza etti* (“Dörtel”: 97).

Aşağıdaki örneklerden ilki Dede Korkut Hikâyesi'nden alıntıdır. Kan Turalı evleneceği kızı babasından savaşıp galip gelmek şartı ile almaktadır. Burada erkeğin zaferine ödül olarak sunulanın “kadın” olması dikkat çekicidir:

- *Dolambaç dolambaç yollarını,/ Allah izin verirse geceleyin at sürüp geçeyim./ Atların batıp çıkamadığı balçığına çakıl dökeyim./ Alaca yılanın sökemediği ormanını/ Çakmak çakıp ateşe vereyim./ Gök ile boy ölçüşen kalelerini,/ Allah izin verirse yıkayım* (“Meram”: 103).

Cirit oyununun tarihçesini anlatan metinden alınan aşağıdaki bölümde yine “kız meselesi” erkeklerin savaşma gerekçesi olarak verilmektedir. Sonunda taraflar araya giren büyükler sayesinde savaşmak yerine cirit oynamaya ikna olurlar. Oyunu kazanan yenmiş sayılır. Bir spor oyununun savaş yerine konulması, ödülün yine kadın olması üretilen erkeklik pratikleridir:

- *İki obayı ayıran sınırın tam karşısında yerlerini alırlar. Nerdeyse kan dökülecek, yiğitler birbirine girecek* (“Meram”: 108).

Askerlik, savaş ve çatışma erkeklikle ilişkilendirilen ritüellerdir (Oktan, 2008). İncelediğimiz ders kitapları bu ilişkiyi güçlendirir niteliktedir.

4.1.5.9. Vatanın ve Kendi Çevresindeki Kadınların Namusunu, Ailesini Koruyabilen

Sosyal olarak ulusun, vatanın, ailenin, kadının, çocukların koruyucusu erkektir. Bu “değerler” erkeğin “namusudur”. Koruma davranışıyla kontrol sahibi olan erkek aslında kendi “namusunu” kurtarmaktadır. Erkek namusu için dövüşmeli, savaşmalı, gerekirse ölmelidir.

Aşağıdaki iki örneğin ilkinde silahın şerefle ilişkilendirilmesi ilginçtir. Burada erkek için silahın aslından yukarıda sayılan “değerleri” sembolize ettiği anlaşılmaktadır. Silahını koruyan erkek, vatanını ve kadınları koruyabilecektir.

- *Yüzbaşı, sevindi. Bunlar, silahlarının şerefini sonuna kadar korumaya kararlı sahici askerlerdendi* (“Meram”: 11).

Aynı metinden alınan ikinci örnekte köye giren ve aslında savaşan bölükten geri kalan Türk askerlerini düşman askeri sanıp korkan köylüye elinde av tüfeğiyle çavuş korumaktadır:

- *Elinde domuz fişeği sürülmüş av tüfeği, köy odasının aralık kapısından gelenleri gözleyen Gazi Çavuş, muhtar ile iki yaşlıca köylüye, “Korkmayın...” dedi. “...bunlar çapulcu da değil, kaçak da.”* (“Meram”: 12).

Yine aynı metinden alınan bir diğer örnekte kadınların ve çocukların savaş tehdidi altında olan köyden uzaklaştırılarak, erkeklerin savaşmak üzere askere götürüldüğü görülmektedir:

- *“Ne edeceğiz, siz gelinleri, kızları, anaları, çocukları, gitmek isteyen erkekleri göç yoluna vuracaksınız. Ben de delikanlıları götürüp usulünce askere yazdıracağım. Savaş bitince kavuşuruz.”* (“Meram”: 13).

Savaşa katılmak isteyen 11 yaşındaki Duran aslında “koruma” görevini üstlenmek ve “erkek olmak” için can atmaktadır

- *Ben de o vakit, onun gibi büyümüş olmayı o kadar çok istedim ki! Köy meydanı tam bir cümbüş yeri idi. Çetelere karşı olacak olanlarda tatlı bir heyecan seziyordum* (“MEB”: 39).

Çoğumuzun çocukken sarf ettiği aşağıdaki klişe babaların ailenin güvenliğinden sorumlu, aileyi korumakla görevli kişi olduğunun ilanıdır aslında:

- *Ama benim babam sizin babalarınızı döver!* (“MEB”: 102).

Erkek, kendisi için “namus” demek olan varlıkları korumak adına sürekli tetikte olmalıdır. Bu, sürekli bir erkeklik ispatı için gereklidir.

4.1.6. Delikanlılık

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre delikanlı, çocukluk çağından çıkmış genç erkek ve gençlere seslenme sözü olarak tanımlanmaktadır. Mecaz olarak ise sözünün eri, dürüst, namuslu kimse olarak verilmektedir (Türkçe Sözlük, 2005). Delikanlılık, otoriter zihniyetten beslenerek kendi kimliğini düzgün karakter, ahlak ve dürüstlük temelinde tanımlamaktır (Çakır, 2015: 145). Delikanlı sözcüğü, gençlik dönemini tarif eder ve aslında cinsiyetsizdir. Ancak bu sözcük toplumsal olarak bir erkeklik niteliği olarak anlaşılmakta ve erkek yaşamının gençlik dışındaki dönemlerini de kapsayacak şekilde anlam genişliğine ulaşmaktadır. “Delikanlı adam” deyimini erkek pratiklerinin bir toplamıdır. Bu toplamı şekillendiren kurallar ve yasaklar çocukluktan itibaren erkeğin omuzlarına bir yük olarak binmektedir.

Delikanlılık zengin, modern, kentli, beyefendi, aydın/okumuş karşısında; mazbut, yoksun, geleneksel, dürüst, cahil olarak kodlanan delikanlılık kimliği sert erkek tipine gönderme yapmaktadır (Işık, 2004). Kültürümüzde de her zaman olumlanan, takdir gören, beklenen bir özellik olmuştur (Yücel, 2006). Türk masallarına, destan ve efsanelerine bakıldığında iyi erkeklerin başta gelen özelliğinin yiğitlik olduğu görülmektedir. Örneğin Dede Korkut masallarında, yiğit olarak tanımlanan kişilerin cesur, fiziksel açıdan güçlü, gerektiğinde gözünü kırpmadan savaşa giren, kan dökmekten çekinmeyen ve bu konuda sınır tanımayan, ne olursa olsun intikamını alan, kimseye minnet duymayan ve fedakarlıktan kaçınmayan insanlar olarak gösterilmektedir (Ergin, 2004). Yine Türk boylarında çocuğa asıl adı bir kahramanlık

gösterdikten sonra verilmektedir (Gökalp, 1976). İslamiyet sonrası Türk toplumlarının da yiğitliği kutsadığı görülmektedir. Eski Türklerde yaşam mücadelesinin bir gereği olarak ortaya çıkan yiğitlik kültürü, İslamiyet'in kabulüyle birlikte dini bir nitelik de taşımaya başlamıştır (Yücel, 2006). Çulcu'ya göre (2001), fütüvvet sözcüğünden gelen "feta" olgusu, "yiğit bir delikanlı" anlamına gelmekte ve Kuran'a dayanmaktadır. Fütüvvet kuralları arasında şunlar sıralanmaktadır:

Doğruluk, vefa, cömertlik, güzel huy, göz tokluğu, dostlarla şakalaşmak, arkadaşlarla iyi geçinmek, kötü söz dinlemekten kaçınmak, iyilik yapmayı arzulamak, güzel komşuluk, güzel konuşmak, verilen sözde durma, aile efradına ve hizmetçilere iyi muamele, çocukları terbiye etmek, büyüklere karşı edepli davranmak, kinden aldatmadan düşmanlıktan uzaklaşmak, Allah için dost ve Allah için düşman olmak, malını, mevkiini dostlara saçmak, buna karşılık onların baslarına kakmamak, kendisinden yardım dileyenin sözünü yerine getirmek, misafirlere hizmet etmek, dostların isini gönülden yapmak, dostlarına yemeğinden yedirmek suretiyle saygı göstermek, canıyla malıyla onların ihtiyaçlarını karşılamaya koşmak, kötülüğü iyilikle karşılamak, gelmeye giderek karşılık vermek, tevazua sarılmak, kibirden kaçınmak, kendini ve yaptıklarını beğenmekten vazgeçmek, ana-babaya iyilik, akrabaya ziyaret, dostların kusurlarına göz yummak, kabahatlerini örtmek, gizlide onlara öğüt vermek, her zaman onlara dua etmek, halkı yaptıkları işlerde mazur görmek, nefsinin şerrini ve zulmünü bilerek her zaman kendini ayıplamak, halk ile dostluk etmek, Müslümanlara şefkat, merhamet ve iyilik etmek, fakirlere acımak, zenginlere şefkat göstermek, alimlere tevazu, dili yalandan ve dedikodudan, kulağı hata işitmekten korumak, gözü haramdan yummak, eylemlerde ve hallerde doğruluk, dışa dikkat etmek içi gözetmek, yaratıklarda iyilik görmek, iyilerle arkadaş olmak, kötülerden kaçmak, dünyadan yüz çevirmek, Allah'a yönelmek, dilekleri terk etmek, fani dünya için böbürlenme arzusunu atmak, fakirlerle oturmaktan şeref duymak, zenginlere – zenginliklerinden dolayı- hürmetten kaçınmak, Rabbiyle zengin olmak ve zenginliğine şükretmek, hiç kimseden çekinmeden doğruyu söylemek, sevinecek şeye şükretmek, belalara sabretmek, ihanetten uzaklaşmak, topluluk içinde aşağıda oturmaya razı olmak, kendi haklarını istemekten vazgeçmek, başkalarının haklarını tam vermek ve nefsinden bunu yapmasını istemek, gizlide Allah'ın yasaklarına uymak, arkadaşlara danışmak, yokluk sırasında yalnız Allah'a güvenmek, azla yetinmek, dini buyruklara uygun davrananlara hürmet, günahkarlara şefkat etmeyi bilmek, kimsenin kendisinden rahatsız olmamasına, dışının içine uymasına dikkat etmek, dostunun dostuyla dost düşmanı ile düşman olmak, dostunun şerefini kendi şerefine üzerinde tutmak, ziyaretine gideceği kimsenin uzakta bulunması dolayısıyla dostunu ziyaretten geri kalmamak (Çulcu, 2001, 334-335).

Yiğitlik, delikanlılık imajının en başta gelen özelliklerinden biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda delikanlılığın kültürümüzde bir norm olarak yer aldığı görülmektedir. Delikanlılık, namusu ve şerefi için yaşayan; intikam, öfke, şiddet duygularını içselleştirmiş; sert, ağırbaşlı, güvenilir, korkusuz, mert, sözünde duran, kadınları koruması gerektiğini düşünen,

kadını obje olarak gören, erkekliği ile övünen, devlet ve baba otoritesine karşı gelmeyen, anneliği yüceleştiren bir setten oluşmaktadır. Bu bölümde incelediğimiz ders kitaplarını bu “idealler” ile birleştirerek değerlendirmeye çalışacağız.

4.1.6.1. Namusu, Onuru ve Şerefi için Savaşan, Ölen, Öldüren

Erkeğin namusu ve şerefi sahip ve aynı zamanda korumakla yükümlü olduğu varlıklar üzerindendir. Erkek için kadın ve vatan namus demektir. Erkek “namusu” için yaşmalıdır.

Alıntılanan örnekte bir obanın bir diğerinden “kız istemesi” ve “kızın verilmemesi” üzerine yaşanan gerginlik “onur meselesi” olarak anlatılıyor. İki obanın “yiğitleri”, “onur meselesi” yüzünden savaşma eşiğine geliyorlar:

- *Aramızda bir anlaşmazlık oldu, yiğitlerimiz bunu onur meselesi yaptılar. Ellerinden silahlarını alalım. Silah yerine birer sopa verelim* (“Meram”: 108).

Namus, her türlü şiddet biçimi için bir meşruiyet yaratmaktadır. Erkeğin de kadınlarla birlikte içine sıkıştığı bu girdap ders kitaplarında da yeniden üretilmektedir.

4.1.6.2. İntikam

Çalışmamızda bu başlıkla ilgili herhangi bir veriye ulaşamamıştır.

4.1.6.3. Saldırganlık, Kabalık, Öfke, Şiddete Başvurma, Taşkınlık Gösterme, Sertlik

Erkek bedeni güç, saldırganlık ve dayanıklılık özellikleri üzerinden betimlenmektedir (Çakır, 2015). Erkeğin “koruma görevi”, ona saldırganlık ve şiddete başvurma hakkı verir. Erkeğin öfkesi mazur görülür, kabalığı onaylanır.

Bu bölüm için anahtar kelime olarak “kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek, öldürmek” sözcükleri seçilmiştir:

- *Varın getirin, öldüreyim, dedi. Böyle deyince Han'ım, o alçakların yirmisi daha çıkageldi* (“Dikey”: 36).
- *“Şimdi bu yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder. Kırk yiğit, bir bey kızı yüzünden ölecek.” Boğanın zincirini aldılar. Salıverdiler. Boğanın boynuzu mızrak gibiydi. Kan Turalı'nın üstüne hücum etti. Kan Turalı, boğanın alına öyle bir yumruk vurdu ki, boğayı arka üstü çökertti. Alına yumruğu dayadı, meydanın dışına sürüdü. Ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı yenebildi. Boğa küt küt solumaya başladı. Ağzı*

köpüklendi. Kan Turalı boğanın önünden çekildi. Boğa boynuzu üzerine düşüverdi. Kuyruğunu yere üç kere vurdu. Kemikleri un gibi ufalandı. Kan Turalı bıçağını çekti. Boğanın derisini yüzdü. Götürüp Trabzon Beyi'nin önüne attı ("Meram": 104).

- *Koca Yaşar kızmıştı. Olanca gazabı ile atıldı, çift sürer gibi sürdü Rus'u. Daha sonra hırsla rakibini çatır çatır çevirdi ("Dörtel": 98).*
- *Otelin müdürü sinirden kıpkırmızı kesiliyor ("MEB": 15).*
- *Usta kızmış kendi kendine veya kendi terine... ("MEB": 69).*
- *Usta, sert ve emredici bir sesle,*
– Anlamadın galiba, yeni ustan bu su damlaları! ("Dikey": 70).
- *Senin kendini hiçe saymana, ona sahip çıkmamana, dağıtmana, harcatmana öfkelenim, kızdım ("Dikey": 104).*

Fevri davranışlar delikanlılıkta hoş görülür, anlayışla karşılanır. Fevri davranışlar içinde taşkınlık gösterme aşağıdaki örnek üzerinden değerlendirilebilir:

- *Karagöz'ün gelince yersin kafana bir kepçe! (Tokadı atar, kavgaya tutuşurlar.) ("Meram": 98).*

Alıntılarda erkek karakterlerin öfke, sertlik ve şiddete başvurma davranışları örneklenmektedir. Bunlar erkeklik özellikleri olarak sunulmaktadır.

4.1.6.4. Saygın, Şan ve Şöhret Sahibi

Saygınlık, şan ve şöhret erkeğe erkek atalarından kalan değerlerdir. Erkek "adını" korumak ve sürdürmek için rakiplerine karşı mücadele eder. Saygı görmek erkekliği var eden motivasyonlardandır.

Oğuz Han'ı Bayındır Han şanına layık bir biçimde yılda bir kez şölen vermektedir:

- *Bin yerde ipek halıcığı döşenmişti. Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kez şölen verip Oğuz beylerini konuklardı ("Dikey": 33).*

Hoca Bakkal mahallelinin sevip saydığı bir esnaftır:

- *Her şeyin en tazesı, en ucuzu varken -en ucuzu derken kalitesizi sanılmasın; kâr haddi pek ızanlı, pek insaflıdır- gel de girme kuyruğa... ("Dikey": 60).*
- *Herkes öyle bellemiştir de kimsenin, nüfus kâğıdındaki adıyla seslendiği duyulmamıştır ona... O, herkes için "Bakkal Hoca'ydı..." O, herkes için koskocaman bir insandı ("Dikey": 61).*

Mustafa Kemal Atatürk zaferleriyle tanınmaktadır; şan, şöhret sahibi, saygın bir liderdir:

- *Bunlar da Mustafa Kemal Paşa'yı herkes gibi zaferlerinden ve resimlerinden tanıyorlardı* ("Meram": 39).
- *Yiğit Paşam, şanlı Paşam, genç Paşam,/ Hasretine dayanması güç Paşam* ("Meram": 44).
- *Mustafa Kemal, Çanakkale Savaşı'nda büyük bir ün kazanarak İstanbul'a geldi. Bir süre burada kaldı. Rütbesi albaylığa yükseltildi* ("Dörtel": 30).
- *Sen Atatürk'ü tanımazsın çocuğum/ Ne insandı o, ne insandı,/ İzmir'e gelişini görseydin,/ Ne şanlıydı o, ne şanlıydı* ("Dörtel": 46).

Erkek karakter, yoksul bir adam olan babasından saygın biri olarak bahsetmektedir. Saygınlık, erkeklik literatüründe paradan daha kıymetlidir:

- *Ne kadar çok saygınlığı varmış babamın! Kim, borç üstüne borç alabilir bu kadar?* ("Meram": 63).

Kan Turalı, yiğitleri tarafından övülen, sayılan bir beydir:

- *Yiğitler Kan Turalı'yı övmüşler, söylemişler; görelim ne söylemişler:/ Kapkayalar başında yuva tutan,/ Yüce Allah'a yakın uçan./ Mancığını ağır taştan vızıldayıp müthiş inen,/ Arı gölün ördeğini şakıyıp alan,/ Koca üveyik dipte yürürken çekip yüzen/ Karnıcığı aç olsa kalkıp uçan,/ Cümle kuşların sultanı kartal kuşu* ("Meram": 105).

Aşağıdaki iki örnekte şan, ulus ve tarih açısından değerlendirilmektedir. Burada destan yazarlar, Türk yiğitleri erkeklerdir:

- *Güreş, bir zamanlar "Türk gibi kuvvetli" sözüyle Türk gücünü nasıl dünyaya yaymış ve tanıtmışsa, cirit oyunu da Türk yiğitlerinin binicilikteki hünerinin, çevikliğinin, cesurluluğunun sembolü olmuştur* ("Meram": 108).
- *Tarihte destanlar, Şanım senindir,/ Bir hain elini sürmesin sakın* ("Dörtel": 26).
- *Yayıldı dünyalara/ Kahraman Türk'ün ünü...* ("MEB": 34).

Kürek mahkûmu olmadan önce Kara Memiş şanlı bir gemici olarak tanınmaktadır:

- *En şanlı en tanınmış Türk gemicilerindendi* ("Dörtel": 26).

Milli güreşçi Yaşar Doğu zaferleriyle Avrupa'ya nam salmıştır:

- *Güreş Dünyası'nda kısa sürede parlayan Yaşar Doğu, büyük namını 1948 Olimpiyatları, 1949 Avrupa şampiyonluğu ile de perçinledi* ("Dörtel": 98).

Kurtuluş Savaşı'na katılmış olan dedenin şanı, torunları tarafından şöyle anlatılmaktadır:

- *Kurtuluş Savaşı kahramanı/ Dedemin gazilik şanı bize ("MEB": 73).*

Saygı görmek, şan ve şöhret sahibi olmak erkekliği güçlendiren niteliklerdir. Atadan, dededen, babadan alınan bu nitelik yaşamı boyunca erkek için hem bir gurur kaynağı hem de sürekli kendisini karşılaştırdığı, ölçtüğü, gerekirse yonttuğu bir değer oluşturmaktadır. Öyle ki bu değer en azından miras alındığı gibi sonraki erkek veliahlara miras bırakılabilmelidir. Alıntılanan örnekler erkeklik ile şan, şöhret ve saygınlık öğelerini birbirine bağlamaktadır.

4.1.6.5. Gururlu, Erdemli, Karakterli, Adamlık, Ağırbaşlılık

"Erkeklik gururu" erkek davranışları açısından pek çok olumsuzluğu tolere edebilecek bir argüman olarak sunulmaktadır. Örneğin günümüz mahkemeleri "erkeklik gururunun aşağılanması" erkek şiddetini meşrulaştırır bir sebep olarak görmekte ve cezayı hafifletirici bir unsur olarak değerlendirmektedir. Gurur, erkeklik değerlerinden biridir:

- *Birileri, bu büyük para için yarışmaya girerken Âkif Bey de "İşin içinde para var!" diye dehşete düşüyor, dolayısıyla da yarışmaya katılmıyordu. ("MEB": 29).*
- *Evet o, Mehmet Âkif'ti. Bir ahlâk ve karakter abidesi olan Mehmet Âkif... ("MEB": 30).*

Aynı metinden alınan yukarıdaki alıntılarda Mehmet Akif Ersoy para karşılığı milli marş yazmayı gururuna sığdıramadığı için İstiklal Marşı'nın milli marşımız ilan edileceği yarışmaya katılmak istememektedir. Sonrasında Akif, arkadaşlarının ısrarı ve parayı yardım kuruluşlarına bağışlama şartı ile yarışmaya katılmayı kabul etmiştir. Gurur, erkeklik için paranın satın alamayacağı değerlerdendir. Mehmet Akif Ersoy üzerinden gururlu, erdemli, karakterli erkek tipolojisi yüceltilmektedir.

- *Litresi yüz elli kuruşa süt satıyorduk. Babam çok dindar bir adamdı. Asla hile yapmazdı ve sütün en iyisini bulurdu. Günlük, has sütün tiryakileri de babamı bırakmazlardı ("Meram": 63).*
- *Büyük adam olup, kapıp bir mavzeri, düşmanın üstüne üstüne yürümek istiyorum ("MEB": 40).*

Yukarıdaki alıntılarda "asla hile yapmayan" karakter ve erdem sahibi baba ile Kurtuluş Savaşı'na katılmak için "büyük adam" olmak isteyen küçük Duran örneklenmektedir. "Büyük

adam olmak” erkek olmanın gerektirdiği nitelikleri sosyal olarak içeriğinde barındırmaktadır. Bunlar arasında onur, erdem ve karakter sahibi olmak sayılabilir.

Ağırbaşlılık toy olmamak, nerede nasıl davranacağını bilmek olarak değerlendirilebilir. “Saçı uzun aklı kısa” olarak tanımlanan ve “gelişmemiş çocuk” olarak görülen kadın, ağırbaşlılık ile örtüşmez. Bu yeterliliklere sahip olan erkektir:

- *Sadece o milletvekili, mahcubiyetten kızarmış yüzüyle, sessizce önüne bakıyor, ne başını kaldırıyor ne de ağzını açıyordu* (“MEB”: 30).
- *Eserinden ve başarısından mahcup olan adam o idi. O, Mehmet Âkif’ti* (“MEB”: 30).

Şiiri ulusal marş seçilen Mehmet Akif durumu mahcubiyetle karşılamaktadır. Mahcubiyet aynı zamanda olgunluk ve ağırbaşlılık olarak değerlendirilebilir.

4.1.6.6. Hile Yapmayan, Arkadan Vurmayan, Kavgadan Kaçmayan, Dürüst, Harbilik, Dobralık, Racon, Argo Kullanan, Lakabı Olan

Delikanlılık hile yapmamayı, kavgadan kaçmamayı, arkadan vurmamayı gerektirir. Delikanlı erkek dürüştür ve karşı karşıya kaldığı durumlarla ilgili erkeklik kurallarını yani “raconu” bilir ve buna bağlı davranır.

Aşağıdaki örnekte boğa ile karşı karşıya kalan Dirse Han’ın oğlu kaçmaz, boğa ile dövüşür. Diğer üç oğlan kaçmıştır:

- *O üç oğlan kaçtı, Dirse Han’ın oğlancığı kaçmadı, ak alanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana sürdü geldi. Diledi ki oğlanı helak kılsın* (“Dikey”: 35).

Mahallenin sevilen, sayılan esnafı Hoca Bakkal şanını dürüstlüğüne, hile yapmamasına borçludur:

- *Bir gram dahi eksik tarttığı izlenmemiştir. Müşterileri içinde pek iyi bildiği -gerçek-fakir fukaranın kese kâğıdına elindeki sevda ile beraber fazladan akıttığı olurdu şekeri, irmiği, karbonatı...* (...) (“Dikey”: 60).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’nun kahramanı genç yalanı anlayamayacak dürüstlükte bir erkek karakterdir:

- *Öyle bir yaşta idim ve öyle bir mizaçta idim ve çocukluğumda o kadar az oyun oynamıştım ve aldatmasını o kadar az öğrenmişim ki yalan, bana suçların en ağırı gibi geliyordu ve bir yalan söylendiği zaman insanların değil eşyanın bile buna nasıl tahammül ettiğine şaşıyordum. Yalana her şey isyan etmelidir* (“Dikey”: 79).

Çelik çomak oyunun anlatıcısı erkek karakter oyuna hile karıştırmamak adına yenilgiyi göze almaktadır:

- *Büyüklerin arkasına saklanmayı kendime yediremezdim, gündüzden saklanacak yer kestirmekse hile karıştırmaktı oyuna. Bütün umudum, sağdan soldan “oldu”lar çoğalınca bir esinle en uygun yere seğırtmekti (“Meram”: 93).*

Argo deyişler, delikanlılığın bir çeşit lisanıdır. Argo kullanmak delikanlılık işaretidir. Aşağıdaki örnekte 12 yaşındaki çocuk işçi “tekliği toka etmek” deyişiyle delikanlılık pratiği üretmektedir:

- *Numaralı tribün bize göre değil. Tekliği toka ettik mi, Teksas’a bırakıyorlar. Teksas’ta da boyumuz yetişmiyor. Stadyumu yaparken çocukları düşünmemişler! (“Meram”: 71).*

Lakap sahibi olmak aslında bir nevi şan, şöhret sahibi olmaktır. Çünkü kişiler sahip oldukları şan ve şöhretle alakalı lakaplar alırlar. Lakap sahipleri erkeklerdir:

- *Bundan uzun yıllar önce Türkiye’de maden kömürü var mı, yok mu bunu bilen yoktu. Bizde maden kömürünü ilk defa Uzun Mehmet adında bir genç buldu (“Meram”: 54).*
- *— Ateş Ali kim? (“Meram”: 70).*
- *Oğuz zamanında Kanglı Koca dedikleri, güçlü kuvvetli bir yiğit vardı. Bu yiğidin de bir oğlu vardı. Oğlunun adına Kan Turalı, derlerdi. Kanglı Koca söylendi: (“Meram”: 101).*
- *Bundan sonra adı “Mustafa Kemal” oldu (“Dörtel”: 29).*

Yukarıdaki örneklerde Uzun Mehmet, Ateş Ali, Kanglı Koca ve Mustafa Kemal adını alan Atatürk erkek kahramanlardır. Özellikle Ateş Ali 12 yaşlarında bir çocuk olmasıyla erkekliğin ve delikanlılığın kuruluşu açısından ilginç bir örnek oluşturmaktadır.

4.1.6.7. Kendisi Adam Döverken Yanındakini Dövdürmeyen

Çalışmamızda bu başlıkla ilgili herhangi bir veriye ulaşamamıştır.

4.1.6.8. İspyonculuk, Namertlik Yapmayan

Çalışmamızda bu başlıkla ilgili herhangi bir veriye ulaşamamıştır.

4.1.6.9. Verdiği Sözü Tutan, Sözünde Duran

Delikanlı erkek söz verdiğinde bunu ölümü pahasına tutar, sözünü yerine getirir. Aşağıdaki örneklerin ilkinde bir çocuk oyunu olan çelik çomak oyununun söz verme, sözünde durma davranışlarını öğrettiği anlatılmaktadır. Diğer örnek “kız meselesi” yüzünden araya giren büyükle sayesinde savaşmaktan vazgeçip cirit oynayarak “hesaplaşacak” olan iki obanın yiğitleri sonucu kabullenmenin erkeklik gereği olduğunu bilmekte ve bunu birbirlerine hatırlatmaktadırlar:

- *Bir güzelliği de her şeyi anlaşılmaya bağlamasıdır: ilk elin kimde olduğu, oyunun nerde, ne zaman biteceği uzlaşım ile belirtilir. Söz verme öğrenilir bu oyunda, sonuç ne olursa olsun sözünde durmaya alışır insan* (“Meram”: 92).
- *Yenilen yenilgiyi kabul etsin. Böylece kan dökülmesin, derler* (“Meram”: 108).
-

4.1.6.10. Mazlumdan Yana, Elindekini Herkesle Paylaşan, Yardımsever, Hayırsever

Delikanlılık zenginin karşısında yoksulluğu, yoksunluğu, mazbutluğu refere eder. Dolayısıyla delikanlı erkek, kendisi gibi mazlumdan yana olmalı, paylaşmayı bilmeli, yardımsever olmalıdır.

Hoca Bakkal kendisinden yardım isteyen mahalleliye ne yapar eder uygun bir malzeme bulur, yardım eder:

- *Eşeler kıyıyı köşeyi, uygun bir malzeme bulursa verirdi... “Para istemez.” Envanterinde yoktur çünkü. Dükkânının ıvır zıvır işleri için şahsi yedeğidir; esirgemez* (“Dikey”: 59).
- *Esnaf, falancanın bir müşkülü için yardımlaşır çarşıda; örneğin bir sakat arabası alınacaktır, olur a para denklenemez, Hoca Bakkal’a bir kez daha gelinir, eksiği tamamlardı... (“Dikey”: 61).*

Sait Faik Abasıyanık “Dülger Balığının Ölümü” adlı öyküsünde aslında sempati duyduğu ve olumladığı mazlum insanları anlatmaktadır:

- *Bu hâli ile o, toplumda dış görünüşleriyle çirkin, korku verici fakat aslında iyi huylu, mazlum insanlara benzer* (“Dikey”: 84).
- *Sait Faik, bütün hikâyelerinde, kendisini dülger balığı gibi dış görünüşü ve sosyal durumu dolayısıyla hakir görülen insanlara, balıkçılara, işçilere ve zavallılara yakın bulur, onları sever ve onların içinde yaşar* (“Dikey”: 84).

Delikanlılık, yiğitlik merkezinde ortaya konan belli etik değerleri içinde eritmiş bir olgudur (Yücel, 2006). Bu etik değerleri içselleştiren delikanlı kişi, erdemlerini yoksul ve düşkünleri koruyuculukla birleştirdiği an halkla bütünleşmekte sevgi ve saygıyla kucaklanmaktadır (Avcı, 2004). Delikanlı kişi kendi çıkarına olmayan konularda da başkasının yararını gözetir, herkesin rahatı için rahatsızlıklara katlanan, kendini topluma ve başkalarına adanmış kişidir. Yücel de (2006), delikanlılığı “çevresine yardım eden insan” olarak tanımlamaktadır. Hoca Bakkal ve Sait Faik mazlumun yanında duran yukarıdaki davranışları ile “delikanlı erkek” tipine örnek olarak düşünülmektedir.

4.1.6.11. Kadının Maddi ya da Fiziksel Yardımını Kabul Etmeyen, Maço

Delikanlı erkek maddi veya fiziksel olarak kadından yardım istemez, kadının yardım teklifini kabul etmez; “maço” olarak adlandırılan geleneksel erkek tarifine uygun davranışlar gösterir.

Örnekte Kan Turalı insanların, evlenmek istediği “kızın” sözü ile hareket ettiğini düşüncelerinden ve vahşi bir deveyi “kızın” yardımıyla alt ettiğini söyleme ihtimalinden ötürü kaygı duymakta, bu yüzden deveyi tek başına yenebilmek için Allah’tan yardım istemektedir:

- *Kan Turalı, ayağa kalktı. Haykırdı: “Şimdi ben bu devenin burnuna yapışınca o kızın sözüyle yapıştı derler. Yarın Oğuz eline haber varır; devenin elinde kalmıştı, kız kurtardı derler. Yiğitler kolca kopuzumu çalın, beni övün. Yaradan Yüce Allah’a sığındım, bir erkek deveden kaçayım mı? İnşallah bunun hesabını görürüm.”* (“Meram”: 105).

Örnekte kadının yardımını kabul etmek, erkeğin itibarına leke sürebilecek bir sebepmiş gibi gösterilmiştir. Erkek başarıya kendi yetisiyle ya da en azından hemcinslerinin ittifakı ile ulaşmalıdır. Erkeğin kadından destek istemesi, kadının sunacağı yardımı kabul etmesi toplumca hoş karşılanmaz, ayıplanır. Alınan örnekler bu normu desteklemektedir.

4.1.6.12. Erkekliği ile Övünen, Erkekliğini Kanıtlama

Delikanlılık erkeklik ile övünmeyi gerektirir. Delikanlı erkek kadınlardan farklı ve üstün olduğunu, bazı zorunluluklar ve vazifelerle birlikte kadına göre ayrıcalık sahibi olduğunu bilir.

Gazi Paşa’nın anlatıldığı bir şiirden alınan aşağıdaki dizelerde “erkekçe emirler” denilerek erkeklik yüceltilmektedir:

- *Bir alınıp bir verilen tepelerin ardında/ Erkekçe emirlerin peşisıra Paşam,/ Bir o yana, bir bu yana dolaşır* (“Meram”: 45).

12 yaşındaki sarı saçlı çocuk arkadaşlarına yüzmeyi öğrenme konusundaki korkusuzluğunu, cesaretini göstermek istemektedir. Böylece erkekliğini kanıtlayabilecektir:

- *İsterse geçtiği yer ötekilerden daha ırak olsun. Ne olursa olsun gidecekti. Korkmuyordu o. Görsünler bak. Tekrar uzandı kumluğa...* ("Meram": 50).
- *Belki bağırsa sağda solda dolaşan kıyılardakiler imdadına gelirlerdi. Ama "Korkak..." derlerdi* ("Meram": 52).

Örnekler davranışsal ve söylemsel olarak erkekliğin kadınlığa göre "üstün, övülecek, gururlanacak bir şey" olduğunu ifade etmektedir. Sosyo- kültürel normlar erkek cinsiyetini kadın cinsiyetine göre üstün kabul etmekte, resmi ve fiili olarak erkeklere birtakım ayrıcalıklar tanımaktadır. Delikanlı erkek işte toplumdan, kültürden ve bunların kapsadığı bütün yerleşik mekanizmaların sunduğu bu ayrıcalıkların farkında olmalıdır. Böylece bu ayrıcalıklarla birlikte delikanlılık da yeniden ve yeniden üretilegelmektedir.

4.1.6.13. Bir Sorunla Karşılaştığında Sorunu Kendisi Çözen, Bildiğini Okuyan

Delikanlı erkek yalnızca kadınlardan değil diğer erkelerden de yardım istemez. Başına gelebilecekleri göze alarak kendi sorununu kendisi çözmeye çalışır:

Dirse Han'ın oğlancığın boğa ile güreşmektedir. Yenişemezler. Oğlan yardım istemek yerine düşünür, kendisi çözüm bulur ve boğayı yener:

- *Oğlan düşündü. Der: "Bir dama direk vururlar, o dama destek olur; ben bunun alınma niye destek olup duruyorum?" dedi* ("Dikey": 35).

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nun dizinden rahatsız ve bu yüzden büyük ıstıraplar çeken başkahramanı genç, doktorunun tavsiyelerine uymayıp bildiğini okumuştur:

- — *Bu sefer gelir o. Benim ihtarlarıma kulak asmaz ama bu sefer tababet değil tabiat onu doğrudan doğruya tehdit ediyor. Hasta bu dili iyi anlar. Bir ay evvel sözümü dinleseydi başına bu felaket gelmeyecekti* ("Dikey": 80).

İstanbul'un fethi için Rumeli Hisarı'nı inşa etmek isteyen Fatih, Bizans İmparatoru Konstantin'in kendisine sadece bir sığır derisi kadar topraklık yer verebileceğini söylemesine önce kızar. Sonra aklına gelen fikirle sorunu çözer. Buna göre Fatih, bir sığır derisinden elde edilecek ince sicimle Rumeli Hisarı'nın inşa edildiği bugünkü geniş sahanın sınırını belirlemiştir:

- — *Kayzerin bu kararlarından çok memnun oldum. Selam söyleyiniz. Bir sıfır derisi büyüklüğünde toprak kabulümdür, dedi. Sonra adamlarına semizce bir öküz boğazlamalarını, derisini yüzmelerini, bu deriden gayet ince bir sırim çıkarmalarını*

emretti, bir taraftan da mimarlarını toplayarak hisarın planını hazırlattı ("Dörtel": 89).

Milli güreşçimiz Yaşar Doğu, Rus hakemlerin haksızlık yaptığını bildiği için, Rus rakibini üst üste tuşa getirir, şampiyonluğunu kabul ettirir:

- *Yaşar, arkadaşlarına yapılan haksızlıkları gördüğü zaman, şampiyonluğu kazanmak için sadece Rus rakibini değil, demirperde hakem blokunu da yenmesi gerektiğini gayet iyi anlamıştı ("Dörtel": 98).*

Delikanlı erkek her zaman tetikte, ayakları yere sağlam basan, aniden gelişen durumlar karşısında dahi soğukkanlılığını yitirmeyen, mantığıyla hareket eden, daima ne yapacağını bilen kararlılıkta ve olgunlukta olmalıdır. Delikanlı erkek şaşırmaz, heyecanlanmaz, korkuya kapılmaz, hep bir planı vardır veyahut acil durumlar için plan geliştirebilir durumdadır. Bu yüzden yardıma ihtiyacı yoktur, gerektiğinde erkek ittifakının bir parçası olduğunu bilse de "tek tabanca" olmakla övünür ve kendi işini kendi görür. Seçilen örnekler bu genel geçer önermelerle uygunluk göstermektedir.

4.1.6.14. Gerektiğinde Özür Dileyen

Hata yaptığında kabul etmek yine bir erkeklik davranışı olarak düşünülmelidir. Hatasını kabul edip özür dileyen erkek güvenilir ve saygın bir imaj kazanır:

- *Lütfen oğlum! Ben özür dilerim. Anne babalar da bazen hata yapabilirler. Sen haklıydın ("Meram": 25).*

Örnekte kendi annesini huzurevine göndererek oğlunu üzen baba, davranışının yanlış olduğunu kabul etmekte ve oğlundan özür dilemektedir.

4.1.6.15. Toplumsal Hiyerarşileri Kabullenen, Devlete Karşı Gelmeyen, Otoriteye Boyun Eğen

Delikanlı erkek geleneksel hiyerarşilere boyun eğer. Erkeğin toplumsal olarak tanıdığı otorite devletken, özel alandaki otorite figürü babadır. Böylelikle zamanı geldiğinde bu hiyerarşileri boğun eğmekle sürdüren erkeğin kendisi de otorite sahibi olabilecektir:

- *Paşam, ben bunu yapamam, çünkü bu sözler ancak sizin söyleyebileceğiniz yüksek sözlerdir ("Meram": 43).*

Erkeğin, özerk ve bağımsız olması tasvip edilirken geleneksel normlara bağlı olması beklenir. Aşağıda erkek davranışları ile bağlantılı olarak geleneksel “kız isteme” ritüeli ile dindar değerlere bağlılık örneklenmiştir:

- *Derler ki, bir zamanlar birbirine komşu, aynı soydan gelen iki obanın arası açılır. Bir oba ötekenden kız ister, verilmez. Derken iş, kavgaya, savaşa dökülür* (“Meram”: 108).
- *En büyük hedefinin, ürettiklerini bir sergide sanatseverlerin beğenisine sunmak olduğunu belirten Eygören, “Esmâü-l Hüsna’yı yani Allah’ın 99 ismini yumurta kabukları üzerine işlemek istiyorum. Yanı sıra çiçek, hat gibi motiflerle süslediklerimi de dâhil edip 300 kadar eserle bir sergi açmayı planlıyorum* (“MEB”: 81).

Delikanlı erkek var olan otoriteyi sorgulamaz, çünkü bu otoriteye bir gün kendisinin sahip olacağını, kendisine de itaat edileceğini bilir. Bununla birlikte erkeğin özerk, bağımsız davranışları onaylanmaktadır. Geleneksel değerlere, kültüre, örfe, ananeye saygı gösterirken kendi kendinden sorumlu, kendine yetebilecek maddi ve manevi güçte olması beklenir. Bu bakımdan delikanlı erkek profilinin dışta sosyo-kültürel normlara bağlı, içte bağımsız bir portre çizdiği söylenebilir.

4.1.6.16. Babasına Karşı Gelmeyen

Çalışmamızda bu başlıkla ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

4.1.6.17. Anneliği İdealleştirme, Fedakâr Anne ve İdeal Eş Olarak Anneliği Yücelten, Annesine Değer Veren

Erkekliğini üstün gören, kadını cinsel obje olarak değerlendiren delikanlı erkek bakış açısı anneliği ise yüceltir. “Fedakâr annelik” söylemi anneliği babalıktan, atfedilen değer ve yüklenen sorumluluk açısından ayırır. Buna göre anne hayatını çocuklarına adayan kişi olmalıdır. Kadınların “fedakâr anne” ve “iyi eş” olmaları erkek hegemonyasını güçlendirir:

- *Annem beni yetiştirdi/ Bu ellere yolladı/ Al sancağı teslim etti/ Allah’a ısmarladı...* (“Meram”: 11).
- *Haklısın. Daha düzenli bir ortam lazım. İlgi, sevgi, şefkat göreceği bir yer lazım* (“Meram”: 20).
- *Bilmem. Anneler gününde sınıfça gelmiştik* (“Meram”: 21).
- *Anası onu görünce çok sevindi. Ana oğul uzun uzun konuştular, birlikte yemek yediler* (“Meram”: 55).

Örneklerde erkek karakterlerin annelerine olan minnet, sevgi, saygı davranışları görülmektedir. Erkek karakterler anneleriyle vakit geçirmeye özen göstermekte, onları rahat ettirmeye çalışmaktadırlar.

İdealize edilen annelik hegemonik erkekliğin sacayaklarından birini oluşturmaktadır. Kadının biyolojik anneliği neslin devamı demek iken sosyal annelik, var olan kurulu toplumsal düzenin geleceğini temin edecek neferleri organize eder. Bu yüzden annelik kutsanır, dini referanslarla da cennetin annelerin ayakları altında olduğu söylenir. Gelecek nesillerin ıslahından sorumlu tutulan anne, bütün hayatını buna adayacak, “saçını süpürge edecek” böylece kamusal düzende de yer almayarak kamunun bir norm olarak olması gerektiği gibi erkek alanı olagelmesine hizmet edecektir. Özel alana tıklılı, sistemin istediği insan tipini yetiştirmekle mükellef ideal anneler, hegemonik erkekliğin ekmeğine böylelikle çift kat yağ sürmektedir.

4.1.6.18. Kadını Obje Olarak Gören

Çalışmamızda bu başlıkla ilgili herhangi bir veriye ulaşamamıştır

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İncelediğimiz ders kitaplarında belirlediğimiz altı temel başlıkla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Birinci temel başlığımız olan beden imgesi: hegemonik erkeklik ve beden başlığı erkeğin fiziksel, zihinsel ve ruhsal gücü, sporla ilişkisi, cinsel güç ile vücut ve giyim özelliklerini içermektedir. Metinlerde geçen erkek kahramanların baskın bir şekilde güç sahibi olarak çizildiği görülmektedir. Güç sahibi olmayan erkek karakterler ise güç sahibi olana itaat etmektedir. Ayrıca cinsel güç de erkeğin sahip olması gereken güç özellikleri içinde gösterilmektedir. Burada metinlerin erkeğin güç sahibi olması gerektiğine dair bir fikir içerdiği söylenebilir. Erkek karakterlerin sporla ilişkisi daha çok geleneksel sporlar (güreş, cirit) üzerinden verilmiştir. Bunun dışında özellikle erkek çocuk karakterlerin futbol ile ilgilendiğine dair bilgilere ulaşılmıştır. Fiziksel özellikleri bakımından erkeklerin hemen hepsinin kaslı, pazılı, sakallı, bıyıklı, boylu poslu özelliklerden en az birine sahip olduklarına dair bilgilere ulaşılmıştır.

İkinci başlık olan sosyal hayatta erkek karakterlerin maddi gücü, mesleği ve mesleğine olan bağlılığı, titizliği, idealizmi; ayrıca fiziksel özellikleri ile ilgili nitelikler incelenmiştir. Erkek karakterlerin ev ve araba sahibi olduğu, Dede Korkut gibi daha geleneksel metinlerde han olduğu, şölen verecek zenginlikte olduğu görülmektedir. Yetişkin bütün erkekler iş sahibidir. Erkek karakterler doktor, mühendis, tüccar, zanaatçı, yönetici gibi erkeğe uygun görülen meslekler çerçevesinde çizilmiştir. Bu karakterle işlerine tutkuyla bağlı, çalışkan, üretken, idealist erkeklerdir.

Üçüncü başlık olarak belirlediğimiz kimlik ve kişisel özellikler bölümünde erkek karakterlerin yaş, milliyet, medeni durum, aile ilişkileri ile cinsel yönelimlerine bakılmıştır. Metinlerdeki bütün yetişkin erkeklerin heteroseksüel, evli, çocuk sahibi olarak betimlendiği görülmektedir. Yine erkek karakterlerin neredeyse tamamı Türk olarak anlatılmıştır. Başka milliyet kimliklerine sahip erkekler onaylanmayan davranışlarda bulunan ya da rakip olarak tasavvur edilen erkeklerdir. Örneğin “Son Kuşlar” metninde soyları tükenmekte olan kuşları avlayan Konstantin Efendi ya da milli güreşçimiz Yaşar Doğu’nun Rus rakibi onaylanmayan örneklerdir. Erkek karakterlerin yaş skalası değişmekle birlikte erkek çocuk karakterlerin başkahraman olduğu toplam 10 metin bulunurken kız çocuklarının kahraman olduğu üç metin bulunmaktadır. Bu üç metnin tamamı ise 5. sınıf ders kitabındadır.

Dördüncü başlığımız “sosyal statü” altında erkeklerin sınıfı, kültürel, sanatsal, politik yönleri ve inançları değerlendirilmiştir. Metinlerdeki erkek karakterlerin çoğu beyaz yakalıdır; şehirde yaşamaktadır. Edebiyat veya sanatla uğraşan, teknoloji bilen ya da kullanan, politik fikri olan; akıl danışılan, fikir veren haliyle bilgi sahibi olan hep erkek

karakterlerdir. Metinlerde erkek karakterler birbiri ile yarışmakta, kendilerini ispat etmek için birbirleri ile rekabet etmekte; çıkarları ortaklaştığında birbirleri ile ittifak halinde davranmaktadır. Erkek karakterlerin neredeyse tamamının Sünni- Müslüman olduğu ayrıca makul ölçüde dindar oldukları anlaşılmaktadır.

Beşinci başlığımız olan askerlik: disiplin ve itaat bölümünde erkek karakterlerin militarizm ve egemenlik ile ilişkileri incelenmiştir. Buna göre çocuk ve yetişkin bütün erkek karakterler savaşçı erkek niteliğine sahip olmaya özenmektedir. Yine hepsi vatan için savaşmayı meşru bulmakta, vatan için ölmeyi, öldürmeyi olumlamaktadır. Özellikler “Atatürkçülük” ile “Milli Kültür” temaları altında verilen metinlerde erkekler silah kullanmaktadır. Erkek karakterlerin özellikle bu metinlerde yenilmez, cesur, korkusuz, yiğit, gözü pek, mert sıfatları ile betimlendiği görülmektedir. Yine bu erkekler at binmekte, hayvan avlamaktadır. Kahraman olarak çizilen bu erkek karakterler hem diğer insanlar hem de hayvanlar ve doğa üzerinde otoriterdir.

Delikanlılık adındaki son başlığımızda erkek karakterlerin diğer erkeklik pratikleri incelenmiştir. Buna göre erkek karakterlerin namus, onur, şeref konularında hassas oldukları anlaşılmaktadır. Bu erkekler şan, şöhret sahibi olmakla birlikte öfkelenen, sorunlarını kendileri çözen, kavgadan kaçınmayan, hile yapmayan, sözünde duran, güvenilir erkeklerdir. Ayrıca bu erkekler lakabı olan, argo kullanan, racon bilen erkeklerdir. Erkeklikleri ile övünür, kadınlardan üstün olduklarını bilirler; anneliği kutsal, kadınları korunması gereken varlıklar olarak kabul etmektedirler. Bununla birlikte erkek karakterlerin toplumsal hiyerarşilere itaat ettikleri görülmektedir.

Hegemonik erkeklik havuzumuzda yer alan cinsel meta, intikam, kendisi adam döverken yanındakini dövdürmeyen, ispiyonculuk, namertlik yapmayan, babasına karşı gelmeyen, kadını obje olarak gören hegemonik erkeklik nitelikleri ile ilgili veriye ulaşamamıştır. Özellikle cinsel meta, kendisi adam döverken yanındakini dövdürmeyen, kadını obje olarak gören bölümlerine ilişkin olarak metinlerde veriye ulaşamamasının, içinde bulundukları yaş ve gelişim dönemi dolayısıyla, çocuklar için sakınca içerebileceği görüşünden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Hegemonik erkeklik Türkçe ders kitaplarında erkek karakterler üzerinden temsil edilmektedir. Bu karakterler aracılığı ile hegemonik erkeklik değerleri onaylanmakta, övülmekte ve yüceltilmektedir. Erkek karakterlerin hemen her niteliği erkek hegemonyası önerecek şekilde dizayn edilmekte, bu hegemonyayı norm olarak sunmaktadır.

Hegemonya bir sistem sorunudur. Bu çalışmanın konusu olan erkeklik hegemonyasının ve yine bu çalışma özelinde incelenen hegemonik erkekliğin dönüşmesi için köklü değişikliklere ihtiyaç vardır. Ders kitapları açısından ise atılacak bazı somut adımlar

hegemonik erkekliği üreten önemli kanallardan en azından birinin bertaraf edilmesi demek olacaktır.

Ders kitapları öncelikli olarak cinsiyetçilikten arındırılmalıdır. Yapılması gereken, metin içeriklerinin erkek hegemonyası içermeyecek şekilde, kadın-erkek sosyal eşitliği gözetilerek kurgulanmasıdır. Ayrıca ders kitaplarında, idealize edilen “erkeklik imajı” bozulmalıdır. Bunun için de kitaplarda geçen erkek karakterler erkeklik tipleri açısından çeşitlenmeli, diğer erkeklik tipleri de kitaplarda yer bulmalıdır. Sunulan erkeklik tipleri biri diğerinden farklılaşacak şekilde övülmemeli, yüceltilmemelidir. Böylece çocukların “erkek” algısının kendi düşünce ve değer yargıları ile buluşması şansı yaratılmış olur.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu başta kadın, LGBTİ+, psikoloji ve sosyoloji dernekleri olmak üzere sivil toplum örgütleri ile birlikte hareket etmeli; ders kitapları bu şekilde organize olmuş bir ekibin ortak çalışmasının bir ürünü olarak hazırlanmalıdır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi her iktidar kendi politik görüşleri odağında ders kitaplarına müdahale etmekte ve bu kitapların içeriğini belirlemektedir. Hegemonik erkekliğin bu politik görüşlerde ne derece yer bulduğu, ne oranda üretildiği kitapların iktidar dönemlerine göre incelendiği bir çalışma ile ortaya konabilir. Bu sebeple önceki dönemlere ait ders kitaplarının hegemonik erkeklik açısından incelenmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılacak böyle bir araştırma, bu konuda dönemler bazında bir karşılaştırma yapılması olanağı yaratacaktır.

Bu çalışmada Türkçe ders kitapları, hegemonik erkekliğin temsili açısından incelenmiştir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılığı, diğer erkeklik tiplerinin ayrıntılı bir incelemesini olanaksız kılmıştır. Bu sebeple diğer erkeklik tiplerinin metinlerdeki temsili, ne oranda ve nasıl temsil edildikleri gelecekteki uygulayıcıların yapacakları çalışmalar dolayısıyla ortaya konacaktır.

KAYNAKLAR

- [1]. Adams, C. J. (2010). *Etin cinsel politikası feminist- vejetaryen eleştirel kuram*. (Çev: G. Tezcan, M. E. Boyacıoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- [2]. Aftab, A. Women scientists 'distract men, fall in love with them and cry when criticised,' says Nobel Prize winner Tim Hunt. 10 Haziran 2017 tarihinde www.independent.co.uk adresinden alınmıştır.
- [3]. Akbalık, E. (2014). Dede Korkut kitabında bir cinsiyet rejimi olarak “erkeklik”. *Türkbilgi Dergisi*, 27, 105- 119.
- [4]. Akça, E. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe. *İlker Erdoğan. (Ed.). Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil içinde* (s. 12-39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- [5]. Bora, A. (2008). *Kadınların sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [6]. Bora, A. ve Günel, A. (2009). *90’larda Türkiye’de feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [7]. Atay, T. (2004). Erkeklik en çok erkeği ezer. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 11-30.
- [8]. Avcı, A. (2004). *Zeybeklik ve zeybekler tarihi*. İstanbul: E Yayınları.
- [9]. Beauvoir, S. (1993). *İkinci cins*. (Çev. B. Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi.
- [10]. Barutçu, A. (2013). *Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [11]. Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [12]. Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. (Çev. B. Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- [13]. Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul: SOGEP Yayınları.
- [14]. Bozok, M. (2013). *Erkekliklerin yereldeki inşası: Trabzon, Türkiye örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- [15]. Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- [16]. Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Oxford: Polity Press.
- [17]. Connell, R. W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı.
- [18]. Çakır, C. (2015). *Hegemonik erkekliğin yeniden üretildiği bir alan olarak spor medyası: spor haberlerinde erkeklik söylemleri üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- [19]. Çetin, Ç. (2013). *Why have there been no men artists? Analyzing awareness of masculinities through the artworks of "men" artists post 1990 in Turkey / Neden hiç erkek sanatçı yok? 1990 sonrası Türkiye güncel sanatında "erkek" sanatçıların işleri üzerinden eleştirel erkeklikler farkındalığı analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [20]. Çınar, E. K. (2013). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- [21]. Çifçi, A. (2008). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kadınlık ve erkeklik rollerini algılayış biçimleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- [22]. Çulcu, M. (2001). *Türkiye’de mafialaşmanın kökenleri 1/ Her sakaldan bir kıl*. İstanbul: E Yayınevi.
- [23]. Demirel, A. Ve Özbay, V. (2016). *İlköğretim Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Dikey Yayıncılık.

- [24]. Demren, Ç. (2001). *Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [25]. Erdal, N. (2016). *İlköğretim Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- [26]. Ergin, M. (2004). *Dede korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- [27]. Fausto-Streling, A. (2012). *Sex/ gender: biyology in a social world*. London: Routledge.
- [28]. Güner, U. (2013, Kasım). *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığına Karşı Hukuk El Kitabı*. Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığına Karşı Avukat Ağı Projesi, s.10, Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- [29]. Işık, N. E. (2004). Kültürel bir kimlik olarak delikanlılığın yükselişi. *Doğu Batı Dergisi*, 15, 121-135.
- [30]. Kalaycı Kırlioğlu, H. İ., Kırlioğlu, M. ve Başer, D. (2016). Hegemonik erkekliğin inşasında duvar yazıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 19 (1), 221-238.
- [31]. Karaçam, M. Ş. (2015). *Vücut geliştirme alanında erkeklik kimliğinin inşasında besin desteği kullanımının yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [32]. Kepekçi, E. (2012). Hegemonik erkeklik eleştirisi ve feminizm birlikteliği mümkün mü. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 11, 59-86.
- [33]. Kılınç, Ö. (2015). Reklamlarda erkeklik: GQ ve Men's Health dergilerindeki reklamların eleştirel bir okuması. *Journal of Yasar University*, 10 (37), 6394-6401.
- [34]. Kızılkın, N. (2014). Erkeklik çalışmaları ve Türkiye'de erkekliğin dönüşümü. *Lacivert Dergi*, 6. 3 Mart 2018 tarihinde <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/09/30/erkeklik-calismalari-ve-turkiyede-erkekligin-donusumu> adresinden alınmıştır.
- [35]. Kimmel, M. S. (2008). *Masculinity Studies: An Introduction*. Debating Masculinity içinde. Ed. Josep M. Armengol ve Angels Carabi. Men's Studies Press, s.16-30.
- [36]. Koca, C. ve Bulgu, N. (2005). Spor ve toplumsal cinsiyet: genel bir bakış. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 103, 163-184.
- [37]. Gökçe, B. (2012). *Toplumsal bilimlerde araştırma*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- [38]. Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri*. (Çev. K. Somer). Ankara. Onur Yayınları.
- [39]. Odabaş, S. (2012). İnternette erkeklik, cinsel sağlık politikası ve ticareti. *Doğu Batı Dergisi*, 63, 205-222.
- [40]. Ok, S. (2011). *Erkeklik krizi ve işsizlik*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [41]. Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: Yazı-Tura ve erkeklik bunalımının sırları. *İletişim Journal*, 5 (2), 152-166.
- [42]. Onur H. ve Koyuncu B. (2004). "Hegemonik" erkekliğin görünmeyen yüzü: sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 31-49.
- [43]. Özbay, C. ve Bulut, K. (2003). *Savaş, beden, erkeklik*. Savaş ve Barış Atölyesi'nde sunulan yayımlanmamış bildiri, Boğaziçi Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- [44]. Özbay, C. (2013). Türkiye'de hegemonik erkekliği aramak. *Doğu Batı Dergisi*, 63, 185-204.
- [45]. Özekici, M. (2014). *Türkiye'de hegemonik erkeklik olgusu ve Serdar Akar filmleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [46]. Real T (2004) *Erkekler ağlamaz*. (Çev. Z. Koltukçuoğlu). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- [47]. Sancar, S. (2011). *Erkeklik: imkânsız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

- [48]. Saatçioğlu, E. ve Sabuncuoğlu, A. (2016). İdealize edilmiş erkek bedeninin bir reklam çekiciliği olarak kullanımına yönelik bir araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 12, 434-456.
- [49]. Sarbay, A. (2015). *İlköğretim Türkçe 7 ders kitabı*. İstanbul: Meram Yayıncılık.
- [50]. Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- [51]. Segal L. (1992). Yarışan erkeklikler: erkeklik- erkek ideali. (Çev. V. Ersoy). *Birikim Dergisi*, 35, 38-49.
- [52]. Selek, P. (2004). *Barışamadık*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- [53]. Selek, P. (2010). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [54]. Freud, S. (2006). *Cinsellik üzerine*. İstanbul: Payel Yayınları.
- [55]. Skliar O, S. (2007). *Gender representations and bias in elt coursebooks published in the middle east: a case study of elt textbooks published in Turkey and İran*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- [56]. Tetik, N., Zorlu, N., Türker, H., Polat, Z. (2016). *Ortaokul ders kitabı Türkçe 5. Sınıf*. Ankara: MEB.
- [57]. Topçu, Ş. (2012). *1980 sonrası Türk öykülerinde erkek ve erkeklik olgusu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- [58]. Türk, B. (2007). *Eril tahakkümü yeniden düşünmek: erkeklik çalışmaları için bir imkân olarak Pierre Bourdieu*. 3-4 Mayıs 2007. Pierre Bourdieu: Sosyal Bilimlerde Açılımlar Konferansı. Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.
- [59]. Türk Dil Kurumu, (2005). *Büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- [60]. Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği. *Fe Dergi*, 7, 117-130.
- [61]. Yeşil, F. (2014). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında cinsiyet ifadeleri ve toplumsal cinsiyet rolleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [62]. Yılmaz, E. (2012). *Gender representations in elt coursebooks: a comparative study*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [63]. Yücel, E. (2006). *Güç ilişkileri açısından delikanlılık kavramlaştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [64]. Zeybekoğlu, Ö. (2009). *Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Nurcan YÜREK

Doğum Tarihi : 26.09.1985

E-mail : nuncanyrek@gmail.com

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türkçe Öğretmenliği	Mustafa Kemal Üniversitesi	2003-2007
Yüksek Lisans	Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı	Mersin Üniversitesi	2012-2018
Doktora			

Görevler :

Görev Unvanı	1. Görev Yeri	Yıl
Türkçe Öğretmeni	Soğuksu İlköğretim Okulu- Hatay/Antakya	2007-2013
Türkçe Öğretmeni	Küçükdalyan Mahmut Yarım Ortaokulu- Hatay/Antakya	2013-Halen